

2026 M. SAUSIS

Lietuvos
Raudonasis
Kryžius

**STRATEGINIS
BYLINĖJIMASIS:**
KRYPTYS | TENDENCIJOS
2025 - 2026

PRIEGLOBSTIS

M
I
G
R
A
C
J
A

*„Ir išdidęs milžinas pakilo,
Saulėj šarvais žerdamas ugnis.
Ir stambus it skydas smilkinys
Nuo svaidyklės vieno smūgio skilo.“*

Bronius Krivickas, „Dovydas prieš Galijotą“, 1951

Lietuvos Raudonasis Kryžius jau beveik 30 metų teikia socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso. Svarbų vaidmenį šiame procese atlieka advokacija – veiksmų, kuriais, siekiant pokyčio, propaguojamos tam tikros pažiūros, vertybės, ir (arba) skatinamas tam tikrų sprendimų priėmimas, visuma. Viena sudėtingiausių, bet kartu viena veiksmingiausių advokacijos formų yra strateginis bylinėjimasis – specialių kompetencijų ir finansinių išteklių reikalaujantis procesas, kuomet pokyčių teisinėje sistemoje arba taikomose praktikoje siekiama pasikreipti į teismą. Strateginio bylinėjimosi tikslas – ne tik išspręsti konkretaus asmens problemą, bet kartu užtikrinti bendrus žmogaus teisių apsaugos standartus ir siekti sisteminių pokyčių.

Šiame dokumente apžvelgsime kai kurias aktualias problemines sritis, kuriose pokyčių būtų tikslinga siekti būtent strateginio bylinėjimosi būdu. Be problemų identifikavimo, dokumente taip pat siūlomos (orientacinės) argumentacijos strategijos, kurias galima būtų naudoti pristatant atitinkamą poziciją teismuose. Priklausomai nuo nagrinėjamo klausimo, dokumente pateikiama jau pakankamai išvystyta teisinė argumentacija arba pasiūlomos tam tikros jos galimo vystymosi kryptys. Pateikiama informacija skirta nevyriausybinėms organizacijoms, užsiimančioms strateginiu bylinėjimusi prieglobsčio ir bendrai migracijos byloje, taip pat visiems advokatams ir teisininkams, savo praktikoje susiduriantiems su aptariama problematika. Naudokitės ja savo nuožiūra, keiskite, pildykite, plėtokite, siekite pokyčio. Bet kokie Jūsų laimėjimai šioje srityje yra be galo svarbūs, o indėlis vystant teismų praktiką – neįkainojamas.

DISCLAIMER

Šiame leidinyje atliekama sisteminga tam tikrų situacijų analizė bei pateikiamos interpretacinės, indukcinio pobūdžio išvados, atspindinčios jo rengėjų poziciją aptariamais teisiniais klausimais. Leidinyje pateikti komentarai yra paremti Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisininkų dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio teisės srityje, taip pat tarptautinių teismų praktika, teisine ir moksline literatūra. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Leidinyje pateikiamas atskirų administracinių ir teisminių sprendimų vertinimas, kuris neretai yra kritiškas. Tai nėra leidinio rengėjų arba Lietuvos Raudonojo Kryžiaus pozicija dėl atitinkamų įstaigų darbo bei šį darbą atliekančių savo sričių profesionalų kompetencijos. Esame įsitikinę, kad gausioje leidinyje minimų įstaigų praktikoje nestokojama puikių teisės aiškinimo ir taikymo pavyzdžių. Taip pat neabejojame, kad yra begalė žmonių, dėkingų šioms įstaigoms už suteiktas galimybes ir apgintas teises. Bet šie žmonės neturi poreikio kreiptis į mus pagalbos. Pagal savo darbo specifiką didžiąja dalimi susiduriame su tais atskirais atvejais, kai sistema galimai nesuveikia. Būtent šiuos atvejus ir norime aptarti.

Šis leidinys yra skirtas tik informacijai, jis nesukuria ir nesuteikia teisių, juo nenustatoma ir neprisiimama teisinių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus.

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2026 m. sausis). *Strateginis bylinėjimasis: kryptys ir tendencijos 2025-2026*

Asociatyvos nuotraukos: Pixabay, Shopify, Lietuvos Raudonasis Kryžius

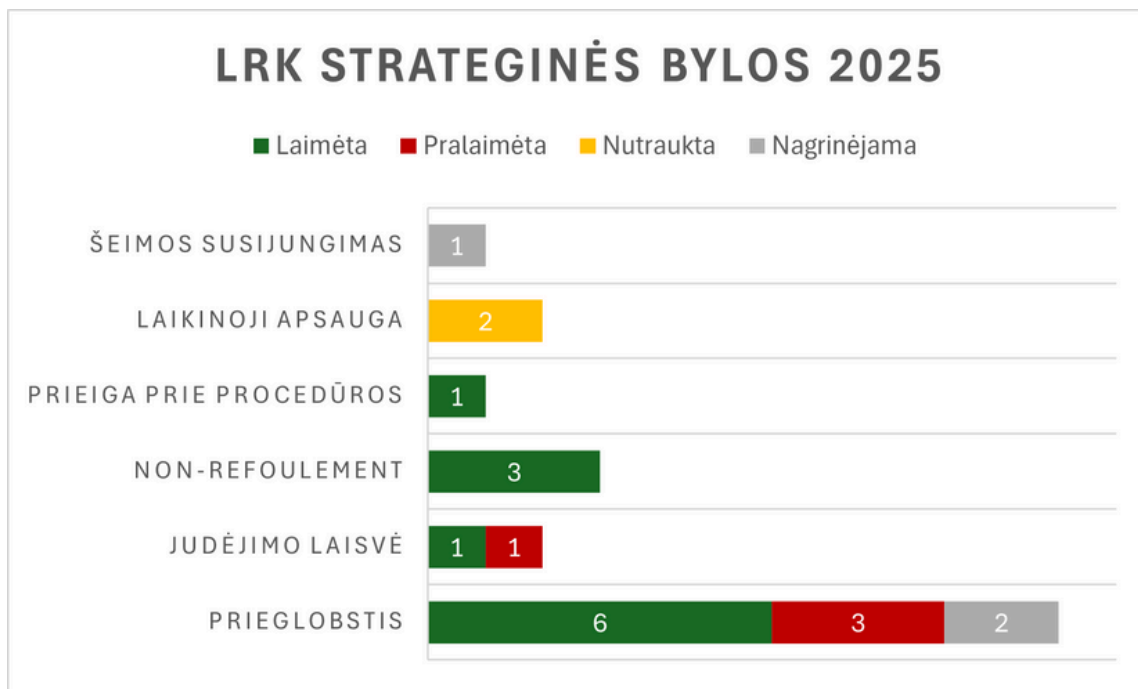

**STRATEGINIS
BYLINĖJIMASIS:
KRYPTYS | TENDENCIJOS
2025 - 2026**

<u>LIETUVOS RAUDONOJO KRYŽIAUS STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS 2025 M.: APŽVALGA</u>	01
<u>STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS 2026 M.: KRYPTYS</u>	
<u>I. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ ASMENS DOKUMENTŲ PAĖMIMAS</u>	11
<u>II. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ TEISĖ NAUDOTIS VALSTYBĖS GARANTUOJAMA TEISINE PAGALBA APELIACINĖJE INSTANCIJOJE</u>	17
<u>III. SULAIKYTŲ PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIEIGA PRIE MOBILIOJO RYŠIO IR INTERNETO</u>	27
<u>IV. TEISMO PAREIGA IŠSAMIAI IR EX NUNC ĮVERTINTI TARPTAUTINĖS APSAUGOS POREIKIUS</u>	32
<u>PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ DE FACTO SULAIKYMAS</u>	41
<u>DELSIMO KREIPTIS DĖL PRIEGLOBSČIO ĮTAKA PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJO PATIKIMUMO VERTINIMUI</u>	55
<u>TEISĖS DIRBTI ĮGIJIMAS NAGRINĖJANT PRAŠYMĄ SUTEIKTI PRIEGLOBSTĮ „IŠ NAUJO“</u>	66
<u>KEISTENYBĖS IR ĮDOMYBĖS</u>	
<u>I. RAŠTAS NR. 18-3956</u>	76
<u>II. COUNTRY GUIDANCE: BELARUS</u>	80
<u>III. „PATIKTUKAI“</u>	83
<u>EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMAS: ATRINKTA 2025 M. PRAKTIKA</u>	88

LIETUVOS RAUDONOJO KRYŽIAUS
STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS 2025 M.:
A P Ž V A L G A

2025 m. Lietuvos Raudonasis Kryžius, bendradarbiaudamas su komanda puikių pareiškėjų atstovavimą teismuose užtikrinančių advokatų, inicijavo **dvidešimt strateginių bylų** Lietuvos teismuose.

*Čia ir toliau „laimėtomis“ apibendrintai vadinamos strateginės bylos, kuriose galutinis teismo sprendimas buvo priimtas pareiškėjo naudai, nepriklausomai nuo ginčo ir sprendimo esmės. Atitinkamai, „pralaimėtomis“ vadinamos bylos, kuriose galutinis sprendimas buvo priimtas pareiškėjo nenaudai.

Šios ataskaitos rengimo metu trys iš 2025 m. inicijuotų strateginių bylų vis dar buvo nagrinėjamos.

Dviejų strateginių bylų nagrinėjimas metų eigoje buvo nutrauktas. Abidvi bylos buvo susijusios su Migracijos departamento atsisakymu priimti iš Ukrainos piliečių prašymus išduoti leidimą laikinai gyventi **laikinosios apsaugos** pagrindu. Be kreipimosi į teismą, Lietuvos Raudonasis Kryžius lygiagrečiai ėmėsi papildomų advokacijos veiksmų, kurių dėka pareiškėjų prašymai dėl leidimų gyventi galiausiai buvo Migracijos departamento priimti nagrinėti, o teisiniai procesai buvo nutraukti. Abu pareiškėjai gavo leidimus gyventi laikinosios apsaugos pagrindu.

Penkiolika iš dvidešimties Lietuvos teismuose 2025 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus inicijuotų strateginių bylų buvo teismų išnagrinėtos (vienuolika bylų – laimėtos, keturios – pralaimėtos).

Devynios iš išnagrinėtų bylų – skundai dėl Migracijos departamento sprendimų, kuriais pareiškėjams buvo atsisakyta suteikti **prieglobstį**. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio bylose 2025 m. Lietuvos Raudonasis Kryžius užtikrindavo pareiškėjų atstovavimą tik apeliacinėje instancijoje – Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme, kuomet pareiškėjai jau nebegalėjo naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba. Šešiais atvejais bylos buvo laimėtos (teismui tenkinant pareiškėjo apeliacinį skundą arba atmetant Migracijos departamento apeliacinį skundą), trimis atvejais – pralaimėtos. Dviejose iš tokio pobūdžio bylų, kuriose apeliacinį skundą teikė atsakovas – Migracijos departamentas, teismo buvo papildomai prašoma kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą išaiškinimo, ar teisės aktų nuostatos, kurios apriboja prieglobsčio prašytojų teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą apeliacinėje instancijoje, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Nepriklausomai nuo bylų baigties, šiuos prašymus abiem atvejais teismas tenkinti atsisakė.

Vis dėlto, kad ir atsisakydamas kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, 2025 m. liepos 9 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1880-525/2025 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateikė išaiškinimą, kuris vėliau buvo naudojamas, siekiant užtikrinti pareiškėjams atstovavimą apeliacinėje instancijoje:

„62. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2024 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. A1-939 patvirtino Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašą, kuris nustato valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo Aprašo 3 punkte nurodytiems užsieniečiams sąlygas ir tvarką, valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančius subjektus. Aprašo 3.2 papunktyje nustatyta, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba neatlygintinai teikiama prieglobsčio prašytojams – tiek, kiek tai susiję su Įstatymo 71 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punktuose nurodytais atvejais, įskaitant Įstatymo 82 straipsnio 1 dalyje nurodytos apklausos metu ir Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 25.5.3 papunktyje nurodytos pirminės prieglobsčio prašytojo apklausos metu.

63. Pagal Aprašo 3.5 papunktį valstybės garantuojama teisinė pagalba neatlygintinai teikiama ir kitais atvejais, kai teismas įpareigoja Departamentą ar Valstybės sienos apsaugos tarnybą užtikrinti 3.2–3.4 papunkčiuose nurodytiems užsieniečiams valstybės garantuojamą teisinę pagalbą.

<...>

66. Iš nurodyto teisinio reguliavimo matyti, kad neatlygintinos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojams teikimas yra orientuotas į procesą pirmosios instancijos teisme, tačiau nustatytas reglamentavimas nepaneigia prieglobsčių prašytojų teisės gauti nemokamą valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ir apeliacinės instancijos teisme, nes teismui yra suteikta teisė spręsti dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikiamo Aprašo 3.2–3.4 papunkčiuose nurodytiems užsieniečiams ir kitais, Apraše nenurodytais, atvejais (Aprašo 3.5 papunktis).“

Iš esmės šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas interpretavo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašo 3.5 papunktyje numatytą prievolę Priėmimo ir integracijos agentūrai vykdyti teismo įpareigojimą, kaip pareiškėjo teisę kreiptis į teismą su atitinkamu prašymu. Šiai dienai ne vienas prieglobsčio prašytojas jau yra sėkmingai pasinaudojęs minėtu išaiškinimu bei gavęs valstybės garantuojamą teisinę pagalbą būtent teismo įpareigojimo pagrindu.

Spręsdamas dėl persekiojimo grėsmės tikimybės, kuri yra absoliučios daugumos prieglobsčio bylų centrinis elementas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nepaisydamas nuoseklios Migracijos departamento pozicijos, jog Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. kovo 22 d. sprendime byloje *T. K. ir kiti prieš Lietuvą* suformuluotos taisyklės dėl grėsmės vertinimo yra aktualios išskirtinai minėtai bylai ir kitais atvejais tiesiog netaikytinos, vis dėlto sėkmingai naudojosi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, kaip antai 2025 m. lapkričio 19 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2729-602/2025 konstatuodamas, kad:

„26. Teisėjų kolegija pažymi, kad Migracijos departamentas Sprendime konstatavo, jog Migracijos departamento surinkta informacija patvirtina, kad žmogaus teisių ar visuomeninių organizacijų aktyvistai, disidentai, nepriklausomi žurnalistai arba eiliniai protestų dalyviai gali patekti į padidintos rizikos patirti persekiojimą grupę, tačiau prieglobsčio prašytojai anksčiau dėl savo veiklos (duomenys neskelbtini) dėmesio nesulaukė, baudžiama dėl savo įsitikinimų ar veiklos nebuvo, t. y. jos profilis neatitinka profilio asmenų, kurie (duomenys neskelbtini) sistemiškai susiduria su teisėsaugos tarnybų represiniais veiksmais.

27. Teisėjų kolegija akcentuoja, kad Migracijos departamentas nustatė, jog pareiškėja patenka į padidintos rizikos patirti persekiojimą grupę (yra aktyvistė, protestų dalyvė), tačiau Migracijos departamentas Sprendime teigė, kad aplinkybė, jog pareiškėja iki šiol nesulaikė dėmesio iš (duomenys neskelbtini) teisėsaugos institucijų, yra esminė, dėl kurios pareiškėjai nėra suteiktas prieglobstis.

28. Teisėjų kolegija pabrėžia, kad, remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojama praktika, jeigu prieglobsčio prašytojas priskiriamas prie atitinkamo profilio asmenų t. y. šiuo atveju asmenų, kritikuojančių (duomenys neskelbtini) valdžią, o tokio profilio asmenys šalyje persekiojami, baimė susidurti su persekiojimu yra visiškai pagrįsta, nepriklausomai nuo to, ar praeityje asmuo buvo patyręs persekiojimą (žr., pvz., 2022 m. liepos 27 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-3313-815/2022).

29. Akcentuotina, kad persekiojimo grėsmės tikimybė turi būti nustatoma, jei ji yra daugiau nei tik hipotetinė, teorinė, menka ar neapibrėžta. Įrodinėjimo lygis yra pakankamas, jeigu įrodoma nors ir labai maža, tačiau galinti realiai nutikti persekiojimo grėsmės tikimybė. Nagrinėjamu atveju, įvertinus Migracijos departamento surinktą kilmės valstybės informaciją ir Sprendime pateiktą pareiškėjos nurodytų aplinkybių teisinį vertinimą, negalima daryti vienareikšmiškos išvados, kad pareiškėjai nekyla grėsmė jos kilmės valstybėje ir ji nekils, jai sugrįžus į kilmės valstybę. EŽTT 2022 m. kovo 22 d. sprendime byloje T. K. ir kiti prieš Lietuvą byloje (pareiškimo Nr. 55978/20) akcentavo, kad tikros grėsmės buvimo vertinimas privalo būtinai būti griežtas ir jis turi koncentruotis į numatomas pasekmes, kurias sukeltų pareiškėjo išsiuntimas (minėto sprendimo 88 p.). Šios pasekmės vertintinos bendros situacijos ir pareiškėjo individualių aplinkybių kontekste (žr., pvz., EŽTT 2016 m. kovo 23 d. sprendimą byloje F. G. prieš Švediją (pareiškimo Nr. 43611/11)).

30. Teisėjų kolegija sprendžia, kad, atsakovui nustačius, jog pareiškėja patenka į padidintos rizikos patirti persekiojimą grupę (yra aktyvistė, protestų dalyvė, savo veiklą toliau vykdo ir Lietuvos Respublikoje), aplinkybė, jog pareiškėja iki šiol nepatyrė persekiojimo veiksmų negali būti pagrindas atsakyti suteikti prieglobstį, nes, kaip matyti iš Sprendimo, pareiškėja atitinka profilį asmenų, kuriems kyla reali grėsmė patirti persekiojimo veiksmus. Atsižvelgiant į tai, pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, jog Migracijos departamento Sprendimas naikintinas."

Persekiojimo grėsmės vertinimo kontekste dėmesio verta ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gruodžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2683-789/2025, kurioje teismas, referuodamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pakankamai išplėstai pasisakė dėl būtinybės atsižvelgti į naujas aplinkybes, susiklosčiusias po to, kai buvo priimtas skundžiamas Migracijos departamento sprendimas:

„37. Teisėjų kolegija akcentuoja, kad, pagal ESTT praktiką, 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos 46 straipsnio 3 dalyje žodžių junginys „užtikrina, jog taikant veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir ex nunc faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių [faktinių ir teisinių aplinkybių] nagrinėjimas“ aiškintinas taip, kad pagal šią nuostatą valstybės narės savo nacionalinę teisę turi pritaikyti taip, kad nagrinėdamas nurodytus skundus teismas išnagrinėtų visas faktines ir teisines aplinkybes, kurios suteiktų jam galimybę konkrečių atvejį įvertinti pagal tuo metu esamą situaciją (2024 m. spalio 4 d. sprendimo Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky, C-406/22, EU:C:2024:841, 87 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija). Šiuo klausimu terminas „ex nunc“ reiškia, kad teismas turi pareigą atlikti vertinimą, kuriame prireikus būtų atsižvelgta į naujas aplinkybes, susiklosčiusias po to, kai buvo priimtas sprendimas, dėl kurio vėliau pateiktas skundas. Iš esmės toks vertinimas suteikia galimybę išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą išsamiai, nesant poreikio grąžinti bylą sprendžiančiajai institucijai. Taigi teismo turima teisė atsižvelgti į naujas aplinkybes, dėl kurių ši institucija nepareiškė nuomonės, atitinka Direktyvos 2013/32 tikslą, kaip, be kita ko, matyti iš jos 18 konstatuojamosios dalies, kad sprendimai dėl tarptautinės apsaugos prašymų būtų priimami „kuo skubiau, nedarant poveikio tinkamo ir išsamaus nagrinėjimo atlikimui“ (2024 m. spalio 4 d. Sprendimo

Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky, C-406/22, EU:C:2024:841, 78 ir 88 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija). Šios direktyvos 46 straipsnio 3 dalyje vartojamas būdvardis „išsamus“ patvirtina, kad teismas turi išnagrinėti tiek aplinkybes, į kurias sprendžiančioji institucija atsižvelgė ar būtų galėjusi atsižvelgti, tiek į aplinkybes, kurios susiklostė šiai institucijai priėmus sprendimą (2024 m. spalio 4 d. Sprendimo Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky, C-406/22, EU:C:2024:841, 89 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

38. Teisėjų kolegija pažymi, kad pareiškėjas bylos nagrinėjimo metu pateikė 2025 m. liepos 7 d. (duomenys neskelbtini) saugumo tarnybos raštą ir 2023 m. rugpjūčio 5 d. (duomenys neskelbtini) m. (duomenys neskelbtini) apylinkės teismo sprendimą, kurie, pareiškėjo teigimu, įrodo jo sulaikymą.

39. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į nurodytą ESTT praktiką dėl ex nunc vertinimo, pažymi, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai vertino pareiškėjo naujai pateiktus įrodymus, kuriais pareiškėjas įrodinėja esminę reikšmę turinčius faktus (pareiškėjo sulaikymą dėl jo religinių įsitikinimų) ir pagrįstai konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nėra galimybės patvirtinti, kad nėra tikimybės, jog, išsiuntus pareiškėją į kilmės šalį, nebus pažeistos jo teisės ir pagrindinės laisvės. Nors Migracijos departamentas apeliaciniam skunde teigia, kad šie įrodymai prieštarauja kilmės valstybės informacijai ir paties pareiškėjo teiginiams, tačiau toks vertinimas turi būti atliktas administracinės procedūros metu, vertinant aplinkybių visumą.“

2026 m. sausio 14 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėmė sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-1399-789/2026, kurioje ginčas kilo ne dėl to, ar pareiškėja pagrįstai baiminasi persekiojimo kilmės valstybėje dėl jos politinių įsitikinimų, bet dėl Migracijos departamento atsisakymo suteikti jai prieglobstį tuo pagrindu, kad persekiojimo baimė grindžiama aplinkybėmis, kurias pareiškėja pati sukūrė po išvykimo iš kilmės valstybės. Vienas centrinių Migracijos departamento argumentų šioje byloje buvo tai, jog pirmas pareiškėjos prašymas suteikti prieglobstį buvo atmestas visose instancijose, nustačius, kad jos baimė patirti persekiojimą dėl ankstesnės veiklos nėra pagrįsta. Tai, anot Migracijos departamento, aiškiai rodo, jog vėlesnė pareiškėjos veikla, kuri galiausiai sąlygojo realią persekiojimo grėsmę, tėra siekis bet kokiais būdais įteisinti jos buvimą Lietuvos Respublikoje, o ne turėtų (turimų) politinių įsitikinimų išraiška. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, referuodamas *inter alia* į 2024 m. vasario 29 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendime byloje C-222/22 pateiktą išaiškinimą, konstatavo:

„23. Taigi, vadovaujantis ESTT Sprendime pateiktu išaiškinimu, atsižvelgiant į kurį turi būti aiškinama Įstatymo 83 straipsnio 4 dalis, siekiant atsisakyti suteikti prieglobstį, turi būti nustatytas piktnaudžiavimo atvejis. Atsižvelgiant į tai, esminis klausimas, į kurį būtina atsakyti nagrinėjamu atveju – ar pareiškėjos elgesys gali būti vertinamas kaip piktnaudžiavimas prieglobsčio procedūra.

<...>

25. Teisėjų kolegija pažymi, kad pareiškėja pirminiame prašyme suteikti prieglobstį nurodė, kad (duomenys neskelbtini) ji dalyvavo politinėse akcijose: nešiojo (duomenys neskelbtini), balsavo už (duomenys neskelbtini), filmavo protestus, kuriais dalinosi „Telegram“ kanaluose, viešino kitų žmonių įrašus ir dalinosi informacija socialiniuose tinkluose, (duomenys neskelbtini) dalyvavo keliose protesto akcijose. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. gegužės 22 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1623-821/2024 šie duomenys nebuvo paneigti, tačiau buvo konstatuota, kad byloje nėra pakankamai pagrįstų duomenų, kad pareiškėja galėtų turėti visiškai pagrįstą baimę, jog kilmės valstybėje ji bus kankinama, su ja bus žiauriai elgiamasi arba bus žeminamas jos orumas arba ji galėtų tokiu būdu būti baudžiama (Migracijos departamentas laikė šias aplinkybes tikėtinomis).

26. Teisėjų kolegija nurodo, kad toliau tęsiama pareiškėjos veikla (žr., be kita ko, šio sprendimo 6.7 p. – 6.8 p. pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines aplinkybes) atitinka pareiškėjos pirminiame prašyme nurodytas aplinkybes dėl jos vykdytos ir vykdomos veiklos. Teisėjų kolegijos vertinimu, aplinkybė, jog tarp pareiškėjos veiklos, vykdytos (duomenys neskelbtini), ir pareiškėjos aktyvios veiklos, vykdomos Lietuvos Respublikoje, praėjo beveik 2 metai, pati savaimė negali būti pagrindas teigti, jog pareiškėja piktnaudžiauja prieglobsčio teisės sistema. Nors pareiškėja vykdė atitinkamą prieš (duomenys neskelbtini) valdžią nukreiptą veiklą, pertrauka, tačiau, sistemaiškai įvertinus pareiškėjos veiklą, ji gali būti vertinama kaip tęstinė. Teisėjų kolegija taip pat nenustatė pareiškėjos tyčinių veiksmų, kuriais ji būtų siekusi piktnaudžiauti pabėgėlio statuso suteikimo procedūra. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju Migracijos departamentas nepagrįstai pripažino, kad pareiškėja pradėjo vykdyti veiklą, tik siekdama įteisinti savo buvimą Lietuvos Respublikoje.“

Atskirai paminėtina, kad dviem atvejais Lietuvos Raudonasis Kryžius po kelis kartus ėmėsi bylų dėl Migracijos departamento sprendimų, kuriais tiems patiems pareiškėjams buvo pakartotinai atsisakoma suteikti prieglobstį. Šiais atvejais, laimėjus bylą ir teismui panaikinus skundžiamą sprendimą, išnagrinėjus prieglobsčio prašymus iš naujo Migracijos departamentas priimdavo analogiškus sprendimus nesuteikti pareiškėjams prieglobsčio ir jų bylos vėl atsidurdavo teisme. Viena iš tokių bylų 2025 m. buvo pakartotinai išnagrinėta teismo ir skundžiamas Migracijos departamento sprendimas vėl buvo panaikintas. Kitoje byloje teismo sprendimo vis dar laukiama. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio bylose teismo *inter alia* buvo prašoma pritaikyti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimą byloje C-556/17 (*Torubarov prieš Vengriją*) bei priimti savo sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo. 2025 m. lapkričio 19 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eA-2729-602/2025 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, atmetęs Migracijos departamento apeliacinį skundą, šio papildomo pareiškėjos prašymo vis dėlto netenkino, konstatavęs, kad:

„32. Teisėjų kolegija nurodo, kad pareiškėjos nurodomoje ESTT praktikoje (2019 m. liepos 27 d. sprendimas byloje C-556/17 *Torubarov prieš Vengriją*) asmens prašymas suteikti prieglobstį buvo atmestas 3 kartus ir 3 kartus teismai naikino tokį viešojo administravimo subjekto sprendimą. ESTT nurodytoje byloje išaiškino, kad pirmosios instancijos teismas, išsamiai ir *ex nunc* išnagrinėjęs visas tarptautinės apsaugos prašytojo pateiktas reikšmingas faktines ir teises aplinkybes, konstatavo, kad pagal Direktyvoje 2011/95/ES, numatytus kriterijus šiam prašytojui jo prašyme nurodytu pagrindu turi būti suteikta tokia apsauga, o vėliau administracinė arba kvaziteisminė institucija, nenustačiusi naujų aplinkybių, pateisinančių prašytojo tarptautinės apsaugos poreikių naujų įvertinimą, priima priešingą sprendimą, šis teismas turi pakeisti šį sprendimą, kuris neatitinka jo ankstesnio sprendimo, ir priimti savo sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, prireikus netaikydamas nacionalinio įstatymo, pagal kurį taip veikti jam draudžiama (minėto ESTT sprendimo 78 p.)

33. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju nesusiklostė tokia išskirtinė situacija, kai būtų pagrindas perimti viešojo administravimo subjekto (Migracijos departamento) funkcijas ir suteikti pareiškėjai prieglobstį. Teisėjų kolegija nurodo, kad nagrinėjamoje byloje susiklostė kita faktinė situacija, nei 2019 m. liepos 27 d. sprendime byloje C-556/17 *Torubarov prieš Vengriją*, nes šiuo atveju Migracijos departamento sprendimai buvo naikinami 2 kartus, vienas iš sprendimų buvo įsiteisėjęs, nes pareiškėja jo neskundė. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjos prašymas suteikti jai prieglobstį teismo sprendimu atmetamas.“

Trys išnagrinėtos bylos buvo susijusios su **negražinimo principo (*non-refoulement*)** užtikrinimu po galutinio sprendimo, kuriuo asmeniui atsisakoma suteikti prieglobstį. Šiose bylose teismui buvo skundžiami sprendimai dėl pareiškėjų išsiuntimo iš Lietuvos. Visos trys tokio pobūdžio bylos buvo laimėtos. Paminėtina, kad dvi iš šių bylų buvo susijusios su Migracijos departamento sprendimais dėl to paties asmens išsiuntimo.

2025 m. liepos 30 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-2349-575/2025 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, panaikindamas Migracijos departamento sprendimą išsiųsti pareiškėją iš Lietuvos, pateikė išsamų ir ex nunc faktinį ir teisinį vertinimą, konstatuodamas, kad:

„47. Teismas atsižvelgdamas į individualias apelianto aplinkybes, t. y. kad jis buvo (duomenys neskelbtini), bei naujausią Baltarusijos valdžios praktiką panašiais atvejais kaip apelianto nurodytą šios nutarties 46 punkte, mano, kad egzistuoja labai didelė tikimybė, jog apeliantas grąžintas į Baltarusiją bus sulaikomas, teisiamas už politines pažiūras ir kankinamas. Tokiu būdu, teismo nuomone, apeliantas įrodė, kad jį grąžinus į kilmės valstybę, jam kiltų reali grėsmė patirti elgesį, prieštaraujantį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniui.

48. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs atsakovo atsikirtimus, mano, kad jis neišskleidė abejonių dėl galimos grėsmės, jog apeliantas patirs elgesį, prieštaraujantį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniui (žr. nutarties 43 p.). Atsakovo atsikirtimai yra abstraktaus pobūdžio, grindžiami fragmentine ir nenauja informacija. Atsakovas iš esmės nieko nepaaiškino dėl naujausios šalies informacijos, kurią nurodė apeliantas. Esant aukščiau nurodytoms aplinkybėms teismas konstatuoja, jog apeliantas negali būti grąžinamas į kilmės valstybę, dėl to, kad jis gali būti persekiojamas dėl politinių įsitikinimų, o taip pat, jog yra rimtas pagrindas manyti, kad grąžintas į Baltarusiją pareiškėjas bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmoniškai elgiamasi arba žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas. Todėl skundžiamas Sprendimas turi būti panaikintas kaip neteisėtas ir nepagrįstas.“

Teismui panaikinus Migracijos departamento sprendimą, pastarasis, iš naujo įvertinęs pareiškėjo situaciją, priėmė analogišką sprendimą dėl jo išsiuntimo iš Lietuvos, kuriame, be kita ko, buvo iš esmės kvestionuojama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisė atlikti tokio pobūdžio išsamų ir ex nunc faktinį ir teisinį vertinimą bei konstatuoti persekiojimo grėsmės realumą. Dėl šio naujo Migracijos departamento sprendimo pareiškėjas kreipėsi su skundu į Regionų administracinį teismą, kuris jo skundą atmetė, iš esmės net neužsiminęs apie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 30 d. sprendime nustatytas grėsmes pareiškėjui bei apskritai nevertinęs jo situacijos iš negrąžinimo principo užtikrinimo perspektyvos. Vis dėlto, bylai pakartotinai atsidūrus Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme, 2026 m. sausio 7 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-1395-552/2026 teismas nenukrypo nuo savo pozicijos bei priminė šalims apie įsiteisėjusiame 2025 m. liepos 30 d. sprendime nustatytas aplinkybes, konstatuodamas:

„32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 30 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-2349-575/2025 buvo nagrinėjama iš esmės tapati situacija, kai pareiškėjas Migracijos departamento sprendimu grąžinamas į kilmės valstybę. Šiame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendime nustatytos aplinkybės, kad egzistuoja labai didelė tikimybė, jog pareiškėjas grąžintas į Baltarusiją bus sulaikomas, teisiamas už politines pažiūras ir kankinamas; <...> pareiškėjas įrodė, kad jį grąžinus į kilmės valstybę, jam kiltų reali grėsmė patirti elgesį, prieštaraujantį EŽTK 3 straipsniui, t. y. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino įstatymo 130 straipsnio 1 ir 2 dalių taikymo prezumpciją pareiškėjo atžvilgiu. Įvertinusi skundžiamo Migracijos departamento Sprendimo turinį, teisėjų kolegija sprendžia, kad atsakovas Sprendime iš esmės nesutiko su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 30 d. sprendime padarytomis išvadomis dėl pareiškėjui kylančios realios grėsmės grąžinimo į kilmės valstybę atveju, tačiau Sprendime tik deklaratyviai išdėstė su tuo susijusius formalius nesutikimo argumentus. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovo Sprendime papildomai pateikti duomenys ir išdėstytos aplinkybės nepaneigia įsiteisėjusiame apeliacinės instancijos teismo sprendime nustatytų aplinkybių, taip pat nepatvirtina, kad situacija pareiškėjo atžvilgiu būtų esmingai pasikeitusi ir tokie pasikeitimai lemtų kitokį situacijos vertinimą. Be kita ko, pažymėtina, kad pirmosios instancijos teismas skundžiamame sprendime apskritai nevertino ir nepasisakė dėl Įstatymo 130 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų aplinkybių vertinimo, nors tokios aplinkybės buvo ne kartą nurodytos paties pareiškėjo. Atsižvelgiant į tai, šioje konkrečioje byloje nustatyti Migracijos departamento ir pirmosios instancijos teismo sprendimų turinio teisinio ir faktinio pagrindimo, motyvacijos trūkumai yra esminiai, dėl kurių skundžiami pirmosios instancijos teismo sprendimas ir Migracijos departamento Sprendimas negali būti pripažinti pagrįstais.“

Dviem atvejais Lietuvos Raudonasis Kryžius užtikrino pareiškėjų atstovavimą bylose dėl **judėjimo laisvės** suvaržymo, skundžiant sprendimus dėl alternatyvios sulaikymui priemonės – apgyvendinimo laikino apgyvendinimo vietoje nustatant pareigą neišvykti iš laikino apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo – skyrimo prieglobsčio prašytojams. Abejose bylose buvo apeliuojama į tai, kad ši alternatyvi sulaikymui priemonė prilygsta *de facto* sulaikymui, kadangi prieglobsčio prašytojai izoliuoti laikomi tam tikroje vietoje, kur jų judėjimo laisvė yra atimta, bei prašoma kreiptis atitinkamo išaiškinimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Vienoje iš minėtų bylų teismas tenkino pareiškėjo skundą, kitoje – atmetė, tačiau abiem atvejais kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo atsisakė, konstatuodamas, kad „*Teisėjų kolegijai nekyla pagrįsta abejonė dėl Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų aiškinimo ar dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų, reguliuojančių ginčo teisinius santykius, prieštaravimo Europos Sąjungos teisei*“. Vis dėlto, įvertinęs taikytiną Europos Sąjungos *acquis* ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją prieglobsčio prašytojų sulaikymo klausimu, 2025 m. kovo 20 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-1704-822/2025 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, iš dalies tenkindamas pareiškėjo apeliacinį skundą ir pakeisdamas jam skirtą alternatyvią sulaikymui priemonę švelnesne, priminė, kad:

„43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje akcentuojama, kad kai prieglobsčio prašymas dar neišnagrinėtas, tačiau byloje nėra pateikta įrodymų, kad šiuo metu yra atliekami kokie nors aktyvūs veiksmai, susiję su užsieniečio prieglobsčio prašymą pagrindžiančių motyvų ir informacijos nustatymu, taip pat byloje nėra pagrindų ir įrodymų, patvirtinančių poreikį riboti asmens laisvę tam, kad būtų užtikrinta galimybė institucijoms priimti ir vykdyti sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos į kilmės šalį, užsieniečio judėjimo laisvės suvaržymas gali būti nepagrįstas ir neproporcingas nenustačius objektyvių priežasčių apibrėžtos trukmės jo judėjimo laisvės suvaržymui (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. gegužės 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1738-502/2023, 2023 m. gegužės 25 d. nutartis administracinėje byloje A-1854-822/2023; 2023 m. spalio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2436-822/2023; 2024 m. sausio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1145-1047/2024).“

Galiausiai, viena strateginė byla buvo susijusi su **prieiga prie prieglobsčio procedūros** (atsisakymu priimti iš pareiškėjos prašymą suteikti prieglobstį, pateikto pasienio kontrolės punkte), skundžiant Valstybės sienos apsaugos tarnybos sprendimą dėl atsisakymo leisti pareiškėjai atvykti. Ši byla buvo laimėta net nepasiekus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo. 2025 m. gegužės 21 d. sprendime administracinėje byloje Nr. e13-9842-621/2025 Regionų administraciniam teismas iš esmės pripažino pačios pareiškėjos paaiškinimus nepaneigtu *prima facie* įrodymu ir nenustatė pagrindo abejoti jos pateikta įvykių versija. Teismas konstatavo, kad pareiškėja aiškiai išreiškė savo valią pateikti prieglobsčio prašymą, o Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai nesiėmė jokių veiksmų, kad toks prašymas būtų priimtas ir įvertintas.

Paminėtina, kad šioje byloje, siekiant įvertinti pareiškėjos paaiškinimų dėl prašymo suteikti prieglobstį nepriėmimo pagrįstumą, teismas buvo įpareigojęs Valstybės sienos apsaugos tarnybą pateikti su pareiškėja bendravusių pareigūnų asmens registratorių (nešiojami vaizdo ir garso registratoriai, *body* kameros) įrašus, tačiau jie nebuvo pateikti, motyvuojant tuo, kad įrašai nebuvo padaryti ar neišsisaugojo. Atsižvelgus į tai, kad nagrinėjamomis aplinkybėmis pareigūnai turėjo būti įsijungę asmens registratorius ir fiksuoti situaciją, teismas konstatavo, kad bendraujant su pareiškėja nebuvo laikomasi nustatytos tvarkos, bei ne tik panaikino skundžiamą sprendimą dėl atsisakymo leisti atvykti, bet papildomai atskirą nutartimi įpareigojo tarnybos vadą imtis priemonių, kad tokių pažeidimų nebūtų daroma.

Kaip jau minėta, kelios iš 2025 m. inicijuotų strateginių bylų šios ataskaitos rengimo metu vis dar yra nagrinėjamos, įskaitant Lietuvos Raudonajam Kryžiui nevisai tipinę bylą dėl teisės į **šeimos susijungimą** užtikrinimo, kurioje ginčijamas Migracijos departamento atsisakymas leisti Lietuvoje gyvenančiam pabėgėliui susijungti su jo dukra vien dėl to, kad atitinkamų procedūrų metu ji sulaukė pilnametystės. Nepriklausomai nuo šių bylų turinio, visos jos yra susijusios su fundamentalių žmogaus teisių užtikrinimu bei yra ypatingai sunkios ir svarbios patiems pareiškėjams. Esame be galo dėkingi mums padedantiems advokatams, teisininkams, partneriams, kolegoms. Jūsų visų dėka šiandien galim pasidžiaugti pasiektais rezultatais.

STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS 2026 M.:
K R Y P T Y S

I. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ ASMENS DOKUMENTŲ PAĖMIMAS

Esama situacija:

Asmeniui pateikus prašymą suteikti prieglobstį, iš jo paimami visi turimi asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai (pvz., pasas), nepriklausomai nuo asmens teisinės padėties prašymo pateikimo metu (t. y. net ir tuo atveju, jeigu dėl prieglobsčio kreipiasi žmogus, eilę metų gyvenęs Lietuvoje ir turintis leidimą gyventi). Šie dokumentai „saugomi“ Migracijos departamente ir grąžinami asmeniui tik pasibaigus prieglobsčio procedūrai, kuri gali trukti 6 mėnesius ir ilgiau (vėluojant priimti sprendimą arba apskundus sprendimą teismui). Taikytinas reguliavimas[1] suteikia prieglobsčio prašytojui teisę paprašyti, kad dokumentai būtų jam laikinai („Migracijos departamento nurodytam laikotarpiui“) grąžinti, „jeigu jam Migracijos departamento leidimu leista išvykti iš Lietuvos Respublikos – išvykimo laikotarpiui, taip pat kitais išimtiniais atvejais, jeigu prieglobsčio prašytojas pateikia motyvuotą raštišką paaiškinimą, o Migracijos departamento prašymu – ir pagrindžiančius dokumentus, kad tokio dokumento originalo turėjimas yra būtinas dėl objektyvių priežasčių“.

Iki 2025 m. rugsėjo 19 d. asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai galėjo būti grąžinti prieglobsčio prašytojui „ne ilgesniam negu 5 darbo dienų laikotarpiui, kai tokio dokumento originalo turėjimas yra būtinas prieglobsčio prašytojui įgyvendinti jam teisės aktų suteiktas teises“, tačiau praktikoje Migracijos departamentas buvo linkęs itin siauriai aiškinti šią teisę, pvz., nurodant, kad minėtos „teisės aktų suteiktos teisės“ privalo būti tiesiogiai susijusios su prieglobsčio procedūra arba kad tokios teisės apsiriboja specifinėmis, su prieglobsčio prašytojo teisiniu statusu tiesiogiai susijusiomis teisėmis[2]. Nuo 2025 m. rugsėjo 19 d., pasikeitus taikytinam reglamentavimui, „teisės aktų suteiktos teisės“ buvo pakeistos „išimtiniais atvejais“, kas suteikė Migracijos departamentui dar daugiau diskrecijos neleidžiant prieglobsčio prašytojams naudotis jų galiojančiais asmens dokumentais, kas ap sunkina arba padaro neįmanomu jų teisių, įskaitant socialines ir ekonomines, įgyvendinimą. Toliau pateiktas Migracijos departamento atsakymo į prašymą laikinai grąžinti pasą pavyzdys, iliustruojantis tokių „išimtinių atvejų“ sąvokos aiškinimo problematiką.

[1] Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 5 punktas.

[2] Šiuo klausimu pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 11 punktas nustato, jog prieglobsčio prašytojai turi teisę **naudotis kitomis priėmimo sąlygomis ir teisėmis, kurios jam garantuojamos pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, įstatymus ir kitus teisės aktus**. Tokiu būdu, prieglobsčio prašytojai gali naudotis teisėmis, kurias suteikia Lietuvos įstatymai (pavyzdžiui, Lietuvos Konstitucija ir kiti nacionaliniai teisės aktai), Europos Sąjungos direktyvomis, kurios reguliuoja trečiųjų šalių piliečių teises, tarptautinėmis sutartimis (pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių konvencija).

Atsakydami į Jūsų 2025-09-15 prašymą dėl paso grąžinimo, nes norite kreiptis į notarą ir pateikti teismui tėvystės nustatymo dokumentą, informuojame, kad, remiantis Prieglobsčio Tvarkos aprašo¹ 5 punktu, Migracijos departamente² saugomų prieglobsčio prašytojo asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų originalai, prieglobsčio prašytojo pateiktu motyvuotu raštišku paaiškinimu, gali būti išduoti tik išimtiniais atvejais.

Pagal UTPĮ³ 71 straipsnio 1 dalies 3 punktą, prieglobsčio prašytojai turi teisę tvarkyti ir notarine tvarka įforminti dokumentus, susijusius su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu.

Atsižvelgiant į tai, kad Jūsų nurodytos notarinės paslaugos nėra susijusios su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu, Jūsų atžvilgiu nėra taikytina išimtis ir pasas Jums nėra grąžinamas.

Pateiktas pavyzdys neturi prasmės nei teisės, nei bendrai logikos požiūriu, kadangi šie trys tarpusavyje nesusiję sakiniai jokiū būdu nepaaiškina, kodėl asmeniui buvo atsisakyta laikinai grąžinti pasą. Bet daug opesnis klausimas šioje situacijoje – koku pagrindu iš asmens apskritai buvo paimtas pasas?

Problematikos aptarimas ir galimos argumentacijos orientacinės kryptys:

Nuo 2022 m. sausio 1 d. neteko galios Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 69 straipsnis, kuriuo remiantis Valstybės sienos apsaugos tarnybos ar Migracijos departamento, kuriems pateiktas užsieniečio prašymas suteikti prieglobstį, valstybės tarnautojai buvo įgalioti paimti visus turimus prieglobsčio prašytojo dokumentus (netekusio galios 69 straipsnio 1 dalies 2 punktas) bei kuris reglamentavo, jog prieglobsčio prašytojo asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai lieka jo asmens byloje tol, kol nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį (netekusio galios 69 straipsnio 2 dalis). Šiuo metu **jokia galiojanti Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nuostata analogiškų įgaliojimų valstybės tarnautojams nenumato**. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 4 dalies 4 punktas nustato prieglobsčio prašytojams pareigą „prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu *pateikti* visus turimus dokumentus“, tačiau savaime tokiu būdu suformuluota pareiga nesuteikia institucijoms įgaliojimų, prieglobsčio prašytojui pateikus asmens dokumentą, tokį dokumentą paimti neapibrėžtais tikslais ir jo negrąžinti neapibrėžtą laiką. Pagal analogiją, kreipiantis dėl bet kokios administracinės paslaugos suteikimo (įskaitant migracines procedūras), asmuo dažniausiai turi aiškiai reglamentuotą pareigą „*pateikti*“ asmens dokumentą. Vis dėlto, tokiu būdu patikrinus asmens tapatybę ir (pagal poreikį) padarius dokumento skaitmeninę arba popierinę kopiją, asmens dokumento originalas paprastai grąžinamas asmeniui.

Prieglobsčio prašytojų asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų paėmimą ir saugojimą Migracijos departamente šiuo metu reglamentuoja išskirtinai poįstatyminis teisės aktas – Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas). Remiantis Aprašo 25.5.5 papunkčiu, prašymą suteikti prieglobstį priimančios institucijos įgaliotas valstybės tarnautojas paima visus prieglobsčio prašytojo turimus asmens dokumentus, vizualiai įvertina, ar dokumentuose nėra klaidingų požymių, padaro jų skaitmenines kopijas ir prideda jas prie nustatytos formos prašymo suteikti prieglobstį. Remiantis Aprašo 5 ir 5¹ punktais, prieglobsčio prašytojo pateiktų dokumentų originalai saugomi Migracijos departamente bei grąžinami prieglobsčio prašytojui, kai dėl jo pateikto prašymo suteikti prieglobstį Aprašo nustatyta tvarka priimamas galutinis sprendimas[3]. Šios nuostatos yra **bendro pobūdžio bei automatiškai taikomos visiems prieglobsčio prašytojams, nenumatant nei išimčių, nei individualaus vertinimo**. Jokia Aprašo nuostata nepaaiškina dokumentų paėmimo ir saugojimo Migracijos departamente tikslo. Turint omeny, kad visais atvejais padaromos visų dokumentų skaitmeninės kopijos, o asmens tapatybė nustatoma bei dokumentų autentiškumas įvertinamas prašymo suteikti prieglobstį registravimo stadijoje, **jokia Aprašo nuostata nepaaiškina, kodėl Migracijos departamentui būtina disponuoti asmens dokumentų originalais atliekant Apraše nustatytus veiksmus**.

[3] Aprašo 5¹ punktas numato daugiau situacijų priėmus galutinį sprendimą dėl prašymo suteikti prieglobstį, pvz., dokumentų perdavimą Valstybės sienos apsaugos tarnybai, jeigu priimtas sprendimas išsiųsti užsienietį iš Lietuvos Respublikos.

Nei 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (toliau – Direktyva 2013/32/ES), nei 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (toliau – Direktyva 2013/33/ES), nei 2024 m. priimti teisės aktai, ateityje pakeičiantys minėtas direktyvas, **nenumato asmens dokumentų blanketinio paėmimo iš prieglobsčio prašytojų galimybės, tuo labiau prievolės**. Remiantis Direktyvos 2013/32/ES 13 straipsnio 2 dalies (b) punktu, valstybės narės gali numatyti, kad prašytojai turėtų „**pateikti turimus dokumentus, svarbius prašymo nagrinėjimui, pavyzdžiui, pasus**“, tačiau reikalavimas „pateikti“ (angl. *hand over*) dokumentus nėra tolygus reikalavimui „atiduoti“ (angl. *surrender*) dokumentus. Veiksmažodis „pateikti“ (angl. *hand over*) plačiai vartojamas patikrinimų kertant sieną kontekste, numatant, pvz., kad kertant sieną užsieniečiai privalo „pateikti“ (angl. *hand over*) dokumentą įgaliotų pareigūnų prašymu („*foreigners <...> must present and hand over the document in their possession for crossing the frontier if requested to do so by an official charged with border inspections*“[4], „*Upon request, the person must hand over for examination the identity papers he carries*“[5]). Toks reikalavimas suponuoja, kad asmuo turi ne tik „parodyti“ (angl. *present*) pareigūnui savo dokumentą, bet ir perduoti jį į pareigūno rankas, kad pastarasis galėtų *inter alia* nustatyti asmens tapatybę, peržiūrėti visus dokumente esančius įrašus ir vizualiai (arba pasitelkus turimas technologines priemones) įvertinti, ar dokumente nėra klastojimo požymių.

Kita vertus, pareigai „atiduoti“ arba „perduoti“ dokumentą su tikslu apriboti galimybę juo naudotis apibūdinti anglų kalboje vartojamas veiksmažodis „surrender“. Kaip antai, 2022 m. gruodžio 8 d. Komisijos rekomendacijos (ES) 2023/681 dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinių teisių ir dėl materialinių kalinimo sąlygų 17 punkte pateikiamas alternatyvų kardomajam kalinimui pavyzdžių sąrašas, tarp kurių minimas „reikalavimai atiduoti pasą ar kitus tapatybės dokumentus“ (angl. *requirements to surrender passports or other identification papers*). 2023 m. kovo 16 d. Komisijos rekomendacijos (ES) 2023/682 dėl sprendimų grąžinti tarpusavio pripažinimo ir grąžinimo paspartinimo įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/115/EB 10 punkte pateikiamas alternatyvių sulaikymui priemonių pavyzdžių sąrašas, tarp kurių minima „prievolė perduoti pasą, kelionės dokumentą arba asmens tapatybės dokumentą kompetentingoms institucijoms“ (angl. *the obligation to surrender the passport, travel document or identity document to the competent authorities*). Galiausiai, 2025 m. kovo 11 d. Europos Komisijos pateikto pasiūlymo dėl Grąžinimo reglamento[6] 31 straipsnyje „pareigą perduoti tapatybės ar kelionės dokumentus kompetentingoms institucijoms“ (angl. *the obligation to surrender identity or travel documents to the competent authorities*) priskirtina prie sulaikymui alternatyvių priemonių, skiriamų atskiru individualizuotu sprendimu, kuriame „nurodomos atitinkamos faktinės ir teisinės priežastys“ ir kuriam atitinkamo asmens prašymu arba *ex officio* taikoma teisminės institucijos peržiūra. Tokiu būdu, Europos Sąjungos teisės kontekste **asmens tapatybę patvirtinančio dokumento paėmimas su tikslu apriboti asmens galimybę juo naudotis kvalifikuojamas, kaip alternatyva kardomajam kalinimui arba sulaikymui**.

Lygiai taip pat dokumentų paėmimas kvalifikuojamas ir konkrečiai prieglobsčio kontekste. Remiantis Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros (EUAA) 2024 m. gruodį išleistomis „*Alternatyvų sulaikymui gairėmis*“[7], **dokumentų paėmimas iš prieglobsčio prašytojų yra alternatyvi sulaikymui priemonė**. Anot minėtų gairių, taikant alternatyvią sulaikymui priemonę – prievolę atiduoti kelionės arba asmens dokumentą (angl. *obligation to surrender a travel or identity document*), asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai gali būti laikomi tik kai tai yra būtina bei privalo būti grąžinti savininkui nedelsiant, kai tik užbaigiamos procedūros, kurioms atlikti dokumentai buvo paimti.

[4] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimo byloje C-378/97, ECLI:EU:C:1999:439, 3-4, 14 p.

[5] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. birželio 21 d. sprendimo byloje C-9/16, ECLI:EU:C:2017:483, 14-15, 23 p.

[6] Europos Komisija. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma bendra Sąjungoje neteisėtai esančių trečiųjų valstybių piliečių grąžinimo sistema ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB, Tarybos direktyva 2001/40/EB ir Tarybos sprendimas 2004/191/EB. Strasbūras, 2025 m. kovo 11 d., COM/2025/101 final, 2025/0059(COD), prieiga: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52025PC0101>

[7] European Union Agency for Asylum, Guidelines on alternatives to detention – December 2024, Publications Office of the European Union, 2024, p. 27, prieiga: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/2645998>

Europos Prieglobsčio Paramos Biuro (šiuo metu – Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra) 2019 m. teismams skirtoje analizėje „*Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą*“[8] prievolė atiduoti pasą arba kelionės dokumentą taip pat kvalifikuojama, kaip alternatyvi sulaikymui priemonė. Analogiškai dokumentų paėmimas kvalifikuojamas ir, pvz., Europos Migracijos Tinklo 2022 m. studijoje „*Sulaikymas ir alternatyvos sulaikymui tarptautinės apsaugos ir grąžinimo procedūrose*“[9], kurios duomenimis Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra remiasi savo 2024 m. gairėse. Taigi, **Bendros Europos Prieglobsčio Sistemos kontekste asmens dokumentų paėmimas iš prieglobsčio prašytojų laikomas alternatyvia sulaikymui priemone.** Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūra (UNHCR) taip pat įvardija dokumentų pateikimą (atidavimą), kaip alternatyvios sulaikymui priemonės formą[10].

Remiantis Direktyvos 2013/33/ES 8 straipsnio nuostatomis, sulaikymui alternatyvias priemones reglamentuojančios normos privalo būti nustatytos nacionalinėje teisėje. Be to, tokios priemonės gali būti taikomos tik tuo atveju, jeigu konkrečiam prieglobsčio prašytojui taikytini sulaikymo pagrindai, kurie taip pat privalo būti nustatyti nacionalinėje teisėje. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindai yra nustatyti Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 113 straipsnio 4 dalyje. Alternatyvios sulaikymui priemonės yra nustatytos Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalyje, tačiau asmens dokumento paėmimas minėtoje nuostatoje nėra minimas. Tiek sulaikymas, tiek alternatyvi sulaikymui priemonė konkrečiam prieglobsčio prašytojui gali būti taikoma tik individualiai įvertinus jo situacijos specifines aplinkybes, laikantis būtinumo ir proporcingumo principu, įgalios institucijos sprendimu, kurio teisėtumą ir pagrįstumą prieglobsčio prašytojas galėtų ginčyti teisme. Kaip jau buvo minėta, **Lietuvoje prieglobsčio prašytojo asmens dokumento paėmimas, kuris Bendros Europos Prieglobsčio Sistemos kontekste laikomas alternatyvia sulaikymui priemone, taikomas pagal nutylėjimą visiems prieglobsčio prašytojams remiantis poįstatyminiu teisės aktu be įstatyminio pagrindo, nepaaiškinant tuo siekiamų tikslų, nepateikiant tokio reglamentavimo poreikio pagrindimo, nenumatant nei išimčių, nei individualaus tokios priemonės taikymo būtinumo ir proporcingumo vertinimo, nei įgalios institucijos sprendimo (su teisminės peržiūros galimybe) priėmimo.**

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso kontekste **dokumentų paėmimas laikomas kardomąja priemone** (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 134 straipsnis), kuri skiriama individualiai, įgalios asmens (prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno) nutarimu arba teismo nutartimi, siekiant tam tikrų aiškiai reglamentuotų tikslų bei laikantis nustatytų procesinių taisyklių ir garantijų. Šiuo klausimu paminėtinas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus atliktas tyrimas dėl asmenų, kuriems skirta kardomoji priemonė – dokumentų paėmimas, galimai pažeidžiamų socialinių ir ekonominių teisių, ir 2022 m. birželio 21 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-1219 „*Dėl tyrimo Seimo kontrolieriaus iniciatyva*“[11]. Minėtoje pažymoje be kita ko nurodoma, jog „*Teisingumo ministerija ir teismai pripažino, kad dėl asmeniui pritaikytos kardomosios priemonės – dokumentų paėmimo, gali būti apsunkinamas ir kitų jo teisių (be kita ko, ir socialinių, ekonominių) gyvendinimas, dėl ko jis neišvengiamai gali patirti ir papildomų suvaržymų*“. Šiame kontekste neginčijama, kad savo esme kardomoji priemonė – **dokumentų paėmimas yra asmens teisių ir laisvių suvaržymas, kuriam taikytini būtinumo ir proporcingumo reikalavimai.** Vis dėlto, prieglobsčio prašytojo asmens dokumento paėmimas, kuris savo esme yra identiškas minėtai kardomajai priemonei, taikomas visiems prieglobsčio prašytojams, nepaaiškinant tuo siekiamų tikslų, nepateikiant tokio reglamentavimo poreikio pagrindimo bei nenumatant jokio individualaus tokios priemonės taikymo būtinumo ir proporcingumo vertinimo.

[8] European Asylum Support Office, Detention of applicants for international protection in the context of the common European asylum system – Judicial analysis, Publications Office of the European Union, 2019, p. 36, prieiga: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/570479>

[9] European Migration Network, Detention and alternatives to detention in international protection and return procedure, 2022, p. 17, prieiga: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/EMN_Study_on_detention_0.pdf

[10] UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention, 2012, 39-40 punktai, prieiga: <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2012/en/87776>

[11] 2022-06-21 Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus pažyma Nr. 4D-2021/1-1219 „*Dėl tyrimo Seimo kontrolieriaus iniciatyva*“, prieiga: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2022/07/4D-20211_1219.pdf

Išdėstytos aplinkybės suponuoja išvadą, kad asmens dokumentų paėmimas iš prieglobsčio prašytojų nėra tiesiog tarpinis procedūrinis veiksmas, savaime nesukeliantis asmeniui teisinių pasekmių, bet verčiau teisinių santykių subjekto teisių ir laisvių suvaržymas, kuris savo turiniu laikomas alternatyvia sulaikymui priemone Bendros Europos Prieglobsčio Sistemos kontekste bei prilygsta kardomajai priemonei Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso kontekste. Remiantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalimi, teisinio reguliavimo priemonės turi nevaržyti teisinių santykių subjektų daugiau, negu to reikia teisinio reguliavimo tikslams pasiekti, o valstybės politikos tikslai ir teisinio reguliavimo poreikis turi būti žinomi. Nagrinėjamu atveju teisinio reglamentavimo (Aprašo 5 punkto ir 25.5.5 papunkčio) tikslai nėra paaiškinti, taip pat nepateikta jokios informacijos, pagrindžiančios tokio reglamentavimo poreikį. Atitinkamai nėra aišku, ar siekiamų (neįvardintų) tikslų iš tikrųjų negalima pasiekti kitomis priemonėmis bei ar iš tikrųjų pasirinkta geriausia iš galimų teisinio reguliavimo alternatyvų.

Remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 1 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A502-1605/2012, „Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina atsakingo valdymo (gero administravimo) principą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2004 m. lapkričio 5 d. išvada). Vienas iš gero administravimo principų yra konstitucinė nuostata, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gegužės 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A10-655/2005). [...] kiekviena viešojo administravimo institucija yra saistoma bendrųjų, be kita ko, konstitucinių teisės principų (teisinės valstybės, valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, teisės viršenybės, draudimo diskriminuoti, asmenų lygybės prieš įstatymą, proporcingumo ir kt.) bei gero administravimo, atsakingo valdymo principų (teisetumo, objektyvumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, skaidrumo ir kt.)“ Aptariamo teisinio reglamentavimo (Aprašo 5 punkto ir 25.5.5 papunkčio) pobūdis (bendro pobūdžio nuostatos, taikytinos visiems asmenims, kurie kreipėsi dėl administracinės paslaugos – prieglobsčio suteikimo (nesuteikimo) ir leidimo nuolat arba laikinai gyventi išdavimo[12]) ir jo taikymo praktika neatitinka minėtų principų, kadangi suvaržo teisinių santykių subjekto teises ir laisves be jokio paaiškinimo, kodėl toks suvaržymas yra būtinas demokratinėje visuomenėje, ir nereikalauja įvertinti jo proporcingumo. Atvirkščiai, nagrinėjamoje situacijoje valdžios įstaigos pareiga pagrįsti teisinių santykių subjektui taikomus teisių (įskaitant socialines ir ekonomines) apribojimus yra faktiškai apverčiama aukštytyn kojomis, vietoj to reikalaujant iš paties teisinių santykių subjekto įrodinėti, kad jo individualioje situacijoje pagal nutylėjimą taikomas apribojimas (laikiniai) neturėtų būti taikomas.

Kadangi dokumentų paėmimas yra teisinių santykių subjekto teisių ir laisvių suvaržymas, jis turi būti taikomas tik **įstatymo nustatytais atvejais** bei laikantis **būtinumo** ir **proporcingumo** principų. Tai reiškia, kad tokia asmens teisių ir laisvių suvaržymo priemonė privalo turėti aiškų įstatyminių pagrindą, ja turi būti siekiama aiškių ir teisėtų tikslų bei ji turi būti proporcinga siekiamiems tikslams. Blanketinis dokumentų paėmimas, taikomas visiems prieglobsčio prašytojams be individualizuoto vertinimo, pažeidžia minėtus principus. Siekiant bent iš dalies pašalinti pirmiau aptartus esamo reglamentavimo trūkumus, paimant asmens dokumentą būtina numatyti bent šiuos saugiklius:

- Informuoti asmenį, kad jo dokumentas paimamas, bei paaiškinti tvarką, kaip ir kokiomis sąlygomis asmuo gali gauti prieigą prie savo dokumento, kai (jei) jam jo prireiks;
- Informuoti asmenį, kodėl jo dokumentas paimamas (teisinis pagrindas ir tikslas). Dokumentas negali būti paimamas, kai tai nėra būtina konkrečiam tikslui pasiekti, pvz., nustatyti asmens tapatybę (paprastai daroma vietoje prašymo suteikti prieglobstį pateikimo metu, todėl savaime nepateisina dokumento paėmimo neapibrėžtam laikui), patikrinti dokumento autentiškumą (jeigu kreipiamasi į kompetentingą įstaigą pateikiant paimtą dokumentą ekspertiniam tyrimui), užkirsti kelią pasislėpimui (jeigu yra pagrindas manyti, kad konkretus asmuo gali pasislėpti);

[12] Elektroniniai valdžios vartai, Administracinės paslaugos aprašymas – Prieglobsčio suteikimas (nesuteikimas) ir leidimo nuolat arba laikinai gyventi išdavimas, prieiga: <https://www.epaslaugos.lt/portal/service/885/36023?searchId=78fef53e-3737-412c-a390-f800e8ca64f2>

- Informuoti asmenį, kokiam laikui dokumentas paimamas. Dokumentas negali būti paimamas neapibrėžtam laikui bei privalo būti grąžintas asmeniui, kai pasiektas dokumento paėmimo tikslas, pvz., asmens tapatybė patvirtinta, dokumento autentiškumas patikrintas, išnyko pasislėpimo pavojus;
- Informuoti asmenį apie teisę apskųsti jam taikomą priemonę (asmens dokumento paėmimą);
- Išduoti asmeniui pažymą, patvirtinančią asmens dokumento paėmimą.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, **būtina įvertinti dokumentų paėmimo iš prieglobsčio prašytojų *per se* esmę bei tuo tiesiogiai sukuriama prieglobsčio prašytojų teisių ir laisvių suvaržymą, ypatingą dėmesį skiriant faktui, jog toks teisių ir laisvių suvaržymas nėra reglamentuotas įstatymu bei taikomas individualiai nevertinant ir nesistengiant pagrįsti jo būtinumo ir proporcingumo.** Toks holistinis požiūris į aptariamą problematiką turėtų įtakos veiksmingo, efektyvaus ir kokybiško teisingumo vykdymui.

II. PRIEGLŪBSČIO PRAŠYTOJŲ TEISĖ NAUDOTIS VALSTYBĖS GARANTUOJAMA TEISINE PAGALBA APELIACINĖJE INSTANCIJOJE

Esama situacija:

Nuo 2025 m. sausio 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 4 punkto pakeitimams, prieglobsčio prašytojai neteko teisės naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba skundžiant apeliacinės instancijos teismui sprendimus, susijusius su prašymu suteikti prieglobstį. Šis pakeitimas faktiškai užkerta kelią prieglobsčio prašytojams, neturintiems lėšų susimokėti už advokato paslaugas, kreiptis į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą su prašymu peržiūrėti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Dar daugiau – tai užkerta kelią tokiems prieglobsčio prašytojams tinkamai apsiginti, kai apeliacinį procesą Lietuvos vyriausiąjame administraciniame teisme inicijuoja kita ginčo šalis – Migracijos departamentas.

Problematikos aptarimas ir galimos argumentacijos orientacinės kryptys:

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis nustato, jog „Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.“ Chartijos 47 straipsnyje numatyta teisė kreiptis į teismą neapsiriboja baudžiamuoju kaltinimu ir civilinio pobūdžio teisėmis bei pareigomis, tačiau Chartija valstybės viduje taikoma tik tuo atveju, kai valstybės narės įgyvendina Europos Sąjungos teisę ar nuo jos nukrypsta. Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintas Europos Sąjungos teisinis principas, kad valstybės narės privalo užtikrinti veiksmingą asmens teisių, kylančių iš Sąjungos teisės (įskaitant teisę į prieglobstį), teisminę gynybą. Tai reiškia, kad teisė kreiptis į teismą galioja visais atvejais, susijusiais su Europos Sąjungos teisės garantuojamomis teisėmis ir laisvėmis.

Būtent Europos Sąjungos valstybės narės privalo numatyti teisių priemonių ir procedūrų sistemą, kuri užtikrintų, jog Europos Sąjungos teisėje numatytos teisės būtų gerbiamos^[13]. Nacionaliniai teisės aktai negali sumažinti veiksmingos teisminės šių teisių apsaugos^[14]. Chartijos 47 straipsnyje numatyta, kad asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei to reikia siekiant užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą. 47 straipsnis galioja procesams, susijusiems su visomis teisėmis ir pareigomis, atsirandančiomis pagal Europos Sąjungos teisę. Su Chartija susijusiuose išaiškinimuose patvirtinama, kad nemokama teisinė pagalba turi būti teikiama, „kai jos nesant neįmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos priemonės“^[15].

[13] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje C-432/05, ECLI:EU:C:2007:163.

[14] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje C-279/09, ECLI:EU:C:2010:811.

[15] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. OL 2007/C 303/02, prieiga:

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1427880817654&uri=CELEX:32007X1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1427880817654&uri=CELEX:32007X1214(01))

Būtent nacionaliniai teismai privalo nustatyti, ar konkrečios teisinės pagalbos teikimo sąlygos laikomos nesąžiningais teisės kreiptis į teismą apribojimais[16]. Apribojimai negali „neproporcingai ir netoleruotinai suvaržyti“ pačios teisės[17].

Tačiau čia yra vienas „bet“. Kaip jau minėta, Chartijos 47 straipsnyje numatyta teisė kreiptis į teismą yra siejama išskirtinai su Europos Sąjungos teisės įgyvendinimu. Europos Sąjungos teisėje numatytos konkrečios nuostatos dėl advokato pagalbos ir nemokamos teisinės pagalbos, susijusios su prieglobsčiu. Kaip antai, remiantis Direktyvos 2013/32/ES[18] 21 straipsnio 2 dalimi, valstybės narės gali numatyti, kad bylose, susijusiose su atsisakymu suteikti prieglobstį, nemokama teisinė pagalba teikiama ir atstovavimas užtikrinamas tik vykstant procesui pirmosios instancijos teisme, bet ne vėliau nagrinėjant nacionalinėje teisėje numatytas tolesnes apeliacijas. Tokiu būdu, Europos Sąjungos teisė, nors ir nedraudžia, tačiau neįpareigoja užtikrinti prieglobsčio prašytojams valstybės garantuojamos teisinės pagalbos apeliacinės instancijos teisme, t. y. aptariamą nacionalinį reglamentavimą, labai tikėtina, yra suderinamas su Europos Sąjungos teise. Atitinkamai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika aiškinant Chartijos 47 straipsnio turinį nagrinėjamam klausimui reikšmingos įtakos neturi.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis įtvirtina asmens teisę kreiptis į teismą, kuri suponuoja ir teisingą teisinį procesą[19]. Nesant teisės kreiptis į teismą, teisė į teisingą teisinį procesą būtų neįmanoma, o teisė kreiptis į teismą – jeigu nebūtų užtikrintas teisingas teisinis procesas – būtų fiktyvi (iliuzorinė) teisė, negarantuojanti tinkamos žmogaus teisių ir laisvių gynybos. Ši asmens teisė Konstitucinio Teismo doktrinoje kildinama ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo bei neatsiejama nuo kitų Konstitucijos normų ir principų, pvz., lygiateisiškumo. Aiškindamas asmens teisę kreiptis į teismą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės ir teisėti interesai, turi būti ginami neatsižvelgiant į tai, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje (*inter alia* 2000 m. gegužės 8 d., 2006 m. birželio 6 d., 2010 m. gegužės 13 d., 2018 m. gruodžio 14 d. nutarimai). Tai reiškia, kad Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodytos asmens teisės ir laisvės turi būti ginamos taip pat veiksmingai, kaip ir tos, kurios yra įtvirtintos Konstitucijoje.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens teisę kreiptis į teismą, yra pažymėjęs, kad ši teisė reiškia, jog Lietuvoje, kaip teisinėje valstybėje, kiekvienam turi būti užtikrinta galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų (*inter alia* 1997 m. spalio 1 d., 2003 m. kovo 4 d., 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, jog įstatymų leidėjas, vykdydamas konstitucinę pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme, gali nustatyti konstitucinės teisės kreiptis į teismą tvarką, *inter alia* sąlygas, terminus, įgyvendinimo būdus, kuriuos lemia *inter alia* viešasis interesas, tačiau negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme (*inter alia* 2013 m. liepos 5 d., 2021 m. gruodžio 30 d., 2024 m. birželio 27 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, jos negalima apriboti ar paneigti (*inter alia* 2010 m. gegužės 13 d., 2012 m. gruodžio 10 d., 2021 m. gruodžio 30 d. nutarimai); asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas (*inter alia* 2006 m. lapkričio 27 d., 2011 m. gegužės 11 d., 2024 m. birželio 27 d. nutarimai). Priešingu atveju tektų konstatuoti šios konstitucinės teisės deklaratyvumą (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d. nutarimas, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas, 2024 m. birželio 27 d. nutarimas).

[16] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. birželio 13 d. nutartis byloje C-156/12, ECLI:EU:C:2012:342.

[17] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje C-418/11, ECLI:EU:C:2013:588

[18] 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos

[19] Platesniam aptarimui žr., pvz.: Sinkevičius, Vytautas. "Teisė į teisingą teisinį procesą samprata Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo jurisprudencijoje." Konstitucinė jurisprudencija, 2006, Nr. 2, p. 250-286.; Abramavičius, Armanas. "Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje." Jurisprudencija, 2009, Nr. 3 (117), p. 21-40.

Konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą nereiškia, jog įstatymų leidėjas procesiniuose įstatymuose negali nustatyti kreipimosi į teismą tvarkos ir tam tikrų formalių reikalavimų, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis. Pats savaime tokių formalių reikalavimų nustatymas dar nereiškia, kad yra dirbtinai suvaržyta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą ar nepagrįstai pasunkintas šios teisės įgyvendinimas. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas kreipimosi į teismą tvarką ir nustatydamas tam tikrus reikalavimus, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad juo būtų nepagrįstai pasunkintas kokios nors asmens konstitucinės teisės ar teisėto intereso, *inter alia* ir asmens teisės į teisminę gynybą, įgyvendinimas ar apskritai jis taptų neįmanomas. Priešingu atveju būtų pažeista Konstitucija, *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė į teisminę gynybą ir asmens teisė į tinkamą teisinį procesą. Konstitucinis Teismas, aiškindamas asmens teisę į teismą, yra pažymėjęs ir tai, kad asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama neatsižvelgiant į jo statusą (*inter alia* 2012 m. gruodžio 10 d., 2013 m. liepos 5 d., 2024 m. birželio 27 d. nutarimai). Kiekvienas asmuo, nepaisant jo teisinio statuso, turi teisę į teisminę gynybą.

Savo praktikoje Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas neretai pasiremia Europos Žmogaus teisių konvencijos nuostatomis ir jas interpretuojančia Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija bei į Konstitucijos nuostatų turinį „įdeda“ būtent tokią sampratą, kokią atitinkamoms Europos Žmogaus teisių konvencijos nuostatomis yra suteikęs Europos Žmogaus Teisių Teismas. Atsižvelgus į tai, nagrinėjamam klausimui gali būti aktuali Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, susijusi su teisės kreiptis į teismą aiškinimu.

Europos Žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnis įtvirtina teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nustatęs, kad ši teisė apima ir teisę kreiptis į teismą[20]. Anot Teismo, teisės turi būti „praktiškos ir veiksmingos“, o ne „teorinės ir įsivaizduojamos“[21]. Kad teisė kreiptis į teismą būtų veiksminga, valstybės gali turėti teikti pagalbą, siekdamas suteikti asmenims galimybę pasinaudoti teismo procesu. Kad būtų užtikrinamas teisių kreiptis į teismą ir teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimas, asmenys gali reikalauti, o valstybė – privalėti suteikti teisinį atstovavimą ar teisinę pagalbą[22]. Šie reikalavimai atsiranda pagal Europos Žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio 1 dalį[23]. Nors 6 straipsnis negarantuoja teisės teikti apeliaciją, jis taikomas ir apeliaciniame procese, jei toks egzistuoja[24]. Tai reiškia, kad teisė į teisinę pagalbą galioja ir apeliaciniame procese. Jeigu pareiškėjui neteikiama advokato pagalba, gali būti pažeistas Konvencijos 6 straipsnis, jei ši pagalba būtina tam, kad būtų galima veiksmingai kreiptis į teismą, kai teisinis atstovavimas yra privalomas arba kai byloje vykdomos procedūros yra ypač sudėtingos[25].

Anot Europos Žmogaus Teisių Teismo, valstybė turi kruopščiai užtikrinti galimybę „tikrai ir veiksmingai“ naudotis Konvencijos 6 straipsnyje numatytomis teisėmis[26]. Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad valstybė neprivalo leisti valstybės lėšų, kad užtikrintų asmens, kuriam teikiama pagalba, ir priešingos šalies procesinį lygiateisiškumą, „tol, kol kiekvienai šaliai sudaromos tinkamos galimybės pateikti savo argumentus tokiomis sąlygomis, kurios vienai

[20] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Golder prieš Jungtinę Karalystę (peticijos Nr. 4451/70), ECLI:CE:ECHR:1975:0221JUD000445170.

[21] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1977 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Artico prieš Italiją (peticijos Nr. 6694/74), ECLI:CE:ECHR:1977:0301DEC000669474.

[22] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje Airey prieš Airiją (peticijos Nr. 6289/73), ECLI:CE:ECHR:1979:1009JUD000628973.

[23] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1971 m. liepos 16 d. sprendimas byloje Ringeisen prieš Austriją (peticijos Nr. 2614/65), ECLI:CE:ECHR:1971:0716JUD000261465.

[24] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje T. prieš Jungtinę Karalystę (peticijos Nr. 24724/94), ECLI:CE:ECHR:1999:1216JUD002472494; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje V. prieš Jungtinę Karalystę (peticijos Nr. 24888/94), ECLI:CE:ECHR:1999:1216JUD002488894.

[25] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 16 d. sprendimas byloje P., C. Ir S. prieš Jungtinę Karalystę (peticijos Nr. 56547/00), ECLI:CE:ECHR:2002:0716JUD005654700.

[26] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. kovo 22 d. sprendimas byloje Staroszczyk. prieš Lenkiją (peticijos Nr. 59519/00), ECLI:CE:ECHR:2007:0322JUD005951900.

šaliai nėra reikšmingai nepalankesnės nei kitai“[27]. Pvz., byloje *Bertuzzi prieš Prancūziją*[28] Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė, kad teismas, kuris leido pareiškėjui atstovauti sau pačiam byloje prieš teisės specialistą, nesuteikė jam galimybės kreiptis į teismą sąlygomis, kurios užtikrintų veiksmingą savo teisių įgyvendinimą, ir tai prieštaravo Konvencijos 6 straipsnio 1 daliai. Tai yra tik maža dalis aptariamai problematikai reikšmingos Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos.

Tačiau ir čia yra vienas „bet“. Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnis taikomas tik tuomet, „kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas“. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje nuosekliai laikosi pozicijos, kad minėta nuostata netaikytina procedūroms dėl leidimo užsieniečiui pasilikti šalyje, kurios pilietis jis nėra (kaip antai prieglobsčio ar grąžinimo procedūroms), kadangi tai nėra nei „baudžiamojo kaltinimo“, nei „civilinio pobūdžio teisių“ klausimai, kaip tai suprantama pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (žr., pvz., sprendimus bylose *Urrutikoetxea prieš Prancūziją*[29], *Kareem prieš Švediją*[30], *Maaouia prieš Prancūziją*[31]). Tokiu būdu, gausi ir reikšminga Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika aiškinant Konvencijos 6 straipsnio turinį nagrinėjama klausimui tiesiogiai netaikytina. Vis dėlto, „teisės kreiptis į teismą“, įtvirtintos Konstitucijos 30 straipsnyje, sampratos aiškinimui minėta praktika gali turėti reikšmės nepriklausomai nuo Konvencijos 6 straipsnio riboto taikomumo, turint omenyje ir tai, kad Lietuvos, kaip ir kitų valstybių, nacionalinė teisė gali numatyti asmeniui daugiau garantijų, nei numato Europos žmogaus teisių konvencija.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje galima pastebėti, kad jis išskiria įvairius konstitucinės teisės į teisingą teisinį procesą elementus, įskaitant procesinius, kurie užtikrina, *inter alia*, asmens arba jo atstovo realų dalyvavimą nagrinėjant bylą, kurios šalis asmuo yra, rungimąsi ir šalių lygybę visose teisinio proceso stadijose. Teisingam teisiniui procesui keliami reikalavimai yra universalūs, kurio nors vieno reikalavimo nepaisymas gali būti vertinamas kaip asmens teisės į teisingą teisinį procesą pažeidimas. Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylas, kuriose įstatymų, kitų teisės aktų atitiktis Konstitucijai ginčijama tuo aspektu, kad yra pažeidžiama asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą, neretai pripažįsta šiuos aktus prieštaraujančiais Konstitucijai, jeigu yra bent mažiausia galimybė interpretuoti šiuose aktuose nustatytą teisinį reguliavimą kaip ribojantį asmens teisę kreiptis į teismą.

2019 m. kovo 1 d. nutarime[32] Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą, teisė apskųsti pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui, kad būtų užtikrinta galimybė ištaisyti galimas klaidas, yra neatsiejama konstitucinės teisės kreiptis į teismą ir teisės į tinkamą teismo procesą dalis. Teisės kreiptis į bent vienos aukštesnės instancijos teismą, kad būtų patikrintas pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas, negalima dirbtinai suvaržyti ar išvis paneigti, negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės nebuvo tinkamai apgintos pirmosios instancijos teisme, teisė kreiptis į aukštesnės instancijos teismą būtų neproporcingai apribota. Anot Teismo, įstatymų leidėjas, vykdydamas iš Konstitucijos, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo,

[27] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę* (peticijos Nr. 68416/01), ECLI:CE:ECHR:2005:0215JUD006841601.

[28] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. vasario 13 d. sprendimas byloje *Bertuzzi prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 36378/97), ECLI:CE:ECHR:2003:0213JUD003637897.

[29] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. gruodžio 5 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Urrutikoetxea prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 31113/96), ECLI:CE:ECHR:1996:1205DEC003111396.

[30] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. spalio 25 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Kareem prieš Švediją* (peticijos Nr. 32025/96), ECLI:CE:ECHR:1996:1025DEC003202596.

[31] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Maaouia prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 39652/98), ECLI:CE:ECHR:2000:1005JUD003965298.

[32] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. KT9-N3/2019 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 306 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

kylančią pareigą užtikrinti proceso dalyviams galimybę patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą bent vienos aukštesnės instancijos teisme, turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos asmeniui veiksmingai pasinaudoti teise apskųsti priimtą, bet neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismui. Tai reiškia, kad, įstatymu nustatant pirmosios instancijos teismo sprendimo apskundimo apeliacinės instancijos teismui tvarką, negali būti numatyti tokie apeliacinio skundo padavimo pagrindai, terminai ir sąlygos, dėl kurių kreiptis į apeliacinės instancijos teismą taptų itin sunku arba iš viso būtų neįmanoma apskųsti byloje priimto pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto apeliacinės instancijos teismui. Priešingu atveju konstitucinė teisė apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismui būtų deklaratyvi, būtų užkirstas kelias ištaisyti galimas pirmosios instancijos teismo klaidas, teisingai taikyti teisę ir įvykdyti teisingumą, taip pat būtų pažeista asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą, nukrypta nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

2016 m. birželio 28 d. sprendime[33] Konstitucinis Teismas priminė, kad savo jurisprudencijoje yra suformavęs plačią oficialiąją konstitucinę teisės kreiptis į teismą doktriną, atskleidęs konstitucinius imperatyvus, kurių privalu paisyti teisės aktais reguliuojant atitinkamus santykius. Kaip antai, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisę į teisminę pažeistų konstitucinių teisių ir laisvių gynybą turi kiekvienas asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės pažeistos; asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama neatsižvelgiant į jo teisinį statusą (*inter alia* 2004 m. rugpjūčio 17 d., 2010 m. gegužės 13 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai); teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos (1997 m. spalio 1 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai). Asmens teisių ir laisvių teismo gynimo garantija – esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas (*inter alia* 2000 m. birželio 30 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai, 2013 m. liepos 3 d. sprendimas). Asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (*inter alia* 2000 m. gegužės 8 d., 2006 m. kovo 28 d., nutarimai, 2013 m. liepos 3 d. sprendimas). Konstitucinio Teismo nutarimuose konstatuota, kad jeigu būtų neužtikrinta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą, būtų nepaisoma ir visuotinai pripažinto bendrojo teisės principo *ubi ius, ibi remedium* – jeigu yra kokia nors teisė (laisvė), turi būti ir jos gynimo priemonė; tokia teisinė situacija, kai kuri nors asmens teisė ar laisvė negali būti ginama, taip pat ir teismine tvarka, nors pats tas asmuo mano, kad ši teisė ar laisvė yra pažeista, pagal Konstituciją yra neįmanoma, Konstitucija jos netoleruoja (*inter alia* 2008 m. sausio 21 d. nutarimas, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas, 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas).

2015 m. liepos 9 d. nutarime[34] Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucija, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą, 31 straipsnio 2 dalyje garantuojamo bylos teisingo išnagrinėjimo nepriklausomame ir bešališkame teisme imperatyvas, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoją valstybės pareigą įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis, paisant valstybės finansinių išgalių, užtikrinti veiksmingos teisinės pagalbos, *inter alia* juridinio konsultavimo ir atstovavimo paslaugų, teikimą tiems socialiai jautriems (pažeidžiamiems) asmenims, kuriems ji kitaip įprastoje teisinių paslaugų rinkoje būtų fiktyvi ar itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, taip pat kitais atvejais, kai tai būtina dėl teisingumo interesų. Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis finansuojamą ir specialiomis institucinėmis bei organizacinėmis priemonėmis užtikrinamą teisinę pagalbą (viešąją teisinę paslaugą), turi plačią diskreciją pasirinkti jos organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, *inter alia* nustatyti šią teisinę pagalbą (paslaugą) administruojančius ir tiesiogiai teikiančius subjektus, jų veiklos formas ir apmokėjimo pagrindus. Anot

[33] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. KT20-S10/2016 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimo nuostatos išaiškinimo“.

[34] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. KT20-N13/2015 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d., 2012 m. liepos 18 d. redakcijos) kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Teismo, konstitucinė valstybės pareiga įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis užtikrinti teisinės pagalbos (viešosios teisinės paslaugos) teikimą suponuoja ir priedermę atsakingai planuoti, kaupiti ir naudoti tam reikalingas lėšas, taip pat įpareigojimą tos paslaugos teikimo, *inter alia* advokatų profesinės veiklos pagrindu, apmokėjimą reguliuoti taip, kad finansiniai ištekliai būtų naudojami racionaliai, paskirstomi tolygiai, kad tokia teisinė pagalba būtų prieinama visiems, kuriems ji reikalinga, taip pat kad būtų skatinama siekti greito teisinio proceso, rinktis veiksmingiausias teisių gynybos būdus ir priemones.

2011 m. birželio 9 d. nutarime[35] Teismas konstatavo, kad asmens teisė turėti advokatą yra viena iš asmens teisės į teisminę gynybą veiksmingo įgyvendinimo sąlygų. Iš šių konstitucinių teisių įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmeniui teisme ginant savo pažeistas teises ir teisėtus interesus būtų sudarytos prielaidos pasinaudoti advokato teikiama teisine pagalba. 2018 m. spalio 11 d. nutarime[36] Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad Konstitucijos, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos asmens teisės kreiptis į teismą, 31 straipsnio 2 dalyje garantuojamo teisingo bylos išnagrinėjimo nepriklausomame ir nešališkame teisme imperatyvo, konstitucinio teisinės valstybės principo, suponuojama valstybės pareiga užtikrinti veiksmingos teisinės pagalbos teikimą tais atvejais, kai tai būtina teisingumo interesais, *inter alia* reiškia, kad įstatymų leidėjas privalo numatyti tokį teisinės pagalbos organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, pagal kurį ji asmenims, kuriems tokia pagalba būtų itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, būtų teikiama atsižvelgiant į tokius kriterijus kaip bylos ar taikomos teisės sudėtingumas, galimos bausmės griežtumas, nusikalstamos veikos sunkumas, tam tikri asmens socialinės ir asmeninės padėties ypatumai, kitos reikšmingos aplinkybės.

2025 m. lapkričio 26 d. nutarime[37] Teismas, įvertinęs Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos pagalbos įstatymo nuostatas, konstatavo, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu tiek, kiek juo nebuvo nustatyta pareiškėjo teisė kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą dėl individualios situacijos įvertinimo, taip pat Tarnybos teisė, įvertinus tokią situaciją, suteikti antrinę teisinę pagalbą išimties tvarka, sudaromos prielaidos ir tokioms situacijoms, kai neužtikrinama veiksminga antrinė teisinė pagalba socialiai jautriems (pažeidžiamiems) asmenims, kuriems ji itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, taip pat kitais atvejais, kai tai būtina teisingumo interesais, taip kartu paneigiant ir Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens teisę kreiptis į teismą, kuri yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo elementas.

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 136 straipsnis ir 137 straipsnio 1 dalis nustato, kad sprendimai, priimti pagal šį įstatymą, gali būti skundžiami Regionų administraciniam teismui. To paties įstatymo 140 straipsnio 4 dalis numato galimybę skųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Tokiu būdu, galiojantis teisinis reguliavimas nepaneigia prieglobsčio prašytojo teisės apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Vis dėlto, svarstyti, ar prieglobsčio prašytojų teisės ginti savo interesus apeliacinės instancijos teisme įgyvendinimas nėra dirbtinai suvaržytas ir neproporcingai apribotas dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos jiems neprieinamumo.

[35] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 „Dėl nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

[36] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. KT20-N11/2018 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

[37] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr. KT62-N13/2025 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 10 dalies (2020 m. birželio 26 d., 2023 m. birželio 29 d. redakcijos), 11 dalies (2020 m. birželio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 4 punktą (redakcija, galiojanti nuo 2025 m. sausio 1 d.) *inter alia* nustato, kad prieglobsčio prašytojai turi teisę naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba skundžiant pirmosios instancijos teismui sprendimus, susijusius su prašymu suteikti prieglobstį. Atitinkamai, prieglobsčio prašytojui norint apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba jis teisės neturi, kaip ir tuo atveju, kai į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą kreipiasi kita proceso šalis, o prieglobsčio prašytojas įpareigojamas pateikti atsiliepiamą į kitos šalies apeliacinį skundą.

Remiantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašo[38], kuris *inter alia* nustato tokios pagalbos teikimo prieglobsčio prašytojams tvarką, 5.3 papunkčiu, valstybės garantuojama teisinė pagalba neteikiama, jeigu užsienietis turi pakankamai lėšų apmokėti už teisinę pagalbą. Tokiu būdu, prieglobsčio prašytojai, kurie gali apmokėti už teisinę pagalbą savo lėšomis, teisės į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą neturi nepriklausomai nuo Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytų apribojimų. Aptariama problematika liečia būtent tuos prieglobsčio prašytojus, kurie neturi pakankamai lėšų bei kuriems valstybės garantuojama teisinė pagalba (įvertinus, be kita ko, jų finansinę padėtį) jau buvo teikiama pirmosios instancijos teismo proceso metu, tačiau nėra prieinama apeliacinės instancijos teisme nepriklausomai nuo asmens individualių aplinkybių.

Prieglobsčio prašytojai Lietuvoje beveik niekada nežino teismo proceso kalbos (lietuvių), itin retai turi teisinį išsilavinimą (bei dar rečiau orientuojasi taikytinoje prieglobsčio teisėje) ir dažniausiai neturi darbo bei, atitinkamai, pajamų, leidžiančių pasamdyti privatų advokatą. Prieglobsčio bylose ginčo dalykas neretai yra susijęs su pagrindinėmis žmogiškosiomis vertybėmis, tokiomis kaip teisė į gyvybę ir laisvę, kankinimų arba kito nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas. Administracinės klaidos kaina šiose bylose yra didžiulė, o taikytina teisė ir procesas yra be galo sudėtingi. Tokiomis aplinkybėmis neužtikrinus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojų teisę apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą aukštesnės instancijos teismui tampa praktiškai neįgyvendinama ir pavirsta iliuzija.

Šiame kontekste paminėtina, kad Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas, kuriuo užtikrinama valstybės garantuojama teisinė pagalba Lietuvos Respublikos piliečiams ir kitiems įstatyme nurodytiems asmenims, panašių ribojimų skundžiant ar nagrinėjant bylas apeliacinėse (aukščiausiose) teisminėse instancijose nenumato. Tačiau minėto įstatymo 1 straipsnio 3 dalis aiškiai numato, kad šis įstatymas netaikomas užsieniečiams, kurių teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą nustato Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, t. y. *inter alia* prieglobsčio prašytojams. Lyginant su asmenimis, kuriems taikytinas Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas, įskaitant užsienio piliečius, prieglobsčio prašytojams nustatytas akivaizdžiai mažiau palankus teisinis reguliavimas, tikslingai neleidžiantis pasinaudoti valstybės garantuojama teisine pagalba Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nepriklausomai nuo individualių aplinkybių, kaip antai asmens finansinės padėties, bylos sudėtingumo, lietuvių kalbos mokėjimo, išsilavinimo ir kt. Teisės kreiptis dėl individualios situacijos vertinimo ir išimties tvarka gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą taikytinas teisinis reguliavimas prieglobsčio prašytojams nenumato.

Beveik neabejotina, kad tokiomis sąlygomis, net jeigu prieglobsčio prašytojui pavyktų savarankiškai parengti teismui priimtinos formos apeliacinį skundą, proceso metu nebūtų užtikrintas nei pilnavertis rungtinėjimas, nei šalių lygybė, kadangi atsakovui atstovautų Migracijos departamento Teisės skyriaus teisininkai, žymiai geriau už pareiškėją išmanantys taikytiną teisę ir procesines subtilybes.

[38] Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2024 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. A1-939 „Dėl Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Šalių nelygė dar labiau išryškėja situacijose, kai Migracijos departamentas pats pradeda apeliacinį procesą, pasikreipdamas į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą su skundu dėl departamentui nepalankaus pirmosios instancijos teismo sprendimo, o pareiškėjas, teismo įpareigotas pateikti atsiliepimą į šį skundą, negali naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba, kurios dėka laimėjo bylą pirmojoje instancijoje. Šiuo atveju teisminės peržiūros inicijavimas netgi nepriklauso nuo prieglobsčio prašytojo laisvos valios – jis yra įtraukiamas į kitos šalies pradėtą teismo procesą be jokios prieinamos teisinės pagalbos ginant savo interesus. Tokia situacija, labai tikėtina, yra nesuderinama su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu lygybės principu ir neišvengiamai neigiamai paveikia prieglobsčio prašytojų, kurie ir be to yra žymiai labiau pažeidžiamoje padėtyje, lyginant su valstybės institucijomis, galimybę apginti savo teises bei sąlygoja procedūrinį neteisingumą.

Aptariama problematika ir jos daugiasluoksniškumas sąlygoja poreikį siekti Konstitucinio Teismo išaiškinimo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir jame įtvirtinto apribojimo prieglobsčio prašytojams naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba skundžiant pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismui atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Remiantis Konstitucijos 106 straipsniu, kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones. Teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų taip pat suteikta, *inter alia*, teismams. Remiantis prieinama informacija, šiai dienai Konstituciniame Teisme nėra priimta nagrinėti prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 4 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tačiau žinomi keli atvejai, kai prašymai kreiptis į Konstitucinį Teismą minėtu klausimu buvo pateikti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui.

2025 m. kovo 26 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1622-624/2025[39] Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs pareiškėjo prašymą kreiptis išaiškinimo į Konstitucinį Teismą, konstatavo:

„29. Pasisakydama dėl pareiškėjo prašymo kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisinio reguliavimo, pagal kurį prieglobsčio prašytojui neužtikrinama valstybės teisinė pagalba pateikiant atsiliepimą į Migracijos departamento apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriuo tenkinamas prieglobsčio prašytojo skundas, neatitikimo nurodytoms Konstitucijos nuostatomis, teisėjų kolegija pažymi, kad pareiškėjas visgi pateikė atsiliepimą į apeliacinį skundą, dėl ko apeliacinės instancijos teismas negali kreiptis į Konstitucinį Teismą su tokio pobūdžio prašymu: Konstitucinis Teismas, remdamasis Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, ne kartą yra nurodęs, kad pagal Konstituciją teismas neturi locus standi kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja toks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris neturėtų (negalėtų) būti taikomas to teismo nagrinėjamoje byloje (pvz., Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas). Pažymėtina, kad dėl tokių pat priešasčių kolegija nemato pagrindo inicijuoti ir įvardyto ministro įsakymo teisėtumo tyrimo (ABTJ 113 str. 2 d. 1 p.).“

Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo atsakovo Migracijos departamento apeliacinį skundą dėl pareiškėjui palankaus pirmosios instancijos teismo sprendimo bei jį tenkino iš dalies, panaikindamas skundžiamą sprendimą ir perduodamas bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kaip nurodyta 2025 m. kovo 26 d. nutartyje, pareiškėjas šiuo atveju sugebėjo pateikti atsiliepimą į apeliacinį skundą, pasinaudojęs Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisininkų, neturinčių įgaliojimų atstovauti pareiškėjui teisme, neatlygintina pagalba. Vien šis faktas leido teismui atmesti pareiškėjo prašymą kreiptis išaiškinimo į Konstitucinį Teismą (kuris buvo pateiktas atskirai, iki pateikiant atsiliepimą į Migracijos departamento apeliacinį skundą), taigi faktiškai pareiškėjas turėjo rinktis – siekti Konstitucinio Teismo išaiškinimo nevykdydamas teismo įpareigojimo pateikti atsiliepimą į atsakovo skundą (bei tuo pačiu neginti savo interesų ir rizikuoti, kad jam palankus pirmosios instancijos teismo sprendimas bus panaikintas), arba visgi pateikti tokį atsiliepimą, tačiau tuo pačiu, kaip

[39] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. kovo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1622-624/2025, prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=579b60a0-a360-4c75-a237-63903e1eb0fd>

paaiškėjo, netekti galimybės gauti Konstitucinio Teismo išaiškinimą dėl jo teisės į teisingą teismo procesą suvaržančio teisinio reguliavimo.

2025 m. liepos 9 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1880-525/2025[40] Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs pareiškėjo prašymą kreiptis išaiškinimo į Konstitucinį Teismą, konstatavo:

„62. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2024 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. A1-939 patvirtino Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašą, kuris nustato valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo Aprašo 3 punkte nurodytiems užsieniečiams sąlygas ir tvarką, valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančius subjektus. Aprašo 3.2 papunktyje nustatyta, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba neatlygintinai teikiama prieglobsčio prašytojams – tiek, kiek tai susiję su Įstatymo 71 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punktuose nurodytais atvejais, įskaitant Įstatymo 82 straipsnio 1 dalyje nurodytos apklausos metu ir Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 25.5.3 papunktyje nurodytos pirminės prieglobsčio prašytojo apklausos metu.

63. Pagal Aprašo 3.5 papunktį valstybės garantuojama teisinė pagalba neatlygintinai teikiama ir kitais atvejais, kai teismas įpareigoja Departamentą ar Valstybės sienos apsaugos tarnybą užtikrinti 3.2–3.4 papunkčiuose nurodytiems užsieniečiams valstybės garantuojamą teisinę pagalbą.

<...>

66. Iš nurodyto teisinio reguliavimo matyti, kad neatlygintinos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojams teikimas yra orientuotas į procesą pirmosios instancijos teisme, tačiau nustatytas reglamentavimas nepaneigia prieglobsčių prašytojų teisės gauti nemokamą valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ir apeliacinės instancijos teisme, nes teismui yra suteikta teisė spręsti dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo Aprašo 3.2–3.4 papunkčiuose nurodytiems užsieniečiams ir kitais, Apraše nenurodytais, atvejais (Aprašo 3.5 papunktis).

<...>

68. Nustatyti teisinio reguliavimo pakeitimai, kurių tikslas pertvarkyti migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemą, siekiant efektyviau nukreipti finansinius, žmogiškuosius ir infrastruktūros išteklius, teisėjų kolegijai nekelia abejonių dėl atitikties Konstitucijai. Apraše yra tvirtinta galimybė spręsti dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo Aprašo 3.2–3.4 papunkčiuose nurodytiems užsieniečiams ir kitais, Apraše nenurodytais, atvejais, todėl teisė į nemokamą teisinę pagalbą užsieniečiams nėra paneigta. Be to, pareiga nemokamą teisinę pagalbą teikti ir atstovavimą užtikrinti vykstant apeliaciniam procesui pagal Direktyvos 2013/32/ES nuostatas yra numatyta tik pirmosios instancijos teisme. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad pareiškėjo teiginiai dėl nesuteiktos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos apeliaciniame procese nesudaro pagrindo abejoti įstatymų leidėjo nustatyto teisinio reglamentavimo atitiktimi Konstitucijai, todėl nėra pagrindo tenkinti prašymo kreiptis į Konstitucinį Teismą.“

Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nagrinėjo atsakovo Migracijos departamento apeliacinį skundą dėl pareiškėjui palankaus pirmosios instancijos teismo sprendimo bei jį atmetė. Šiuo atveju pareiškėjas pats parengė atsiliepimą į atsakovo apeliacinį skundą, kurio esmė perteikta 2025 m. liepos 9 d. nutarties 24 punkte: *„Pareiškėjas A. J. S. atsiliepime į atsakovo apeliacinį skundą prašo jį atmesti. Pareiškėjas nurodo, kad nesutinka su atsakovo apeliaciniu skundu ir mano, jog teismas tinkamai įvertino faktines aplinkybes ir priėmė teisingą sprendimą“*. Lyginant su nutartyje išdėstyta atsakovo pozicija, akivaizdu, kad pats sau atstovaujantis pareiškėjas nepateikė „atsiliepime“ nei teisinių argumentų, nei konkrečių komentarų dėl atsakovo teiginių. Neatmestina, kad būtent tai įtakojo kitokį, lyginant su 2025 m. kovo 26 d. nutartimi, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutarties turinį.

[40] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1880-525/2025, prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/paieska.aspx?detali=&bnr=eA-1880-525/2025>

Vis dėlto, nepaisant to, kad šiuo atveju teismas plačiau pasisakė dėl pareiškėjo prašymo kreiptis į Konstitucinį Teismą, šis prašymas nebuvo tenkintas. Nes, anot Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Direktyva 2013/32/ES nenustato valstybėms pareigos užtikrinti nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą apeliacinės instancijos teisme (nors buvo keliamas klausimas dėl įstatymo nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, o ne Europos Sąjungos direktyvai). Taip pat, teismo vertinimu, pareiškėjo teisė į nemokamą teisinę pagalbą apeliacinės instancijos teisme įstatymo nėra paneigta, kadangi poįstatyminis teisės aktas suteikia Priėmimo ir integracijos agentūrai galimybę organizuoti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą prieglobsčio prašytojams, jeigu teismas įpareigoja Migracijos departamentą ar Valstybės sienos apsaugos tarnybą užtikrinti tokią pagalbą.

Paminėtina, kad administracinėje byloje Nr. eA-1880-525/2025 teismas neįpareigojo atsakovo užtikrinti pareiškėjui valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ir savo iniciatyva nesprendė šio klausimo, 2025 m. liepos 9 d. nutarties 69 punkte pažymėdamas, kad „*pareiškėjas šioje byloje neprašė spręsti klausimo dėl nemokamos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos jam teikimo apeliaciniame procese*“. Tikėtina, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo užsieniečiams tvarkos aprašo 3.5 papunktyje numatytą prievolę Priėmimo ir integracijos agentūrai vykdyti teismo įpareigojimą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šiuo atveju interpretavo, kaip pareiškėjo teisę kreiptis į teismą su atitinkamu prašymu. Pažymėtina, kad jokiame aptariamam klausimui aktualiame teisės akte nėra *expressis verbis* nuostatų dėl prieglobsčio prašytojo teisės prašyti teismo skirti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pozicija iš esmės suponuoja, kad prieglobsčio prašytojas turi „teisę“, kuri niekur nėra įvardinta bei kuriai įgyvendinti neegzistuoja jokių nustatytų procedūrų, tačiau kuri jam turėtų būti žinoma ir kuria jis (neatstovaujamas teisininko) gali veiksmingai naudotis. Tikėtina, kad šiuo konkrečiu atveju Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vadovavosi prielaidą, kad, gavęs teismo įpareigojimą pateikti atsiliepiamą į atsakovo apeliacinį skundą, pareiškėjas galėjo kreiptis į teismą su atskiru prašymu įpareigoti Migracijos departamentą užtikrinti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Vis dėlto, lieka neaišku, kurioje proceso stadijoje ir į kurį teismą pareiškėjas su atitinkamu prašymu galėtų kreiptis, kai jis pats, o ne atsakovas, nori inicijuoti apeliacinį procesą.

Bet kuriuo atveju, svarbu pažymėti, kad minėtose bylose prašymai kreiptis į Konstitucinį Teismą buvo teikiami Migracijos departamento sprendimų dėl atsisakymo suteikti prieglobstį teisminės peržiūros metu. Neatmestina, kad rezultatas būtų kitoks, jeigu atitinkamas prašymas būtų pateiktas skundžiant teismui atsisakymą suteikti prieglobsčio prašytojui valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, t. y. byloje, kurioje centrinis ginčo dalykas yra susijęs su kreipimosi į Konstitucinį Teismą turiniu. Be to, teismams ir toliau atmetant tokius prašymus, visada išlieka galimybė pačiam asmeniui tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu. Vis dėlto šie abudu scenarijai reikštų, kad prieglobsčio prašytojas turėtų lygiagrečiai inicijuoti kelis teisminius procesus – dėl atsisakymo suteikti jam prieglobstį bei dėl atsisakymo suteikti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Tikėtina, kad šie procesai vyktų nepriklausomai vienas nuo kito. Taip pat tikėtina, kad, neturėdamas tinkamos teisinės pagalbos prieglobsčio byloje, toks prieglobsčio prašytojas pralaimėtų šią bylą, netektų teisės likti Lietuvoje ir būtų išsiųstas į kilmės šalį gerokai anksčiau negu Konstitucinis Teismas imtųsi svarstyti jam rūpimą klausimą.

III. SULAIKYTŲ PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIEIGA PRIE MOBILIOJO RYŠIO IR INTERNETO

Esama situacija:

Imigracinis sulaikymas yra administracinio, o ne baudžiamojo pobūdžio, t. y. jis nesuponuoja, kad sulaikytas asmuo padarė nusikaltimą, bei juo nesiekama tokį asmenį nubausti. Atitinkamai, imigracinio sulaikymo modalumai turėtų būti palankesni asmeniui, lyginant su baudžiamuoju. Prieglobsčio prašytojų sulaikymą *inter alia* reglamentuoja 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo. Minėta direktyva leidžia sulaikyti prieglobsčio prašytojus, o 2 straipsnio h punkte pateikia „sulaikymo“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, apibrėžimą: „*kai valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta*“. Pažymėtina, kad direktyvoje pateiktas apibrėžimas liečia tik judėjimo laisvės atėmimą, t. y. atitinkamos nuostatos *per se* nesuteikia valstybei įgaliojimų, taikant sulaikymą, apriboti kitas prieglobsčio prašytojų pagrindines teises ir laisves.

Direktyvos 2013/33/ES 8 straipsnio 3 dalies (a)–(f) punktuose įtvirtintas baigtinis leistinių prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindų sąrašas, kuris iš esmės nustato, kokiais tikslais gali būti sulaikytas prieglobsčio prašytojas. Nė vienas iš nurodytų sulaikymo pagrindų nenumato galimybės sulaikyti prieglobsčio prašytoją, siekiant apriboti jo pagrindines teises ir laisves (išskyrus judėjimo laisvę). Priimdami sprendimą dėl prieglobsčio prašytojo sulaikymo, Lietuvos teismai nevertina poreikio apriboti tokio asmens Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, kuri apima asmens susirašinėjimą, pokalbius telefonu ir kitokį susižinojimą, arba laisvės ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, kadangi tai nėra prieglobsčio prašytojo sulaikymo tikslas ir nėra susiję su teisės aktuose nustatytais sulaikymo pagrindais. Skirtingai negu baudžiamojo sulaikymo atveju, prieglobsčio prašytojų sulaikymas specialiai tam skirtame centre nėra susijęs su poreikiu apriboti minėtas jų teises ir laisves.

Nepaisant to, nacionaliniai teisės aktai (beje, išskirtinai poįstatyminiai) nustato tokį prieglobsčio prašytojų sulaikymo režimą, kuris tiesiogiai draudžia jiems turėti mobiliojo ryšio įrenginius ir kompiuterius su galimybe jungtis prie interneto, kas, turint omeny, jog šiuolaikiniame pasaulyje prieiga prie informacijos ir komunikacija su kitais asmenimis yra tiesiogiai susijusios su mobiliojo ryšio technologijomis ir internetu, reikšmingai apriboja minėtas teises ir laisves. Be to, prieglobsčio prašytojams, kurie yra apgyvendinami tam skirtuose centruose netaikant jiems judėjimo laisvės apribojimų, analogiški draudimai nėra taikomi. Tokio pobūdžio skirtingas elgesys su tapatų teisinį statusą turinčiais asmenimis, labai tikėtina, yra nesuderinamas su Konstitucijoje įtvirtintu asmenų lygybės principu. Esame įsitikinę, kad sulaikytiems prieglobsčio prašytojams šiuo metu taikomi draudimai yra neproporcingi, nesuderinami su įstatymo leidžiamais sulaikymo tikslais ir imigracinio sulaikymo prigimtimi, bei nepagrįstai ir neteisėtai apriboja pagrindines žmogaus teises ir laisves.

Problematikos aptarimas ir galimos argumentacijos orientacinės kryptys:

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115¹ straipsnio 1 dalis suteikia vidaus reikalų ministrui įgaliojimus nustatyti sulaikytų užsieniečių (įskaitant prieglobsčio prašytojus) „*laikymo [Valstybės sienos apsaugos tarnyboje] sąlygas ir tvarką*“. Remiantis šia nuostata, vidaus reikalų ministras patvirtino Sulaikytų užsieniečių laikymo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašą[41], kuriuo nustatė sulaikytų užsieniečių „*laikymo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsieniečių registracijos centre (toliau – Centras) kriterijus, užsieniečių teises ir pareigas, užsieniečiams taikomus draudimus, drausminių poveikio ir skatinimo priemonių taikymą, apsilankymų Centre, susitikimų su užsieniečiui atstovaujančiu advokatu, advokato padėjėju ar kitu teisiniu atstovu (toliau – advokatas), visuomeninių, nevyriausybinių organizacijų, viešosios informacijos rengėjų atstovais organizavimo tvarką, naudojimosi mobiliojo ryšio įrenginiais bei užsieniečių išvykimo iš Centro tvarką*“[42].

Remiantis minėto tvarkos aprašo 18.4 papunkčiu, sulaikytiems užsieniečiams draudžiama turėti Centro teritorijoje mobiliojo ryšio įrenginius. Tai yra absoliutaus pobūdžio draudimas, kuriam išimčių nėra numatyta. Vis dėlto, nors „turėti“ mobiliojo ryšio įrenginius sulaikytiems užsieniečiams draudžiama, tačiau jiems paliekama galimybė nustatyta tvarka „pasinaudoti“ asmeniniu (arba Centre esančiu nevyriausybinių organizacijų suteiktu) mobiliojo ryšio įrenginiu. Kaip antai, minėto tvarkos aprašo 44 punktas numato, kad sulaikytiems užsieniečiams sudaromos sąlygos **kas antrą dieną** Centro vidaus tvarkos taisyklėse nustatytu metu vieną kartą **ne ilgiau kaip 1 valandą** pasinaudoti asmeniniu mobiliojo ryšio įrenginiu. Remiantis tvarkos aprašo 45 punktu, Centro viršininkas gali leisti sulaikytam užsieniečiui pasinaudoti mobiliojo ryšio įrenginiais dažniau, bet tik jeigu toks užsieniečis „*pagrindžia papildomo naudojimosi asmeniniu mobiliojo ryšio įrenginiu poreikį*“ ir tik įvertinus „*ketinančių pasinaudoti asmeniniu mobiliojo ryšio įrenginiu užsieniečių skaičių, Centro darbuotojų dienos krūvį ir kitas objektyvias aplinkybes*“.

Atkreiptinas dėmesys, kad nustatant naudojimosi mobiliojo ryšio įrenginiais tvarką, referuojama į „Centro vidaus tvarkos taisyklės“, taigi papildomų modalumų reikia ieškoti ten. Kaip ir prieš tai minėtas tvarkos aprašas, Valstybės sienos apsaugos tarnybos vado patvirtintos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklės[43] nustato, be kita ko, „*užsieniečiams taikomus draudimus*“[44], tačiau, lyginant su tvarkos aprašu, praplečia taikomų draudimų spektrą (beje, nenurodant jokių aukštesnės galios teisės aktų, kurie suteiktų Valstybės sienos apsaugos tarnybos vadui įgaliojimus nustatinėti tokio pobūdžio draudimus). Kaip antai, vidaus tvarkos taisyklės draudžia sulaikytiems užsieniečiams turėti ne tik mobiliojo ryšio įrenginius, bet apskritai bet kokias „*elektroninio ryšio priemones*“[45], taip pat „*kompiuterius su galimybe jungtis prie interneto*“[46]. Atskirai paminėtina, kad vidaus tvarkos taisyklės nieko papildomai nepasako apie galimybę pasinaudoti mobiliojo ryšio įrenginiu bei referuoja į prieš tai aptartą tvarkos aprašo „nustatytą tvarką“[47]. Tokiu būdu lieka neaišku, kas iš tikrųjų slypi už tvarkos

[41] Sulaikytų užsieniečių laikymo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 1V-340 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2025 m. vasario 6 d. įsakymo Nr. 1V-94 redakcija) „Dėl Sulaikytų užsieniečių laikymo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.305952/PjWQzDoAQk>

[42] Ten pat, 1 p.

[43] Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2018 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. 4-143 (Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2025 m. kovo 26 d. įsakymo Nr. 4-118 redakcija) „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d94e6d600a8111f0a1c6f244a8c21f99>

[44] Ten pat, 1 p.

[45] Ten pat, 24.17 papunktis.

[46] Ten pat, 24.14 papunktis.

[47] Ten pat, 21 punktas.

aprašo nuostatos, numatančios, jog sulaikytiems užsieniečiams sudaromos sąlygos **Centro vidaus tvarkos taisyklėse nustatytu metu** pasinaudoti asmeniniu mobiliojo ryšio įrenginiu. Taip pat paminėtina, kad vidaus tvarkos taisyklės, numatančios absoliutaus pobūdžio draudimą sulaikytam užsieniečiui „turėti“ kompiuterį su galimybe jungtis prie interneto, kartu aiškiai nenumato galimybės tokiam užsieniečiui bent jau „pasinaudoti“ kompiuteriu su internetu, kad ir ribotą laiką ir pagal sudarytą grafiką.

Kaip jau minėta, Centre sulaikyti užsieniečiai telefonu gali pasinaudoti kas antrą dieną po 1 valandą. Anot pačių sulaikytųjų[48], dėl smarkiai apriboto naudojimosi telefonais jie negali susisiekti su keletu skirtingų artimųjų, nes neužtenka laiko paskambinti keliems artimiesiems. Dėl skirtingų laiko juostų ir tam tikrais atvejais prasto interneto ryšio kilmės šalyse, kartais susisiekti su artimaisiais iš viso nepavyksta. Taip pat užtrunka, kol paruošiamas pats telefono aparatas, jį reikia pakrauti ir pan. Šiame kontekste atskirai paminėtina, kad remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu, netgi uždaro tipo bausmės atlikimo vietose laikomi nuteistieji turi teisę paskambinti keturis kartus per savaitę, tačiau tokiu atveju ribojamas kiekvieno pokalbio laikas – iki dvidešimt minučių[49]. Remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintomis Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklėmis, suimtiesiems pasinaudoti teise paskambinti leidžiama vieną kartą per dieną, o atsižvelgiant į individualias aplinkybes galima leisti paskambinti ir dažniau[50]. Tokiu būdu, bent jau suimtieji turi daugiau galimybių pasinaudoti telefonais, lyginant su Centre administracine tvarka sulaikytais užsieniečiais.

Nuo 2025 m. sausio 1 d. Lietuvoje pradėjo veikti Priėmimo ir integracijos agentūra – įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, šiuo metu atsakinga, be kita ko, už priėmimo sąlygų sulaikytiems užsieniečiams užtikrinimą. Jau minėta Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115¹ straipsnio 1 dalis suteikia socialinės apsaugos ir darbo ministrui įgaliojimus nustatyti tokių priėmimo sąlygų apimtį bei jų užtikrinimo tvarką. Siekiant pagerinti sulaikytų užsieniečių prieigą prie informacijos ir susisiekimą su išoriniu pasauliu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ketino numatyti[51], kad Priėmimo ir integracijos agentūra, kad ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos vado nustatyta tvarka ir sąlygomis, sudarys sulaikytiems užsieniečiams sąlygas naudotis „visuomenės informavimo priemonėmis (televizija, radiju, internetu)“[52] bei „mobiliojo ryšio įrenginiais ir elektroninių ryšių priemonėmis“[53]. Tačiau Vidaus reikalų ministeriją, referuodama į „specifinius sulaikymo režimui būdingus ypatumus“ bei į tai, kad sąlygų naudotis nurodytomis priemonėmis sudarymas sulaikytiems užsieniečiams yra „išimtinai Valstybės sienos apsaugos tarnybos kompetencija“[54], nesutiko su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pasiūlymais bei minėtų nuostatų galiausiai neliko[55].

[48] Informacija surinkta Lietuvos Raudonajam Kryžiui vykdant reguliarią Užsieniečių registracijos centre užtikrinamų sulaikytų prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų stebėseną. Stebėsenos vizitų ataskaitos nėra viešai prieinamos, tačiau atitinkamą informaciją bus įtraukta į 2025 m. metinę stebėsenos ataskaitą

[49] Bausmių vykdymo kodekso 33 straipsnio 4 dalies 3 punktas, 43 straipsnio 1 dalis, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr>

[50] Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1R-444 „Dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo ir Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo įgyvendinimo“, X skyrius, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ddb113b888111edbdceb68a7a0df7e/asr>

[51] Priėmimo sąlygų, kurias sulaikytiems užsieniečiams užtikrina Priėmimo ir integracijos agentūra, tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl Priėmimo sąlygų, kurias sulaikytiems užsieniečiams užtikrina Priėmimo ir integracijos agentūra, tvarkos aprašo patvirtinimo“, projektas, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/65074da0b16711efa81e811ff75635ec>

[52] Ten pat, 6.7.1 papunktis.

[53] Ten pat, 6.8 papunktis.

[54] Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, „Dėl įsakymo projekto“, 2-3 p., prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/802dd741bc7811efa6bcd8fd37368776>

[55] Priėmimo sąlygų, kurias sulaikytiems užsieniečiams užtikrina Priėmimo ir integracijos agentūra, tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2024 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. A1-935 „Dėl Priėmimo sąlygų, kurias sulaikytiems užsieniečiams užtikrina Priėmimo ir integracijos agentūra, tvarkos aprašo patvirtinimo“, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d9cfe8a2c49411ef940bca4d136e126f>

Ši aplinkybė reikalauja, ko gero, platesnio paaiškinimo. Draudimą sulaikytiems asmenims turėti mobiliojo ryšio įrenginius institucijos paaiškina, be kita ko, tuo, jog šitaip siekiama užkirsti kelią situacijoms, kuomet sulaikyti užsieniečiai fotografuoja ar filmuoja kitus sulaikyme esančius asmenis arba sulaikymo patalpų infrastruktūrą. Draudimas turėti kompiuterius su prieiga prie interneto, savo ruožtu, dažniausiai paaiškinamas siekiu apriboti sulaikytų užsieniečių prieigą prie draudžiamo (pvz., pornografinio pobūdžio) turinio. Priėmimo ir integracijos agentūra galėtų tiek aprūpinti sulaikytus užsieniečius mobiliaisiais telefonais be kamerų (arba su deaktivuoti ar išimta kamera), tiek užtikrinti jiems prieigą prie interneto nustatant tam tikro turinio ribojimus. Tačiau dėl nekonkretizuotų „specifinių sulaikymo režimui būdingų ypatumų“ Vidaus reikalų ministerija tokios galimybės Priėmimo ir integracijos agentūrai nusprendė nesuteikti, iš esmės palikdama Valstybės sienos apsaugos tarnybai savo nuožiūra spręsti dėl sulaikytiems užsieniečiams taikomų prieigos prie informacijos ir ryšio su išoriniu pasauliu apribojimų.

Atskirai paminėtina, kad prie minėtų apribojimų prisideda dar viena papildoma kliūtis – nuo 2025 m. sausio 1 d. Lietuvoje įsigaliojo nauja tvarka, pagal kurią būtina registruoti naujas išankstinio mokėjimo SIM korteles. Tai reiškia, kad norint aktyvuoti naują išankstinio mokėjimo SIM kortelę, ją reikia registruoti patvirtinant asmens tapatybę paslaugos teikėjo nustatyta tvarka. Priklausomai nuo mobiliojo ryšio operatoriaus, ši „nustatyta tvarka“ skiriasi – vienu atveju SIM kortelės aktyvavimui reikalaujama asmens tapatybę patvirtinančio dokumento, kitu – elektroninio parašo ir pan. Iš esmės tai reiškia, kad sulaikytas užsieniečiai, kad ir gavęs galimybę 1 valandai pasinaudoti asmeniniu mobiliuoju telefonu bei įsigijęs ar neatlygintinai gavęs Lietuvoje veikiančio mobiliojo ryšio operatoriaus SIM kortelę, negalės ja pasinaudoti, kadangi elektroninio parašo, beveik neabejotina, toks žmogus neturi, o jo asmens dokumentas (jei tokį turi) „saugomas“ už 50 kilometrų Migracijos departamente. Tokiu atveju kone vienintelė išeitis būtų jungtis prie interneto per Wi-Fi (jei toks prieinamas) bei naudotis internetinėmis susirašinėjimo ir garso / vaizdo pokalbių programėlėmis, nereikalaujančiomis veikiančios SIM kortelės.

Žmogaus teisė nevaržomai bendrauti su kitais (įskaitant bendravimą telefonu ir elektroniniu paštu) kildinama iš teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, kuri įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje. Galimybė bendrauti laikoma ypatingai svarbiu šeimos ryšių palaikymo elementu, tačiau tuo neapsiriboja bei apima, *inter alia*, ir kliento bendravimą su jam padėsiančiu teisininku[56]. Prieiga prie interneto, savo ruožtu, vis dažniau laikoma teisės į saviraiškos ir informacijos laisvę, kuri įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje, komponentu[57]. Šiuolaikiniame pasaulyje būtent internetas suteikia žmonėms galimybę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Nors minėtos žmogaus teisės nėra absoliučios, bet koks valdžios institucijų kišimasis į jų įgyvendinimą, kaip antai sulaikytiems užsieniečiams taikomi prieigos prie interneto ir ryšio su išoriniu pasauliu apribojimai, privalo būti teisėtas, būtinas ir proporcingas siekiamam tikslui.

[56] Šiuo klausimu papildomai žr.: European Court of Human Rights, Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights, prieiga: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_8_eng

[57] Šiuo klausimu papildomai žr.: European Court of Human Rights, Factsheet – Access to Internet and freedom to receive and impart information and ideas, June 2024, prieiga: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Access_Internet_ENG;
United Nations General Assembly, Human Rights Council, Resolution A/HRC/RES/32/13, The promotion, protection, and enjoyment of human rights on the Internet, 1 July 2016, prieiga: https://digitallibrary.un.org/record/845727/files/A_HRC_RES_32_13-EN.pdf;
Council of Europe Parliamentary Assembly, Resolution 1987 (2014), The right to internet access, 9 April 2014, prieiga: <https://pace.coe.int/pdf/caa07e868c5803196c789208a2eae4bc9bccb29fef819ae9a276cf84010997e/res.%201987.pdf>

Nagrinėjama klausimu paminėtinas Estijos Aukščiausiojo Teismo Konstitucinės Peržiūros Rūmų 2023 m. birželio 20 d. konstitucinis sprendimas byloje 5-23-16[58]. Šioje byloje Teismas vertino užsieniečių sulaikymo centruose laikomiems asmenims taikomus interneto prieigos ir mobiliųjų telefonų naudojimo apribojimus bei šių apribojimų konstitucingumą. Pareiškėjas teigė, kad sulaikymo centre taikomi interneto prieigos ir mobiliųjų telefonų naudojimo apribojimai pažeidžia jo teisę į šeimos gyvenimą ir teisę gauti informaciją. Įvertinus taikytiną reglamentavimą, Teismas konstatavo, kad minėti apribojimai yra pernelyg platūs ir neproporcingi. Teismas nusprendė, kad visiškas interneto prieigos uždraudimas sulaikytiesiems pažeidžia jų teises, ypač teisę į šeimos gyvenimą ir teisę gauti informaciją. Teismas taip pat nustatė, kad sulaikymo centre taikomi mobiliųjų telefonų naudojimo apribojimai buvo pernelyg griežti ir pažeidė sulaikytųjų teises. Savo išaiškinime Teismas centrinę dėmesį skyrė proporcingumo principui, pabrėždamas, kad bet kokie pagrindinių teisių apribojimai turi būti būtini ir proporcingi siekiamam teisėtam tikslui. Be kita ko, Teismas pabrėžė, kad jo pateiktas išaiškinimas nereiškia, kad panaikinus bendrą mobiliųjų telefonų draudimą, sulaikymo centro saugumas ir tvarka bei ten esančių asmenų teisės liktų neapsaugotos. Anot Teismo, nustatant ryšio priemonių naudojimo taisykles, leidžiama taikyti asmeninius, taip pat vietos ir laiko apribojimus. Teismo pateiktas išaiškinimas nereiškia, kad visi sulaikytieji privalo turėti galimybę naudotis mobiliuoju telefonu visą parą, vis dėlto priimant sprendimą dėl konkrečiam asmeniui taikytinų apribojimų galima atsižvelgti į asmenines ir kitas aplinkybes. Šis Aukščiausiojo Teismo sprendimas paskatino Estijos institucijas peržiūrėti sulaikymo centro vidaus taisykles, kad prieiga prie interneto ir mobiliųjų telefonų sulaikytiems būtų užtikrinta labiau palankiomis sąlygomis.

Šiame kontekste papildomai paminėtinas Italijos teismo 2021 m. sprendimas[59], kuriame buvo nustatyta, kad sulaikyto prieglobsčio prašytojo mobiliojo telefono konfiskavimas neturi konstitucinio pagrindo ir riboja asmens teises, įskaitant galimybę bendrauti su šeima ir teisiniu atstovu, taip pat Jungtinės Karalystėje Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sprendimas[60], kuriame *inter alia* buvo konstatuota, kad taikytina mobiliųjų telefonų konfiskavimo praktika pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir šios konvencijos 1 protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga).

Nepaisant to, kad minėtas Estijos Aukščiausiojo Teismo bei kitų šalių nacionalinių teismų sprendimai *per se* nėra taikytini Lietuvos kontekste, juose keliama klausimai yra tapatūs aptariamai problematikai ir susiję su tomis pačiomis pagrindinėmis teisėmis, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija bei Lietuvos Respublikos Konstitucija. Atitinkamai, ta pati teisinė logika bei tie patys teisiniai argumentai gali būti naudojami ir Lietuvos teismuose, siekiant analogiškų pokyčių. Svarbiausia – įrodyti, kad sulaikytiems užsieniečiams taikomi prieigos prie interneto ir naudojimosi asmeniniais telefonais apribojimai yra susiję su pagrindinių žmogaus teisių suvaržymu bei nėra tiesiog „sulaikymo režimui būdingi ypatumai“, dėl kurių Valstybės sienos apsaugos tarnybai palikta spręsti savo nuožiūra. Kartu nepamirštant, kad imigracinio sulaikymo sąlygos neturėtų būti modeliuojamos pagal baudžiamajam sulaikymui „būdingus ypatumus“ bei kad vienintelė teisė, kurią tokiais atvejais apriboja teismai, yra judėjimo laisvė. Kitų pagrindinių teisių, kaip antai teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei teisės į saviraiškos ir informacijos laisvę apribojimo klausimo teismai, pasisakydami dėl sulaikymo pagrįstumo, net nesvarsto.

[58] Prieiga: <https://www.riigikohus.ee/en/constitutional-judgment-5-23-16>;

Taip pat žr.: The Chancellor of Justice, Opinion in constitutional review case No 5-23-16, prieiga:

<https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/2024-12/Opinion%20in%20constitutional%20review%20case%20No%205-23-16%20%28access%20to%20the%20internet%20in%20the%20detention%20centre%29.pdf>

[59] Prieiga: https://www.asgi.it/wp-content/uploads/2021/03/21_03_15_Trib-Milano-accoglimento-telefono-criptato.pdf, taip pat žr. <https://caselaw.euaa.europa.eu/pages/viewcaselaw.aspx?CaseLawID=1652>

[60] Prieiga: <https://www.gov.uk/government/publications/high-court-order-on-mobile-phone-policy/order-dated-14-october-2022-sealed-by-the-court-on-18-october-2022accessible-version>

IV. TEISMO PAREIGA IŠSAMIAI IR EX NUNC ĮVERTINTI TARPTAUTINĖS APSAUGOS POREIKIUS

32

Problematikos aptarimas ir galimos argumentacijos orientacinės kryptys:

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis garantuoja kiekvienam asmeniui, kurio teisės ir laisvės yra pažeistos, teisę į veiksmingą jų gynybą teisme. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos 46 straipsnio 3 dalis, kuri Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje tiesiogiai siejama su minėta Chartijos nuostata[61], įpareigoja valstybes nares užtikrinti, jog taikant veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas, įskaitant, atitinkamais atvejais, nagrinėjimą pagal Direktyvą 2011/95/ES[62], bent vykdant apeliacines procedūras pirmosios instancijos teisme.

Remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimu, žodžių junginį „užtikrina, jog taikant veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir *ex nunc* [faktinių ir teisinių aplinkybių] nagrinėjimas“, kad jis neprarastų įprastinės reikšmės, reikia aiškinti taip, kad laikydamosi Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalies valstybės narės nacionalinę teisę turi pritaikyti taip, kad, nagrinėdamas nurodytus skundus, teismas išnagrinėtų visas faktines ir teises aplinkybes, kurios suteiktų jam galimybę konkretų atvejį įvertinti pagal tuo metu esamą situaciją. Terminas „*ex nunc*“ reiškia, kad teismas turi pareigą atlikti vertinimą, kuriame prireikus būtų atsižvelgta į naujas aplinkybes, susiklosčiusias priėmus sprendimą, dėl kurio vėliau paduotas skundas. Toks vertinimas suteikia galimybę išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą išsamiai, nesant poreikio grąžinti bylą sprendžiančiajai institucijai.

Savo ruožtu būdvardis „išsamus“, vartojamas Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje, patvirtina, kad teismas turi išnagrinėti tiek aplinkybes, į kurias sprendžiančioji institucija atsižvelgė ar būtų galėjusi atsižvelgti, tiek aplinkybes, kurios susiklostė šiai institucijai priėmus sprendimą. Žodžių junginys „atitinkamais atvejais“ reiškia, kad teismui tenkantis išsamus ir *ex nunc* nagrinėjimas nebūtinai turi apimti tik tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimą iš esmės, taigi jis gali nagrinėti ir tarptautinės apsaugos prašymo priimtinumą klausimą, jeigu tai leidžiama pagal nacionalinę teisę.

[61] Žr., pvz., Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. liepos 26 d. sprendimą byloje C-348/16, ECLI:EU:C:2017:591; 2018 m. liepos 25 d. sprendimą byloje C-585/16, ECLI:EU:C:2018:584; 2020 m. kovo 19 d. sprendimą byloje C-406/18, ECLI:EU:C:2020:216.

[62] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalį, siejamą su Chartijos 47 straipsniu, reikia aiškinti taip, kad valstybės narės teismas, kaip pirmoji instancija nagrinėjantis skundą, pateiktą dėl sprendimo, susijusio su tarptautinės apsaugos prašymu, turi išnagrinėti tiek faktines ir teises aplinkybes, į kurias tokį sprendimą priėmusi institucija atsižvelgė ar būtų galėjusi atsižvelgti, tiek aplinkybes, susiklosčiusias priėmus tokį sprendimą[63]. Laikydamosi Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalies valstybės narės savo nacionalinę teisę turi pritaikyti taip, kad nagrinėdamas nurodytus skundus teismas išnagrinėtų visas faktines ir teises aplinkybes, kurios suteiktų jam galimybę konkretų atvejį įvertinti pagal tuo metu esamą situaciją, taigi tarptautinės apsaugos prašymą būtų galima nagrinėti išsamiai, nereikalaujant grąžinti bylos minėtai institucijai[64]. Be to, nors Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnyje teismui, kuriam pateiktas skundas dėl sprendimo atmesti tarptautinės apsaugos prašymą, nustačius pareiga išklausti prašytoją bet kokiomis aplinkybėmis, tačiau pagal jį ir neleidžiama nacionaliniam įstatymų leidėjui užkirsti kelio šiam teismui paskirti žodinį nagrinėjimą, jeigu, nusprendęs, kad per asmeninį pokalbį, surengtą nagrinėjant bylą pirmąja instancija, surinktos informacijos nepakanka, jis manytų esant būtina jį skirti, kad būtų atliktas direktyvos 46 straipsnio 3 dalyje numatytas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas[65].

Apibendrinus, Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalis įpareigoja nacionalinius teismus ne tik išnagrinėti teisinę ginčo pusę, bet kartu atlikti įrodymų vertinimo ir faktų nustatymo funkciją, vadovaujantis tais pačiais Europos Sąjungos *aquis* įtvirtintais teisiniais kriterijais, kaip ir sprendžiančios institucijos specialistai. Tai reiškia, kad pareiškėjui, kuris įgyvendina savo teisę į veiksmingą gynybą teisme ginčydamas sprendimą atmesti tarptautinės apsaugos prašymą, turi būti suteikiama galimybė ginčyti sprendžiančiosios institucijos nustatytas faktines aplinkybes bei įrodymus, kurių pagrindu jos buvo nustatytos. Tokio pareiškėjo teisė į „išsamų“ nagrinėjimą reikalauja iš teismo įvertinti visus proceso šalių pateiktus įrodymus bei, prireikus, apklausti pareiškėją ir (arba) liudytojus. Savo ruožtu, pareiškėjo teisė į „*ex nunc*“ nagrinėjimą reiškia, kad teismas negali apsiriboti įrodymais, kurie egzistavo sprendžiančiajai institucijai priimant ginčijamą sprendimą, bei turi užtikrinti, kad įvertinami visi aktualūs įrodymai, susiję su situacija, susiklosčiusia skundo nagrinėjimo metu. Teismas taip pat privalo įvertinti tarptautinės apsaugos suteikimo pagrindus ar faktus, kuriais, nors jie ir susiję su įvykiais arba pavojais, tariamai įvykusiais ar atsiradusiais iki apskųsto sprendimo dėl atsakymo priėmimo ar net iki tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo, pirmą kartą remiamasi per skundo nagrinėjimo procedūrą, prieš tai paprašęs sprendžiančiosios institucijos juos išnagrinėti[66].

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis ir Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnis suponuoja, kad teismas, kuriam pateiktas skundas dėl sprendimo atmesti tarptautinės apsaugos prašymą, privalo užtikrinti, kad tarptautinės apsaugos prašymai būtų nagrinėjami ir sprendimai dėl jų būtų priimami objektyviai ir nešališkai. Atitinkamai, siekiant užtikrinti objektyvų ir nešališką nagrinėjimą, teismas negali tiesiog automatiškai patvirtinti sprendžiančiosios institucijos nustatytus faktus arba automatiškai priimti pareiškėjo pateiktus įrodymus. Teismas privalo įvertinti visus įrodymus, nustatyti aktualias faktines aplinkybes bei pateikti jų motyvuotą vertinimą pagal Direktyvą 2011/95/ES. Situacija, kai teismas tiesiog konstatuoja, nepateikdamas paaiškinimo, kad jis sutinka su sprendžiančiosios institucijos vertinimu, būtų nesuderinama su pareiškėjo teise į veiksmingą gynybą teisme.

Pažymėtina, kad teisė į išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį nagrinėjimą yra susijusi tik su pirmosios instancijos teismo proceso eiga. Nors Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje nurodytas žodis „*bent*“ [vykdant apeliacines procedūras pirmosios instancijos teisme] reiškia, kad valstybei narei nedraudžiama numatyti

[63] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. liepos 25 d. sprendimo byloje C-585/16, ECLI:EU:C:2018:584, 109-118 p.

[64] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 29 d. sprendimas byloje C 556/17, ECLI:EU:C: 2019:626, 53 p.

[65] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. liepos 26 d. sprendimo byloje C-348/16, ECLI:EU:C:2017:591, 48 p.

[66] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. spalio 4 d. sprendimo byloje C-652/16, ECLI:EU:C:2018:801, 103 p. Teismas papildomai pažymi, kad nacionalinis „teismas neprivalo taip elgtis, jei jis konstatuoja, kad šie pagrindai ar faktai pateikti vėlyvojoje skundo nagrinėjimo stadijoje arba apibūdinti nepakankamai aiškiai, kad galėtų būti tinkamai išnagrinėti, arba jeigu jis konstatuoja, kad nurodyti faktai nėra reikšmingi ar pakankamai nesiskiria nuo tų, į kuriuos jau galėjo atsižvelgti sprendžiančioji institucija“.

analogiškas garantijas ir nagrinėjant skundą antrosios instancijos teisme, tačiau ši nuostata nesuponuoja prievolės kitiems teismams, išskyrus pirmosios instancijos teismus, atlikti faktų nustatymo funkciją[67].

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje pateikiamas Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalies turinio išaiškinimas iš esmės reiškia, kad pirmosios instancijos nacionalinis teismas (Lietuvos atveju – Regionų administracinis teismas), nagrinėdamas skundą dėl sprendžiančiosios institucijos (Lietuvos atveju – Migracijos departamento) priimto sprendimo, kuriuo prašymas suteikti prieglobstį buvo atmestas, kaip nepagrįstas, privalo įvertinti visas nagrinėjamam atvejui aktualias aplinkybes bei atsakyti į klausimą „ar prieglobsčio prašytojas atitinka prieglobsčio suteikimo kriterijus?“ Alternatyviai teismas, pvz., galėtų formuluoti savo išvadas atsakydamas į klausimą „ar prieglobsčio prašytojas pagrįstai bijo persekiojimo dėl jo nurodytų priežasčių?“ arba panašiai. Kitaip tariant, teismas turėtų savarankiškai ir išsamiai įvertinti pareiškėjo situaciją ir jo tarptautinės apsaugos poreikius bei pateikti jų motyvuotą vertinimą pagal Direktyvą 2011/95/ES. Vis dėlto, susipažinus su atsitiktine tvarka atrinktais pirmosios instancijos teismo sprendimais, priimtais dėl skundų, susijusių su atsisakymu suteikti prieglobstį, pastebėta, kad Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje minimas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas užtikrinamas ne visais atvejais.

Kai pirmosios instancijos teismas nusprendžia atmesti pareiškėjo skundą kaip nepagrįstą, teismo sprendimuose paprastai konstatuojama, kad, pavyzdžiui:

*„Teismas, įvertinęs tai, kad pareiškėjo pateikti paaiškinimai apklausos metu, tiek teismui pateiktame skunde bei teismo posėdžio metu išsakyti argumentai, taip pat Migracijos departamento surinkta informacija apie pareiškėjo kilmės valstybę neleidžia identifikuoti nei tariamo persekiojimo, nei persekiojimo tikėtinų motyvų, nepagrindžia rizikos patirti persekiojimą tikimybės, daro išvadą, kad Migracijos departamentas pagrįstai sprendė apie tai, kad pareiškėjas nepagrindė savo prašymo suteikti prieglobstį ir kad **pareiškėjas neatitinka UTPĮ 86 straipsnio 1 dalyje nustatytų pabėgėlio statuso suteikimo kriterijų, todėl jam pagrįstai nesuteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.**“* (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2023 m. birželio 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. e13-8901-1161/2023)

*„Migracijos departamentas pagrįstai sprendė, kad pareiškėjo deklaruojama baimė patirti persekiojimą nėra visiškai pagrįsta, todėl **jis neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalyje nustatytų reikalavimų dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir jam pagrįstai nesuteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje.**“* (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2023 m. liepos 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. e13-10017-596/2023)

*„Teismas daro išvadą, kad pareiškėjo baimė grindžiama išimtinai jo paties subjektyviu situacijos suvokimu. Jo baimė patirti persekiojimą kilmės valstybėje nelaikytina visiškai pagrįsta ir „visiškai pagrįstos baimės“ pabėgėlio statuso taikymo nuostata laikoma neįvykdyta, pripažįstant, kad **pareiškėjas neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies reikalavimų, todėl jam negali būti suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.**“* (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2023 m. rugpjūčio 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I3-9676-631/2023)

*„Teisėjų kolegijos vertinimu, Migracijos departamentas šioje byloje Skundžiamu sprendimu pagrįstai konstatavo, jog prieglobsčio prašytoja pagal tyrimo metu nustatytas aplinkybes neatitiko Įstatymo 86 straipsnio pabėgėlio statuso suteikimo nuostatos dėl visiškai pagrįstos baimės patirti persekiojimą, todėl teisėtai nusprendė nesuteikti pareiškėjai pabėgėlio statuso ir papildomos apsaugos, nes **jos prašymo dėl prieglobsčio suteikimo argumentai neatitinka Įstatymo 86 ir 87 straipsnių reikalavimų.**“* (Regionų administracinio teismo 2024 m. kovo 25 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. e13-6173-422/2024)

[67] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimo byloje C-180/17, ECLI:EU:C:2018:775, 25-26 p.

„Migracijos departamentas atliko išsamumą ir visapusišką pareiškėjo prieglobsčio prašymo bei padėties jo kilmės valstybėje tyrimą, o pareiškėjas nenurodė jokių duomenų, kuriais remiantis būtų galima pagrįstai teigti, kad jam kyla individuali persekiojimo grėsmė. Todėl pareiškėjas <...> **neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies reikalavimų ir jam pagrįstai nesuteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.**“ (Regionų administracinio teismo 2024 m. balandžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-4297-484/2024)

„Atsižvelgiant į pareiškėjo pateiktą paaiškinimą apie jo <...> persekiojimą <...>, nėra pagrindo išvadai, jog pareiškėjo nurodytos priežastys prilygsta persekiojimui, o jo individuali situacija atitinka visiškai pagrįstos baimės kriterijų. <...> [Š]iuo atveju nėra pagrindo teigti, jog pareiškėjui kilmės valstybėje individualiai gresia pavojus, todėl konstatuotina, kad **jis neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies reikalavimų.**“ (Regionų administracinio teismo 2025 m. sausio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-5117-414/2025)

„Teisėjų kolegijos nuomone, nėra pagrindo abejoti Migracijos departamento atlikto pareiškėjos paskesnio prieglobsčio prašymo bei padėties jos kilmės valstybėje tyrimo išsamumu ir visapusiškumu, o pareiškėja nenurodė pagrįstų duomenų, kuriais remiantis būtų galima spręsti apie realiai egzistavusių pagrįstą jos baimę kilmės valstybėje tapti persekiojimo auka. Teisėjų kolegija neturi pagrindo nesutikti su atsakovo išvadomis, jog nagrinėjamu atveju „visiškai pagrįstos baimės“ pabėgėlio statuso taikymo nuostata nėra įvykdyta, pareiškėjos deklaruojama baimė grįžti į kilmės valstybę vertintina kaip išskirtinai hipotetinio pobūdžio ir nelaiikytina visiškai pagrįsta, todėl **ji neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies reikalavimų ir jai pagrįstai nesuteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.**“ (Regionų administracinio teismo 2025 m. vasario 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-6989-816/2025)

Nors tik dalyje minėtų sprendimų teismo pozicija suformuluota, kaip savarankiška išvada dėl pareiškėjo tarptautinės apsaugos poreikių, o kitais atvejais teismas iš esmės tik patvirtina, kad sutinka su Migracijos departamento pateiktu vertinimu, visi jie turi bendrą vardiklį – teismas vienaip ar kitaip pasisako dėl tokių poreikių ir konstatuoja, kad pareiškėjas „neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalyje nustatytų pabėgėlio statuso suteikimo kriterijų / reikalavimų“, t. y. įvertina pareiškėjo situaciją pagal Direktyvą 2011/95/ES.

Kita vertus, kai pirmosios instancijos teismas nusprendžia tenkinti pareiškėjo skundą bei panaikinti skundžiamą sprendimą, tokio pobūdžio įvertinimo teismo sprendimuose paprastai pasigendama, pavyzdžiui:

„Apibendrinamas tai, kas išdėstyta, teismas konstatuoja, kad **atsakovo surinkti duomenys ir jų vertinimas neleidžia daryti nekvestionuotinos išvados, jog pareiškėjas neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalyje sąlygų ir 87 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų, ir išsiuntimo į kilmės valstybę atveju jis nebus kankinamas, su juo nebus žiauriai elgiamasi ar nebus žeminamas jo orumas, t. y. kad nėra tikimybės, jog pareiškėją išsiuntus į kilmės šalį nebus pažeistos jo teisės ir pagrindinės laisvės.**“ (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2023 m. liepos 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-9858-931/2023)

„<...> Departamentas padarė išvadą, jog pareiškėjo baimė, kaip jis ją apibūdina, yra neapibrėžta ir hipotetinio pobūdžio. Tačiau teismas pabrėžia, kad **iš esmės neįvertinus visų su pareiškėjo veikla, tame tarpe sulaikymu, ir giminystės ryšiais (tėvas) susijusių aplinkybių aktualios informacijos apie kilmės valstybę kontekste, negalima daryti vienareikšmiškos išvados, kad pareiškėjui iš tiesų nekyla grėsmė jo kilmės valstybėje ir ji nekils, jam sugrįžus į kilmės valstybę.**“ (Regionų administracinio teismo Vilniaus rūmų 2024 m. vasario 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-2530-535/2024)

„<...> [T]eismas, atsižvelgdamas į nustatytas aplinkybes bei teisinį reguliavimą, daro išvadą, kad **atsakovas tinkamai neišnagrinėjo pareiškėjo prieglobsčio prašymo, tinkamai neįvertino byloje esminės informacijos ir jos galimo poveikio pareiškėjo situacijai.** <...> Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, teismas sprendžia, kad skundžiamas Migracijos departamento 2023 m. gruodžio 10 d. sprendimas naikinamas, įpareigojant atsakovą pareiškėjo prašymą dėl prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje išnagrinėti iš naujo.“ (Regionų administracinio teismo 2024 m. kovo 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-5813-952/2024)

„Atsižvelgdama į aptartą ginčo teisinį reguliavimą ir teismų praktiką, į šios bylos faktines aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad **Migracijos departamento surinkti duomenys ir jų vertinimas neleidžia daryti nekvestionuotinos išvados, jog pareiškėjas neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies sąlygų ir 87 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų, t. y. kad nėra tikimybės, jog pareiškėją išsiuntus į kilmės šalį, nebus pažeistos jo teisės ir pagrindinės laisvės, todėl ginčijamas Migracijos departamento Sprendimas naikintas įpareigojant atsakovą išnagrinėti pareiškėjo prašymą suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje iš naujo.**“ (Regionų administracinio teismo 2024 m. gruodžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-16421-816/2024)

Nors faktinės aplinkybės, kuriomis grindžiami šie teismo sprendimai, gali skirtis, visi jie taip pat turi vieną bendrą vardiklį – nė viename iš šių sprendimų teismas nekonstatuoja, kad pareiškėjas „atitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalyje nustatytus pabėgėlio statuso suteikimo kriterijus“, t. y. nepateikia pareiškėjo situacijos vertinimo pagal Direktyvą 2011/95/ES, kaip to reikalauja Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalis. Iš esmės pateiktuose pavyzdžiuose teismas vertina ne pareiškėjo situaciją ir jo tarptautinės apsaugos poreikius, o skundžiamą Migracijos departamento sprendimą ir jo pagrįstumą. Kitaip tariant, teismas vertina, ar Migracijos departamentas tinkamai pagrindė atsisakymą suteikti prieglobstį, nors Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalis reikalauja įvertinti, ar prieglobsčio prašytojas tinkamai pagrindė savo prašymą suteikti prieglobstį. Net tais atvejais, kai teismas konstatuoja, jog teismo nagrinėjimo metu buvo nustatytos faktinės aplinkybės (arba pateikti įrodymai), į kurias Migracijos departamentas neatsižvelgė priimdamas skundžiamą sprendimą, teismas geriausiu atveju apsiriboja tokių faktinių aplinkybių aktualumo vertinimu, nurodydamas, kad jos „gali turėti įtakos“ sprendimui dėl tarptautinės apsaugos poreikių, tačiau nepateikdamas savarankiško ir išsamaus visų nustatytų faktų vertinimo pagal Direktyvą 2011/95/ES.

Vis dėlto, šio dokumento rengimo metu aptiktas vienas teismo sprendimas, kuriame yra aiškiai konstatuojama, kad pareiškėjas neatitinka tarptautinės apsaugos suteikimo kriterijus, bei kuris gali būti pateiktas, kaip gerosios praktikos pavyzdys. 2025 m. spalio 29 d. nutartyje[68] Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, komentuodamas įsiteisėjusį Regionų administracinio teismo sprendimą, konstatavo:

„Regionų administracinis teismas 2024 m. lapkričio 21 d. sprendime padarė išvadą, kad „ **tiek pareiškėjas A. M. N., tiek jo sutuoktinė pareiškėja S. M. K. K. B. (kuri nors ir pripažino aktyviai nereiškusi savo politinių įsitikinimų, tačiau dėl pareiškėjo politinės veiklos patyrė smurtinius veiksmus) jaučia visiškai pagrįstą baimę būti persekiojami kilmės valstybėje dėl savo politinių įsitikinimų, kas, priešingai nei ginčijamu sprendimu vertino atsakovas, atitinka Įstatymo 86 straipsnio kriterijus dėl pabėgėlio statuso suteikimo.**“

„Regionų administracinis teismo 2024 m. lapkričio 21 d. sprendimu administracinėje byloje Nr. eI3-12802-1029/2024, kuriuo panaikintas Migracijos departamento 2024 m. birželio 24 d. sprendimas Nr. 24M41326 bei atsakovas įpareigotas iš naujo išnagrinėti pareiškėjo prašymą suteikti prieglobstį, <...> nustatytas **faktas, jog pareiškėjai A. M. N., S. M. K. K. B. atitinka Įstatymo 86 straipsnio kriterijus dėl pabėgėlio statuso suteikimo, kuris yra neįrodinėtina aplinkybė ABTĮ 57 straipsnio 2 dalies prasme.**“

Šiuo atveju Regionų administracinis teismas, atlikęs savarankišką vertinimą, konstatavo, kad pareiškėjas „atitinka Įstatymo 86 straipsnio kriterijus dėl pabėgėlio statuso suteikimo“, o Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas patvirtino, kad, Regionų administracinio teismo sprendimui įsiteisėjus, ši aplinkybė tampa „neįrodinėtina“, t. y. laikytina nustatytu faktu, kuriuo Migracijos departamentas privalo vadovautis, priimdamas naują sprendimą dėl prašymo suteikti prieglobstį.

[68] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2604-624/2025, prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=32d5af89-7c90-4dcd-b89f-5534812d7d07>

Papildomai paminėtina, kad tame pačiame 2024 m. lapkričio 21 d. sprendime administracinėje byloje Nr. e13-12802-1029/2024 Regionų administracinis teismas nedviprasmiškai pasisakė ir dėl pareiškėjų pateiktos informacijos patikimumo vertinimo:

„Regionų administracinio teismo Panevėžio rūmų 2024 m. lapkričio 21 d. sprendime be kitų aplinkybių konstatuota, jog: „Nagrinėjamo atveju, teisėjų kolegija nežvelgia nei esminių prieštaravimų pareiškėjų pasakojimuose, nei jų pasakojimų prieštaravimo kilmės valstybės informacijai, o reikalavimas pateikti neabejotinus įrodymus arba labiau detalių pasakojimą apie prieš daugiau nei dešimt metų vykusius įvykius, laikytinas pertekliniu“; „Migracijos departamentas nepagrįstai prieglobsčio prašytojų paaiškinimus vertino kaip prieštarigus bei nenuoseklus, todėl padarė klaidingą išvadą, kad tam tikros abejonės dėl prieglobsčio prašytojų nurodytų faktinių aplinkybių tikrumo daro jų pasakojimą nepatikimu įrodymu (Aprašo 99 punktą)“ <...>“

Vis dėlto neretai, ypač pastaraisiais metais, vietoj savarankiško pareiškėjo situacijos vertinimo pagal Direktyvą 2011/95/ES teismas konstatuojamoje dalyje tiesiog nurodo, kad „Migracijos departamento surinkti duomenys ir jų vertinimas neleidžia daryti nekvestionuotos išvados, jog pareiškėjas neatitinka Įstatymo 86 straipsnio 1 dalies sąlygų ir 87 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų“. Maža to, kad tokia išvada suponuoja, jog Migracijos departamentas privalo įrodinėti neiginius (pvz., kad pareiškėjas nebus persekiojamas) ir tai daryti tokiu būdu, kuris nepalikytų vietos abejonėms ir neapibrėžtumui („nekvestionuotina išvada“), ji tuo pačiu metu nieko nepasako apie tai, ar pareiškėjas, teismo vertinimu, atitinka minėtus prieglobsčio suteikimo kriterijus. Taip pat atkreiptinas dėmesys į teismo nurodomą vertinimo objektą – „Migracijos departamento surinkti duomenys ir jų vertinimas“, bet ne „prieglobsčio prašytojo pateikti duomenys ir aktuali kilmės valstybės informacija“, kurie būtų tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimo neatsiejama dalis. Tokia strategija ir tokiu būdu teismo sprendimuose dėliojami akcentai sąlygoja situacijas, kai, teismui panaikinus skundžiamą sprendimą, Migracijos departamentas dar kartą išnagrinėja tas pačias aplinkybes bei dažniausiai dar kartą priima identišką sprendimą atsisakyti suteikti asmeniui prieglobstį. Pasitaiko atveju, kai, teismui dar kartą panaikinus tokį sprendimą, Migracijos departamentas trečią kartą priima identišką sprendimą, o asmens situacijos išsprendimas tęsiasi ne vienerius metus.

Būtent tokio pobūdžio situaciją Europos Sąjungos Teisingumo Teismas vertino byloje C-556/17[69], kurioje dar labiau praplėtė Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalies išaiškinimą. Anot Teismo, Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalis, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį, turi būti aiškinama taip, kad tokiomis aplinkybėmis, kaip buvo nagrinėjamos šioje byloje, kai pirmosios instancijos teismas, išsamiai ir *ex nunc* išnagrinėjęs visas tarptautinės apsaugos prašytojo pateiktas reikšmingas faktines ir teises aplinkybes, konstatavo, kad pagal Direktyvoje 2011/95 numatytus kriterijus šiam prašytojui jo prašyme nurodytu pagrindu turi būti suteikta tokia apsauga, o vėliau administracinė arba kvaziteisminė institucija, nenustačiusi naujų aplinkybių, pateisinančių prašytojo tarptautinės apsaugos poreikių naują įvertinimą, priima priešingą sprendimą, šis teismas turi pakeisti šį sprendimą, kuris neatitinka jo ankstesnio sprendimo, ir priimti savo sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, prireikus netaikydamas nacionalinio įstatymo, pagal kurį taip veikti jam draudžiama.

Byloje C-585/16[70] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas išaiškino, kad priimdamas Direktyvą 2013/32/ES Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas neketino įtvirtinti bendros nuostatos, pagal kurią šios direktyvos 2 straipsnio f punkte numatyta kvaziteisminė ar administracinė institucija prarastų kompetenciją, jeigu būtų panaikintas jos pirminis sprendimas, priimtas dėl tarptautinės apsaugos prašymo. Todėl valstybėms narėms leidžiama numatyti, kad po tokio panaikinimo byla būtų grąžinta šiai institucijai, kad ji priimtų naują sprendimą. Vis dėlto Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalis visiškai netektų veiksmingo poveikio, jeigu paskelbus sprendimą, priimtą pirmosios instancijos teismui išsamiai ir *ex nunc* įvertinus prašytojo tarptautinės apsaugos

[69] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 29 d. sprendimą byloje C 556/17, ECLI:EU:C: 2019:626.

[70] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. liepos 25 d. sprendimo byloje C-585/16, ECLI:EU:C:2018:584, 144-149 p.

poreikius pagal Direktyvą 2011/95/ES, kaip to reikalaujama pagal šią nuostatą, minėta institucija galėtų priimti sprendimą, prieštaraujantį šiam vertinimui, arba nesiimtų veiksmų ilgą laikotarpį, dėl ko padidėtų naujų aplinkybių, reikalaujančių vertinimo atsižvelgiant į esamą situaciją, atsiradimo rizika. Taigi, nors Direktyva 2013/32/ES nesiekia įtvirtinti bendros normos, reglamentuojančios kompetenciją priimti naują sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo panaikinimo pirminį sprendimą, remiantis jos tikslu užtikrinti kuo skubesnį tokio pobūdžio prašymų nagrinėjimą, 46 straipsnio 3 dalies veiksmingo poveikio užtikrinimo pareiga ir Chartijos 47 straipsniu pagrįstu poreikiu užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą, darytina išvada, kad kiekviena valstybė narė, kuriai ši direktyva privaloma, turi pritaikyti nacionalinę teisę taip, kad, panaikinimo pirminį sprendimą ir grąžinus bylą nagrinėti direktyvos 2 straipsnio f punkte nurodytai kvaziteisminei ar administracinei institucijai, naujas sprendimas būtų priimtas per trumpą laiką ir atitiktų teismo sprendime dėl panaikinimo nurodytą vertinimą.

Keliose neseniai išnagrinėtose bylose Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, referuodamas *inter alia* į byloje C-585/16 suformuotą praktiką, priminė išsamaus ir *ex nunc* faktinio ir teisinio tarptautinės apsaugos poreikių vertinimo svarbą ir esmę. Kaip antai, byloje C-406/22[71] Teismas konstatavo, kad iš esmės toks vertinimas suteikia galimybę išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą išsamiai, nesant poreikio grąžinti bylą sprendžiančiai institucijai. Teismui suteikta teisė atsižvelgti į naujas aplinkybes, dėl kurių ta institucija nebuvo pareiškusi nuomonės, atitinka Direktyvos 2013/32/ES tikslą – kad tarptautinės apsaugos prašymai būtų nagrinėjami „kuo skubiau, nedarant poveikio tinkamo ir išsamaus nagrinėjimo atlikimui“.

Byloje C-283/24[72] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas išaiškino, jog tam, kad įvykdytų Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje numatytą išsamaus ir *ex nunc* nagrinėjimo reikalavimą, nacionalinis pirmosios instancijos teismas, nagrinėjantis skundą dėl sprendžiančiosios institucijos sprendimo atmesti tarptautinės apsaugos prašymą, turi turėti įgaliojimus nurodyti atlikti tarptautinės apsaugos prašytojo medicininį patikrinimą, jeigu mano, kad toks patikrinimas yra būtinas arba svarbus siekiant įvertinti šį prašymą. Anot Teismo, nebūtina, kad nacionalinis teismas, nurodęs atlikti atitinkamo prašytojo medicininį patikrinimą, pats galėtų kreiptis į kvalifikuotą sveikatos priežiūros specialistą, kad šis atliktų šį patikrinimą ir pateiktų jam tokio patikrinimo rezultatus; šis teismas taip pat gali įpareigoti sprendžiančiąją instituciją imtis būtinų priemonių, kad būtų atliktas nurodytas šio prašytojo medicininis patikrinimas, ir kuo skubiau pateikti jam šio patikrinimo rezultatus. Kartu Teismas pažymėjo, kad nacionalinės teisės aktai, kuriuose tik numatyta, kad pirmosios instancijos teismas turi teisę panaikinti sprendžiančiosios institucijos sprendimą atmesti tarptautinės apsaugos prašymą dėl to, kad ji turėjo atlikti prašytojo medicininį patikrinimą, neatitinka išsamaus ir *ex nunc* nagrinėjimo reikalavimo, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalį, net jei ši galimybė leistų šiai institucijai iš naujo išnagrinėti šį prašymą atsižvelgiant į gautus medicininio patikrinimo rezultatus. Teismo vertinimu, reikalavimas, kad minėta sprendžiančioji institucija priimtų naują sprendimą, atsižvelgdama į medicininio patikrinimo rezultatus, neužtikrina iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos kylančio principo, pagal kurį **pats teismas turi užtikrinti, kad tarptautinės apsaugos prašymas būtų išnagrinėtas išsamiai, nesant reikalo grąžinti bylos sprendžiančiai institucijai**, ir taip pažeidžia Direktyvoje 2013/32/ES nurodytą tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimo procedūros greitumo tikslą.

Įvertinus pirmiau aprašytą Lietuvos pirmosios instancijos teismo dominuojančią praktiką formuluojant sprendimus, kuriais panaikinami Migracijos departamento sprendimai atsisakyti suteikti asmeniui prieglobstį, beveik neabejotina, kad minėta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika aiškinant Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalį Lietuvoje būtų sunkiai pritaikoma, kadangi išsamaus ir *ex nunc* faktinio ir teisinio tarptautinės apsaugos poreikių vertinimo pagal Direktyvą 2011/95/ES teismo sprendimuose dėl panaikinimo dažniausiai tiesiog nepateikiama. Atitinkamai, tokiose bylose naujai priimamas Migracijos departamento sprendimas, nepriklausomai nuo jo turinio, iš esmės negali „neatitikti“ teismo sprendimo arba būti jam „priešingas“. Tokia

[71] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2024 m. spalio 4 d. sprendimo byloje C-406/22, ECLI:EU:C: 2024:841, 78, 88 p.

[72] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2025 m. balandžio 3 d. sprendimo byloje C- 283/24, ECLI:EU:C: 2025:236, 34-35, 39, 43 p.

situacija tik pagrindžia prielaidą, kad pirmosios instancijos teismui nagrinėjant skundus dėl Migracijos departamento priimtų sprendimų, kuriais atsisakoma suteikti asmeniui prieglobstį, ne visais atvejais tinkamai užtikrinamas Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje minimas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas.

Ši situacija yra unikali tuo, jog tikėtis išspręsti aptariamą problematiką keliant atitinkamus klausimus aukštesnės instancijos Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nėra perspektyvu, kadangi tai suponuotų, jog turi būti apeliacine tvarka skundžiamas pareiškėjo naudai priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas, kas dažniausiai neatitiktų tokio pareiškėjo geriausių interesų bei, tikėtina, paties Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo būtų vertinama itin neigiamai. Pažymėtina, kad aukščiau minėta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2604-624/2025[73] buvo priimta būtent tokiais aplinkybėmis, t. y. pareiškėjams skundžiant jiems palankų pirmosios instancijos teismo sprendimą ir prašant teismo pakeisti Migracijos departamento sprendimą pareiškėjų prieglobsčio byloje ir priimti savo sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo. Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pareiškėjų apeliacinio skundo netenkino. Įdomu, kad pirmosios instancijos teismas, siekdamas užtikrinti Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalyje minimą išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimą, skundžiamo sprendimo rezoliucine dalimi įpareigojo Migracijos departamentą ne tik iš naujo išnagrinėti pareiškėjų prašymą suteikti prieglobstį, bet taip pat **priimti motyvuotą bei faktais pagrįstą sprendimą, jame įvertinant tam tikras neįrodinėtinas aplinkybes, nustatytas (ankstesniais) įsiteisėjusiais teismų sprendimais.**

Nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo sprendimu bendrai ir ypač su tokiu įpareigojimu, atsakovas Migracijos departamentas taip pat pateikė dėl jo apeliacinį skundą. Atsakovo apeliacinį skundą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nutarė tenkinti iš dalies, pakeisdamas pirmosios instancijos teismo sprendimo rezoliucinę dalį ir išbraukdamas iš jos papildomus reikalavimus naujam sprendimui. Teismo vertinimu, tokia pirmosios instancijos teismo sprendimo rezoliucinė dalis neatitiko Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatų ir suformuotos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos. Vis dėlto, 2025 m. spalio 29 d. nutartyje Teismas šiek tiek pakoregavo savo paties praktikos apibendrinimą, paminėdamas galimas išimtis pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-556/17:

*„Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje ne kartą nurodyta, kad teismas, vykdydamas teisingumą, neatlieka ir iš esmės negali perimti viešojo administravimo funkcijų bei išspręsti klausimą, kurį pagal kompetenciją priklauso nagrinėti viešojo administravimo institucijai (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-603/2009; 2012 m. spalio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS602-647/2012; ir kt.). Tačiau **kartu pažymėtina, yra ir tokio aiškinimo išimčių: siekiant užtikrinti veiksmingą tarptautinės apsaugos prašytojo teisminę gynybą, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį, ir laikantis Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto lojalios bendradarbiavimo principo, skundą nagrinėjantis nacionalinis teismas privalo pakeisti jo ankstesnio sprendimo neatitinkančią administracinės arba kvaziteisminės institucijos sprendimą ir priimti savo sprendimą dėl suinteresuotojo asmens tarptautinės apsaugos prašymo, netaikydamas, jei reikia, nacionalinių taisyklių, pagal kurias jam taip veikti būtų uždrausta (ESTT Didžiosios kolegijos 2019 m. liepos 29 d. sprendimo, priimtame byloje Nr. C-556/17, 74 p.).“***

Beveik neabejotina, kad bandyti įtikinti teismą atlikti išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimą geriausia būtų dar vykstant pirmosios instancijos procesui. Labai tikėtina, kad tokį reikalavimą pagrindžiantys argumentai būtų svaresni situacijoje, kuomet byla jau buvo vieną kartą teismo

[73] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2604-624/2025, prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=32d5af89-7c90-4dcd-b89f-5534812d7d07>

grąžinta Migracijos departamentui nagrinėti iš naujo, tačiau buvo priimtas sprendimas, identiškas prieš tai panaikintam. Tokiu atveju, apeliuojant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-556/17, galima, kaip pirmą skundo reikalavimą, prašyti teismo jei ne priimti savo sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, tai bent jau atlikti tarptautinės apsaugos poreikių vertinimą pagal Direktyvą 2011/95/ES ir atsakyti į klausimą „ar prieglobsčio prašytojas atitinka prieglobsčio suteikimo kriterijus?“. Kita vertus, apeliuojant tiesiogiai į Direktyvos 2013/32/ES 46 straipsnio 3 dalį bei su tuo susijusius Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus, atitinkamą prašymą teismui galima teikti net ir pirmą kartą skundžiant Migracijos departamento sprendimą, kuriuo atsisakyta suteikti asmeniui prieglobstį. Bet kuriuo atveju, norint pakeisti nusistovėjusią teismų praktiką bei pasiekti, kad visais atvejais būtų atliekamas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas bei, atitinkamais atvejais, aiškiai konstatuojama, kad pareiškėjas atitinka tarptautinės apsaugos suteikimo kriterijus, neabejotinai prireiks daug laiko ir pastangų.

Pabaigai paminėtina, kad 2025 m. liepos 30 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-2349-575/2025 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateikė retą ir nuostabų pavyzdį, kaip iš tikrųjų turi atrodyti išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis vertinimas, tiesa, ne prieglobsčio, o išsiuntimo byloje:

„47. Teismas atsižvelgdamas į individualias apelianto aplinkybes, t. y. kad jis <...>, bei naujausią <...> valdžios praktiką panašiais atvejais kaip apelianto <...>, mano, kad egzistuoja labai didelė tikimybė, jog apeliantas grąžintas į <...> bus sulaikomas, teisiamas už politines pažiūras ir kankinamas. Tokiu būdu, teismo nuomone, apeliantas įrodė, kad jį grąžinus į kilmės valstybę, jam kiltų reali grėsmė patirti elgesį, prieštaraujantį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniui.

48. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs atsakovo atsikirtimus, mano, kad jis neišskleidė abejonių dėl galimos grėsmės, jog apeliantas patirs elgesį, prieštaraujantį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniui <...>. Atsakovo atsikirtimai yra abstraktus pobūdžio, grindžiami fragmentine ir nenauja informacija. Atsakovas iš esmės nieko nepaaiškino dėl naujausios šalies informacijos, kurią nurodė apeliantas. Esant aukščiau nurodytoms aplinkybėms teismas konstatuoja, jog apeliantas negali būti grąžinamas į kilmės valstybę, dėl to, kad jis gali būti persekiojamas dėl politinių įsitikinimų, o taip pat, jog yra rimtas pagrindas manyti, kad grąžintas į <...> pareiškėjas bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmonišškai elgiamasi arba žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas. Todėl skundžiamas Sprendimas turi būti panaikintas kaip neteisėtas ir nepagrįstas.“

Šis pavyzdys iliustruoja, be kita ko, kad esamas teisinis reguliavimas neužkerta nacionaliniams teismams kelio atlikti išsamų ir savarankišką nustatytų faktinių aplinkybių vertinimą bei konstatuoti, kad asmeniui kilmės valstybėje gresia persekiojimas. Teliaka įtikinti teismą, kad būtent taip turi atrodyti visi tokio pobūdžio sprendimai.

PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ
DE FACTO SULAIKYMAS

"Kad ir kur žmogus bebūtų ne savo valia, jam tai yra kalėjimas."

Epiktetas

Lietuvos teisinis reglamentavimas numato kelias prieglobsčio prašytojų *de facto* sulaikymo formas – teismo sprendimu skiriant jiems sulaikymui prilygstančią „alternatyvią sulaikymui priemonę“ arba administraciniu sprendimu „laikinais apgyvendinant“ juos „nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Tiek vienu, tiek kitu atveju asmenis įprastai atsiduria toje pačioje faktinėje situacijoje – jiems esant „apgyvendinimo“ vietos teritorijoje į lauką jie gali išeiti tik į aplink gyvenamąjį pastatą aptvertą teritoriją, o iš centro teritorijos be leidimo išeiti apskritai negali. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimu, tokiomis sąlygomis „apgyvendintas“ asmuo laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės, t. y. laikytinas asmeniu, kuriam taikomas „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę. Vis dėlto, Lietuvos institucijos, įskaitant teismus, nuosekliai atsisako laikyti minėtas judėjimo laisvės suvaržymo priemones „sulaikymu“ bei, atitinkamai, taikyti esamos situacijos paveiktiems žmonėms garantijas, kurios yra numatytos sulaikytiems.

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, 8 straipsnio 3 dalies (a)–(f) punktuose įtvirtintas baigtinis leistinių prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindų sąrašas. Be sulaikymo pagrindų, minėtos direktyvos 2 straipsnio h punkte pateikiamas ir „sulaikymo“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, apibrėžimas: sulaikymo sąvoka apima bet kokią priemonę, **„kai valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta“**. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, kad prieglobsčio prašytojo sulaikymas, kaip tai suprantama pagal direktyvos 2013/33/ES ir 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse nuostatas, yra prievartos priemonė, dėl kurios šis prašytojas netenka judėjimo laisvės ir kuria jis atskiriamas nuo likusių gyventojų, įpareigojant nuolat likti ribotoje ir uždaroje teritorijoje[74]. Taigi, Europos Sąjungos teisės aktų kontekste **„sulaikymo“ sąvoka yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, todėl apgyvendinimo vietų kvalifikavimas pagal valstybės narės teisę neturi jokios įtakos jos vertinimui**. Kitaip tariant, jeigu valstybė laiko asmenį ribotoje ir uždaroje teritorijoje, kurios jis negali palikti savo valia, tai yra „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę, nepriklausomai nuo to, kieno sprendimu asmuo patalpintas į šią teritoriją bei kokios institucijos žinioje yra ši teritorija.

Nepaisant to, Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 2 straipsnio 31 dalis (galiojanti redakcija nuo 2025 m. sausio 1 d.) apibrėžia „užsieniečio sulaikymą“, kaip „laikiną užsieniečio judėjimo laisvės apribojimą šio įstatymo nustatytais pagrindais ir terminais **teisėsaugos institucijos pareigūno ar teismo sprendimu ir jo laikymą Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ar kitoje teisėsaugos įstaigoje**“. Atitinkamai, jeigu asmuo laikomas ribotoje ir uždaroje teritorijoje ne teisėsaugos institucijos pareigūno (iki 48 valandų) ar teismo sprendimu (ilgesniam laikotarpiui) ir (arba) ši teritorija nėra teisėsaugos institucijos žinioje, pagal nacionalinį teisinį reguliavimą tokiam asmeniui taikomi judėjimo laisvės apribojimai vadinami ne „sulaikymu“, o „alternatyvia sulaikymui priemonė“ arba „apgyvendinimu nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Situacijos, kai asmuo yra sulaikytas, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę, tačiau nėra tokiu laikomas pagal Lietuvos nacionalinę teisę, šiame dokumente vadinamos „*de facto* sulaikymu“.

[74] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas sujungtose bylose C/924/19 PPU ir C/925/19 PPU, ECLI:EU:C:2020:367, § 216, 223, 225

„Alternatyvi sulaikymui priemonė“, kaip *de facto* sulaikymas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnyje įtvirtintas asmens sulaikymo teisėtumo principas reiškia, kad asmeniui neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokios nustatytos įstatyme. Asmens laisvė – viena pagrindinių prigimtinių asmens teisių ir jos apribojimas galimas tik tuomet, kai tai yra būtina ir neišvengiama, griežtai laikantis įstatymo reikalavimų[75]. Tai reiškia, jog asmens sulaikymas yra *ultima ratio* (kraštutinė priemonė) ir gali būti taikomas tik tais atvejais, kai įstatymų nustatyti tikslai negali būti pasiekti kitais būdais. Vienas iš tokių būdų – taikyti asmeniui alternatyvią sulaikymui priemonę.

Remiantis Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros 2024 m. gruodį išleistomis „*Alternatyvų sulaikymui gairėmis*“[76], Europos Sąjungos teisėje sąvoka „alternatyvi sulaikymui priemonė“ nėra apibrėžta, tačiau plačiai sutariama, kad alternatyvos sulaikymui yra **su laisvės atėmimu nesusijusios priemonės**, taikant mažesnio laipsnio prievartą nei sulaikymo atveju. Tokios priemonės turi būti mažiau ribojančios, palyginus su laisvės atėmimu, bei gali būti taikomos tik tuo atveju, kai yra įstatyme numatytas pagrindas sulaikyti asmenį. Jeigu, taikant atitinkamus apribojimus, sudaro situaciją, panašią į laisvės atėmimą, tokios priemonės negali būti laikomos alternatyva sulaikymui, o veikia alternatyviomis sulaikymo formomis arba *de facto* sulaikymu, neatsižvelgiant į tai, kaip jos įvardijamos nacionalinėse sistemose.

Lietuvoje *de facto* sulaikymas buvo įteisintas 2021 m. kovo mėn., įsigaliojus dar 2020 m. (t. y. iki „masinio užsieniečių antplūdžio iš Baltarusijos Respublikos“) priimtiems Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimams. Minėto įstatymo 115 straipsnio („Alternatyvios sulaikymui priemonės“) 2 dalis buvo papildyta 5 punktu, kuriame buvo nustatyta kokybiškai nauja „alternatyvi sulaikymui priemonė“: *apgyvendinti užsieniečių Valstybės sienos apsaugos tarnyboje nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje*. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, pasiūliusios šį pakeitimą, aiškinamajame rašte[77] lakoniškai nurodyta, kad naują „alternatyvią sulaikymui priemonę“ siūloma nustatyti „atsižvelgiant į praktikoje pasitaikančius atvejus“, tikėtina, referuojant į pasišalinusių nesulaikytų prieglobsčio prašytojų statistiką.

2021 m. liepos 2 d. Lietuvoje buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija visoje šalyje dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Šiai dienai minėta ekstremalioji situacija lieka neatšaukta virš puspenktų metų. Ekstremaliosios situacijos išlaikymas leidžia Lietuvos Respublikos Vyriausybei įvedinėti ir (arba) taikyti papildomus apribojimus ir draudimus, kurių taikyti nebūtų įmanoma nesant tokiai situacijai. Kaip antai, Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties buvo papildytas X² skyriumi, kuriame nustatomas kitoks užsieniečių, įskaitant prieglobsčio prašytojus, teisinės padėties reguliavimas, taikytinas, kai *inter alia* paskelbta ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Pvz., minėtame naujame įstatymo skyriuje atsirado 140¹⁹ straipsnis, skirtas alternatyvioms sulaikymui priemonėms. Remiantis 140¹⁹ straipsnio 1 dalies 3 punktu, ekstremaliosios situacijos metu vietoj 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte nustatytos „alternatyvios sulaikymui priemonės“ nuo 2022 m. sausio 1 d. buvo taikyta šiek tiek praplėsta priemonė: „*užsieniečio apgyvendinimas Valstybės sienos apsaugos tarnyboje ar kitoje tam pritaikytoje vietoje nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje*“.

[75] Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimą byloje Nr. 5/98 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, prieiga:

<https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta351/content>

[76] European Union Agency for Asylum, Guidelines on alternatives to detention – December 2024, Publications Office of the European Union, 2024, prieiga: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/2645998>

[77] Aiškinamasis raštas dėl įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 pakeitimo įstatymo projekto, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7a8e24d0d7c011ea8f4ce1816a470b26>

2022 m. birželio 30 d. sprendime byloje C-72/22[78] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, įvertinęs aptartą Lietuvos teisinį reglamentavimą, konstatavo:

„38. Remiantis suformuota jurisprudencija, trečiosios šalies piliečio apgyvendinimas sulaikymo centre tiek nagrinėjant jo tarptautinės apsaugos prašymą, tiek siekiant jį išsiųsti yra su laisvės suvaržymu susijusi priemonė (2020 m. gegužės 14 d. Sprendimo Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 100 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

39. Be to, dėl sąvokos „sulaikymas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2013/33 2 straipsnio h punktą, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad iš šios nuostatos formuluotės, genezės ir konteksto matyti, kad tarptautinės apsaugos prašytojo sulaikymas yra prievartos priemonė, dėl kurios prašytojas netenka judėjimo laisvės ir kuria jis atskiriamas nuo kitų gyventojų, įpareigojant nuolat likti ribotoje ir uždaroje teritorijoje (šiuo klausimu žr. 2020 m. gegužės 14 d. Sprendimo Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 223 punktą).

40. Nagrinėjamu atveju pažymėtina, pirma, kad tą dieną, kai nagrinėtas prašymas taikyti prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, **M.A. buvo taikoma „alternatyvi“ sulaikymui priemonė, kaip tai suprantama pagal Lietuvos teisę, t. y. apgyvendinimas VSAT centre nustatant teisę judėti tik šiai apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje.**

41. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateiktos informacijos matyti, kad **nors M.A. faktiškai galėjo judėti atitinkamame VSAT centre, iš jo teritorijos jis negalėjo išeiti be leidimo ir palydos. Taigi suinteresuotasis asmuo laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės.**

42. **Atsižvelgiant į tai, M.A. turi būti laikomas asmeniu, kuriam taikomas sulaikymas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/33 2 straipsnio h punktą.**

Taigi, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimu, tuo metu galiojusiuose Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte ir 140¹⁹ straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta „alternatyvi sulaikymo priemonė“ yra „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę. Nepaisant to, Lietuvos institucijos nuosekliai laikėsi pozicijos, kad minėtame 2022 m. birželio 30 d. sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pasisakė tik dėl konkretaus suinteresuoto asmens (M.A.) individualios situacijos, o ne dėl teisinio reglamentavimo *per se*, bei atitinkamų nuostatų nekeitė.

Situacija pasikeitė 2023 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui priėmus nutarimą Nr. KT53-A-N6/2023 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Šiame nutarime, be kita ko, Teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte nustatyta alternatyvi sulaikymui priemonė (apgyvendinti užsieniečių Valstybės sienos apsaugos tarnyboje nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje), įvertinus šios priemonės taikymo aplinkybes, prilyginama asmens sulaikymui. Atsižvelgus į tai, Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkto nuostata buvo pakeista (pakeitimai įsigaliojo nuo 2023 m. gruodžio 30 d.), numatant tokią „alternatyvią sulaikymui priemonę“: „apgyvendinti užsieniečių Valstybės sienos apsaugos tarnyboje nustatant **pareigą neišvykti iš apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo**“. Kartu 115 straipsnis buvo papildytas 6 dalimi, nustatančia, kad jeigu užsieniečiui skirta minėta priemonė, „jam apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimu gali būti leista laikinai išvykti iš apgyvendinimo vietos, kai

[78] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 30 d. sprendimas byloje C 72/22 PPU, ECLI:EU:C:2022:505

yra valdoma pasišalinimo iš apgyvendinimo vietos rizika". Siekiant nuoseklumo, analogiškai buvo pakeistas ir papildytas 140¹⁹ straipsnis, taikomas ekstremaliosios situacijos metu.

Remiantis įstatymo pakeitimo projektą lydinčiu aiškinamuoju raštu[79], minėti pakeitimai buvo padaryti atsižvelgus *inter alia* į 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, 8 straipsnio 4 dalį, kurioje kaip alternatyvios sulaikymui priemonės pavyzdys nurodoma pareiga neišvykti iš nustatytos vietos (angl. *obligation to stay at an assigned place*). Pažymėtina, kad jau minėtose Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros 2024 m. „Alternatyvų sulaikymui gairėse“ ši alternatyvi sulaikymui priemonė paaiškinama, kaip pareiga gyventi konkrečioje valdžios institucijų nurodytoje vietoje – nuo privačių gyvenamųjų namų iki prieglaudų ar priėmimo centrų. Jei asmuo nori pakeisti gyvenamąją vietą, reikalingas išankstinis atsakingos institucijos sutikimas. Gairėse nurodyta, kad ši alternatyvi sulaikymui priemonė kartais taikoma kartu su kitomis priemonėmis, pvz., su pareiga reguliariai prisistatyti į atitinkamas institucijas, taip pat, kaip pareigos gyventi nustatytoje vietoje pavyzdys, aprašoma apgyvendinimo atviruose centruose praktika.

2025 m. kovo 11 d. Europos Komisijos pateikto pasiūlymo dėl Grąžinimo reglamento[80] 31 straipsnio 2 dalyje pateikiamas toks užsieniečių sulaikymui alternatyvių priemonių sąrašas:

- a. pareigą reguliariai, ne rečiau kaip kas 3 dienas, atsižvelgiant į asmenines aplinkybes, prisistatyti į kompetentingas institucijas;
- b. pareigą perduoti tapatybės ar kelionės dokumentus kompetentingoms institucijoms;
- c. pareigą gyventi kompetentingų institucijų paskirtoje vietoje;
- d. atitinkamo piniginio užstato pateikimą;
- e. elektroninės stebėsenos, įskaitant nacionalinėje teisėje numatytas garantijas ir procedūras, naudojimą.

Beveik neabejotina, kad šiame kontekste „pareigą gyventi kompetentingų institucijų paskirtoje vietoje“ reiškia pareigą gyventi tam tikroje vietoje ir nekeisti gyvenamosios vietos be leidimo, bet ne įpareigojimą nuolat fiziškai būti tokioje vietoje be galimybės iš jos išeiti be leidimo. Kitaip tariant, ši alternatyvi sulaikymui priemonė yra siejama su draudimu be leidimo keisti gyvenamąją vietą, o ne judėti už jos ribų. Be to, primintinas ir jau minėtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-72/22, kuriame Teismas pakankamai aiškiai nurodė, kad asmuo, apgyvendintas atitinkamame centre, iš kurio teritorijos jis negali išeiti be leidimo ir palydos, laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės, t. y. asmeniu, kuriam taikomas sulaikymas, o ne alternatyvi sulaikymui priemonė.

Nuo 2025 m. sausio 1 d. Lietuvoje pradėjo veikti Priėmimo ir integracijos agentūra – įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, šiuo metu atsakinga, be kita ko, už prieglobsčio prašytojų, įskaitant tuos, kuriems skirta Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte nurodyta „alternatyvi sulaikymui priemonė“, apgyvendinimą. Atitinkamai, nuo 2025 m. sausio 1 d.

[79] Aiškinamasis raštas dėl įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 5, 79, 113, 115, 125, 126, 140(8), 140(10), 140(13), 140(14) ir 140(19) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2a7d78a04aeb11ee8185e4f3ad07094a>

[80] Europos Komisija. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma bendra Sąjungoje neteisėtai esančių trečiųjų valstybių piliečių grąžinimo sistema ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB, Tarybos direktyva 2001/40/EB ir Tarybos sprendimas 2004/191/EB. Strasbūras, 2025 m. kovo 11 d., COM/2025/101 final, 2025/0059(COD), prieiga:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52025PC0101>

minėta nuostata buvo dar kartą pakeista ir jos galiojanti redakcija atrodo taip: „*apgyvendinti užsieniečių laikino apgyvendinimo vietoje* nustatant pareigą neišvykti iš laikino apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo“. Iš esmės pasikeitė tik subjektas, kurio žinioje yra laikino apgyvendinimo vieta bei kuris įgaliotas suteikti leidimą laikinai išvykti iš laikino apgyvendinimo vietos, kita vertus pakeitus subjektą ši „alternatyvi sulaikymui priemonė“ dar labiau nutolo nuo įstatyminio „sulaikymo“ apibrėžimo, siejamo su asmens laikymu teisės saugos institucijoje. Atskirai paminėtina, kad nuo 2025 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 140¹⁹ straipsnis neteko galios, t. y. šiuo metu net ir neatšaukus ekstremaliosios situacijos alternatyvių sulaikymui priemonių atveju taikomas 115 straipsnis.

Pažymėtina, kad keičiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkto formulotei, asmenų, kuriems taikoma minėtoje nuostatoje nustatyta „alternatyvi sulaikymui priemonė“, faktinė padėtis išlikdavo ir išlieka iš esmės nepakitusi, tam tikri teigiami pokyčiai pastebėti tik pasikeitus institucinei santvarkai.

Iki 2025 m. sausio 1 d., kai tokie asmenys buvo Valstybės sienos apsaugos tarnybos žinioje, jie įprastai buvo apgyvendinami Užsieniečių registracijos centro Sulaikytų užsieniečių bendrabutyje (vyrai) arba Sulaikytų moterų bendrabutyje (moterys). Patekimas į lauką ir buvimo lauke laikas nebuvo varžomas, tačiau jie galėjo išeiti tik į aplink atitinkamą gyvenamąjį pastatą aptvertą teritoriją (kaip ir sulaikytų užsieniečių atveju). Užsieniečių registracijos centro administracija laikėsi pozicijos, kad judėti visoje centro teritorijoje tokiems asmenims leisti negalima, kadangi išorinė perimetros apsauga nėra pakankama siekiant užkardyti asmenų, kuriems taikoma alternatyvi sulaikymui priemonė, pasišalinimą. Lyginant su teismo sprendimu sulaikytųjų apgyvendinimo sąlygomis, buvo pastebėti šie skirtumai: prieglobsčio prašytojai, kuriems buvo skirta aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, galėjo nevaržomai naudotis asmeniniais telefonais bei be apribojimų išeiti į lauką ir būti lauke, tuo tarpu sulaikyti prieglobsčio prašytojai tiek telefonais, tiek galimybe išeiti į lauką galėjo naudotis tik ribotą laiką pagal grafiką. Kaip minėta, nuo 2023 m. gruodžio 30 d. įstatyme minima galimybė prieglobsčio prašytojams, kuriems skirta aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, gauti leidimą laikinai išvykti iš apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos. Remiantis Užsieniečių registracijos centro pateikta informacija, per visus 2024 metus centro administracija sulaukė vos 6 prieglobsčio prašytojų prašymų leisti laikinai išvykti iš centro bei nė vienas jų nebuvo patenkintas. Viena iš nurodomų priežasčių, kodėl tokie prašymai nebuvo tenkinami – pareigūnų, reikalingų palydai organizuoti, trūkumas[81].

Nuo 2025 m. sausio 1 d., kai užsieniečiai, kuriems taikoma aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, atsidūrė Priėmimo ir integracijos agentūros žinioje, jie apgyvendinami Pabradės priėmimo centre. Remiantis Pabradės priėmimo centro administracijos teikiama informacija, leidimų laikinai išvykti iš centro teritorijos suteikimo sistema veikia ir asmenys ja aktyviai naudojami, tačiau pastebėta, kad praktika keičiasi. Pvz., 2025 m. pradėta taikyti praktika, kai užsieniečiams, kurie apgyvendinti nustatant pareigą neišvykti iš centro be vadovo leidimo, pateikus atitinkamą prašymą leidžiama 2 kartus per savaitę išeiti apsipirkti į artimiausią parduotuvę. Remiantis surinkta informacija, gavus leidimą buvo leidžiama laikinai išvykti iš centro ir kitais pagrindais, pvz., pasinaudoti bankomatu, į bažnyčią arba į vaistinę. Moteriai su vaikais buvo leista laikinai išvykti iš centro laisvalaikio praleidimui, taip pat fiksuotas atvejis, kai vyrui buvo leista laikinai išvykti į Vilnių susitikti su nevyriausybinės organizacijos atstovais. Iš pradžių asmenis į parduotuvę grupėmis lydėjo Pabradės priėmimo centro personalas, tačiau 2025 m. vasaros pabaigoje pastebėta, kad personalas iš centro laikinai išleidžiamų asmenų nebelydi. Vis dėlto, prieinami 2025 m. pabaigos duomenys[82] rodo, kad faktinė situacija yra dinamiška ir besikeičianti, taip

[81] Žr. Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2024 m. vasaris). 2023 m. stebėsenos ataskaita, prieiga: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2024/10/2023-LRK-METINE-STEBESENOS-ATASKAITA.pdf>;

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2025 m. balandis). 2024 m. stebėsenos ataskaita, prieiga: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2024/10/LRK-metine-stebesenos-ataskaita-2024-1.pdf>

[82] Informacija surinkta Lietuvos Raudonajam Kryžiui vykdančiam reguliarią Pabradės priėmimo centre užtikrinamų priėmimo sąlygų stebėseną. Stebėsenos vizitų ataskaitos nėra viešai prieinamos, tačiau atitinkamą informaciją bus įtraukta į 2025 m. metinę stebėsenos ataskaitą.

pat nuolat fiksuojami atvejai, kai tam tikriems asmenims nesuteikiamas leidimas laikinai išvykti iš centro, nepaaiškinant atsisakymo priežasčių. Anot centro administracijos, dėl išaugusio gyventojų skaičiaus jie neturi galimybės individualiai pakomentuoti kiekvieno asmens prašymo netenkinimo priežasčių.

2025 m. rudenį Pabradės priėmimo centras nustatė ir išplatino tokias prašymo laikinai išvykti iš centro pateikimo taisykles:

1. Prašymai palikti centro teritoriją priimami antradieniais ir ketvirtadieniais iki 12 val.
2. Prašymai nagrinėjami individualiai.
3. Prašymai, pateikti po 12 val., nebus priimami.
4. Tas pats asmuo gali pateikti prašymą išvykti iki trijų kartų per savaitę (kiti atvejai bus peržiūrimi individualiai).
5. Vidaus tvarkos pažeidimo atveju prašymai išvykti gali būti apriboti iki vieno karto per savaitę arba iš viso netenkinami (asmuo bus informuotas iš anksto).
6. Išvykimo priežastis turi būti aiškiai nurodoma.
7. Nuo prašyme nurodyto laiko asmuo gali būti už centro teritorijos iki 8 valandų per dieną.
8. Iš centro teritorijos išvykęs asmuo turi grįžti prašyme nurodytu laiku (jeigu asmuo grįžta vėliau, tolesni prašymai išvykti gali būti netenkinami).
9. Prašyme nurodytas grįžimo laikas negali būti vėlesnis nei 21 val.
10. Viename prašyme gali būti nurodyta tik viena data. Jeigu prašyme yra kelios datos, jis nebus registruojamas.

PROCEDURE FOR SUBMITTING REQUESTS TO LEAVE THE CENTER'S PREMISES

1. Requests to leave the center's premises will be accepted on Tuesdays and Thursdays until 12:00 p.m.
2. Requests are reviewed on an individual basis.
3. Requests submitted after 12:00 p.m. will not be accepted.
4. The same person may submit a request to leave up to three times per week (other cases are reviewed individually).
5. In case of violations of the internal rules, requests to leave may be limited to once per week or not approved at all (the person will be informed in advance).
6. The reason for leaving must be clearly stated.
7. From the time indicated in the request, a person may be outside the center's premises for up to 8 hours per day.
8. A person who has left the center's premises must return at the time specified in the request (if the person returns late, further requests to leave may not be approved).
9. The return time specified in the request may not be later than 9:00 p.m.
10. Only one date may be specified in a single request. If a request includes several dates, it will not be registered.

2025 m. pabaigoje didžioji dalis kalbintų Pabradės priėmimo centro gyventojų, kurių judėjimo laisvė buvo apribota, nurodė neturintys galimybės laikinai išvykti iš centro. Kai kurie naujai perkelti į centrą asmenys nurodė vieną kartą per savaitę galėję nueiti į parduotuvę. Keli asmenys nurodė, kad seniau jiems buvo leista išvykti iš centro, tačiau vėliau prašymai nebuvo tenkinami. Absoliuti dauguma kalbintųjų nurodė, kad jiems niekada nebuvo leista išeiti iš centro – dalis rašė prašymus ir jie nebuvo patenkinti, dalis nurodė prašymų net nerašę, nes pastebėję kitų gyventojų situaciją neturėjo vilties, kad jiems galėtų būti leista laikinai išeiti iš centro.

Priėmimo ir integracijos agentūros Pabradės priėmimo centrui nustačius ir taikant šiek tiek lankstesnę leidimų laikinai išvykti iš centro teritorijos suteikimo tvarką, kartu tapo sunkiau įrodinėti teismuose, kad apgyvendinimas nustatant pareigą neišvykti iš centro be vadovo leidimo yra *de facto* sulaiikymas, o ne „alternatyvi sulaiikymui

priemonė“. Pvz., 2025 m. kovo 19 d. Utenos apylinkės teismas sprendime administracinio nusižengimo byloje Nr. A20.-183-617/2025 nurodė, kad „apgyvendinus užsieniečius Priėmimo ir integracijos agentūroje, jie nebus atskirti nuo kitų Agentūros gyventojų, jų judėjimo laisvė nėra ribojama, tik nustatomi įpareigojimai neišvykti iš laikino apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo“. Tokiomis aplinkybėmis, anot teismo, teigti, kad asmuo, kuriam paskirta minėta priemonė, yra laikytinas asmeniu, kuriam taikomas sulaikymas, nėra pagrindo.

Analogišką praktiką vysto ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Savo pozicija šiuo klausimu minėtas teismas suformavo dar 2024 m. rugsėjo 25 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-2401-968/2024, kuri atkakliai cituojama ir vėlesnėse nutartyse[83], pasisakant dėl analogiškų skundo argumentų:

„Teisėjų kolegija, pasisakydama dėl apeliacinio skundo argumentų, jog Užsieniečiui de facto yra taikomas sulaikymas, bei dėl ESTT 2022 m. birželio 30 d. sprendime, priimtame byloje C-72/22, kuriame buvo vertinamas Įstatymo teisinis reguliavimas, leidžiantis taikyti užsieniečiams alternatyvią sulaikymui priemonę – apgyvendinimą nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo įstaigai priklausančioje teritorijoje, padarytą išvadą, kad trečiosios šalies piliečio apgyvendinimas sulaikymo centre tiek nagrinėjant jo tarptautinės apsaugos prašymą, tiek siekiant jį išsiųsti yra su laisvės suvaržymu susijusi priemonė, pažymi, jog **šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas dėl alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo yra pasikeitęs ir nėra tapatus minimoje ESTT byloje aptartam reglamentavimui: šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas numato, kad užsienietis, apgyvendintas apibrėžtoje teritorijos, gali iš jos išvykti, gavęs Centro vadovo ar jo įgalioto asmens leidimą. Pažymėtina, jog Centre Užsieniečiui yra užtikrinamos visos būtinosios sąlygos, reikalingos jo poreikiams patenkinti, jo judėjimo laisvė nagrinėjamu atveju nėra absoliučiai apribota tik apgyvendinimo teritorijoje, nes esant objektyviai būtinybei, Užsienietis apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimu gali būti išleistas už apgyvendinimo teritorijos ribų. Byloje nėra pateikta duomenų, kad Užsienietis būtų kreipęsis į Centro vadovą ar jo įgaliotą asmenį dėl išvykimo iš Centro teritorijos, ir toks leidimas jam nebūtų duotas.**“[84]

Analizuojant šią nuoseklią Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo poziciją, išskirtini keli atskiro aptarimo verti aspektai.

Pirmausia, Teismas iš esmės neginčija, kad 2022 m. birželio 30 d. sprendime byloje C-72/22 Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pateikė Lietuvos nacionalinėje teisėje (tuo metu) nustatytos „alternatyvios sulaikymui priemonės“ turinio vertinimą bei padarė išvadą, kad ši priemonė prilygsta sulaikymui. Tai yra svarbu, turint omeny, kad, kaip minėta, Lietuvos institucijos nuosekliai laikėsi pozicijos, jog šiame sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pasisakė tik dėl konkretaus suinteresuoto asmens (M.A.) individualios situacijos, o ne dėl teisinio reglamentavimo *per se*.

Taigi, labai tikėtina, kad Teismas pripažįsta, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendime byloje C-72/22 pateikti išaiškinimai yra aktualūs vertinant Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkto turinį, tačiau kartu atkreipia dėmesį į tai, kad minėta nuostata yra pasikeitusi bei nėra tapati minimoje byloje aptartam reglamentavimui. Iš tiesu, kaip teisingai pastebi Teismas, šiuo metu galiojantis

[83] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. gruodžio 11 d. nutarties administracinėje byloje A-2739-575/2024 37 p., prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/82f17922c49111ef940bca4d136e126f>;

2025 m. kovo 20 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A-1704-822/2025 40 p., prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f7fc85620e6611f0a1c6f244a8c21f99>;

2025 m. balandžio 16 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A-1858-1188/2025 43 p., prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e0d44bb025f511f09cbcab0ff4d74843>

[84] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2401-968/2024, 19 p., prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2672fa82828711ef84ff9693ecd03ff5>

teisinis reguliavimas numato, kad užsienietis, apgyvendintas laikino apgyvendinimo vietoje, gali iš jos išvykti, gavęs laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimą – papildoma sąlyga, kurios 2022 m. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte nebuvo numatyta. Vis dėlto šiuo klausimu verta atkreipti dėmesį ne tiek į tai, koks teisinis reglamentavimas buvo aptartas byloje C-72/22, tiek į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 30 d. sprendimo 41 punkte pateikto išaiškinimo turinį:

„41. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo pateiktos informacijos matyti, kad nors M.A. faktiškai galėjo judėti atitinkamame VSAT centre, iš jo teritorijos jis negalėjo išeiti be leidimo ir palydos. Taigi suinteresuotasis asmuo laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės.“

Anot Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, jeigu asmuo negali išeiti iš atitinkamo centro teritorijos *be leidimo ir palydos*, jis laikytinas netekusiu judėjimo laisvės, i. e. asmeniu, kuriam taikomas sulaikymas. Atitinkamai, vien galimybė išeiti iš centro *su leidimu ir palyda* nekeičia asmeniui taikomo judėjimo laisvės suvaržymo režimo kvalifikavimo, jis ir tokiu atveju laikytinas asmeniu, kuriam taikomas sulaikymas. Tokiu būdu, nors 2022 m. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkte nebuvo numatyta sąlygos, susijusios su išvykimu iš laikino apgyvendinimo vietos gavus leidimą, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas faktiškai įtraukė ją į savo analizę bei pakankamai aiškiai konstatavo, kad tokia galimybė savaime neturi įtakos judėjimo laisvės suvaržymo režimo kvalifikavimui.

Paaiškinimas, kodėl 2022 m. birželio 30 d. sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas mini galimybę išeiti iš centro su leidimu ir palyda, yra paprastas – tokia galimybė buvo numatyta ir iki atitinkamo Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkto pakeitimo, tačiau ne įstatyme, o Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklėse^[85]. Šių vidaus tvarkos taisyklių 133–134 punktuose buvo numatyta, kad *užsienietis, kuriam judėjimo laisvė apribota teismo sprendimu, norėdamas gauti banko perlaidą, siuntinį ar iškilus kitiems būtinoms poreikiams išvykti iš centro teritorijos, rašo prašymą centro viršininkui, o centro viršininkas ar kitas įgaliotas asmuo, įsitikinęs užsieniečio išvykimo iš centro būtinumu, įvertinus rizikos faktorius bei esant galimybei, centro transportu organizuoja vežimą į jo prašyme nurodytą įstaigą. Užsienietį privalomai lydi centro pareigūnai*. Taigi, asmenims, kurių judėjimo laisvė apribota, galimybė laikinai išeiti iš centro su leidimu ir palyda jau egzistavo Europos Sąjungos Teisingumo Teismui priimant 2022 m. birželio 30 d. sprendimą bei buvo teismo įvertinta kvalifikuojant asmeniui skirtą judėjimo laisvės apribojimą, kaip sulaikymą. Galiausiai pažymėtina, kad minėtame sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas faktiškai nepasisakė konkrečiai dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio arba 140¹⁹ straipsnio – šios nuostatos nėra tiesiogiai minimos Teismo sprendime. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pasisakė bendrai dėl situacijos, kai asmuo negali išeiti iš centro savo valia, be leidimo ir palydos.

Atsižvelgus į Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 115 straipsnio 2 dalies 5 punkto pakeitimus, 2024 m. minėtose Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklėse atsirado papildomas skyrius, atskirai reglamentuojantis užsieniečių, apgyvendintų centre nustatant pareigą neišvykti iš apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be apgyvendinimo centro vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo, laikino išvykimo iš centro tvarką. Remiantis papildytų vidaus tvarkos taisyklių 233 punktu, **jeigu centre neteikiamos pirmo būtinumo paslaugos – medicininės, socialinės, švietimo, maitinimo ir (ar) kitos paslaugos, psichologinė pagalba**, tokiems

[85] Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2018 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. 4-143, prieiga: https://vsat.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/3fb-f_0-ytk.zip.

Atsižvelgus į aktualius įstatyminius pakeitimus, šios vidaus tvarkos taisyklės buvo pakeistos 2024 m. gegužės 17 d. vado įsakymu Nr. 4-205 (prieiga: <https://vsat.lrv.lt/public/canonical/1732104151/3300/4-143.pdf>) ir išdėstytos nauja redakcija 2025 m. kovo 26 d. vado įsakymu Nr. 4-118 (prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d94e6d600a8111f0a1c6f244a8c21f99>).

užsieniečiams centro viršininko ar jo įgalioto asmens leidimu **galėjo būti leista laikinai išvykti iš centro minėtoms paslaugoms gauti, kai yra valdoma pasišalinimo iš centro rizika**. Būtent tokia tvarka buvo taikoma Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui priimant aptariamą 2024 m. rugsėjo 25 d. nutartį. Atkreiptinas dėmesys, kad leidimas laikinai išėiti iš centro galėjo būti suteiktas išskirtinai „pirmo būtinumo paslaugoms“ gauti ir tik tuo atveju, jeigu tokios paslaugos nebuvo teikiamos centre. Tai, tikėtina, ženkliai apribodavo galimybę net motyvuoti prašymą laikinai išvykti iš centro, jau nekalbant apie „pasišalinimo iš centro rizikos“ valdymą, kuris, kaip jau minėta, praktikoje sąlygojo situaciją, kai nė vienas iš užsieniečių, pateikusių atitinkamą prašymą, leidimo laikinai išvykti iš centro nebuvo gavęs. Atskirai pastebėtina, kad, anot Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, centre „užtikrinamos visos būtinosios sąlygos, reikalingos [užsieniečio] poreikiams patenkinti“. Taigi, vadovaujantis Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklėmis, tokioje situacijoje tiesiog nebūtų nustatyta poreikio asmeniui išėiti iš centro ir leidimas jam nebūtų suteiktas. Vis dėlto, anot Teismo, ši aplinkybė kažkoku būdu pagrindžia išvadą, jog asmuo nelaikytinas „sulaikytu“.

Beje, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo referavimas į būtinųjų sąlygų užtikrinimą centre reikalauja atskiro dėmesio. Primintina, kad šioje situacijoje aptariamas sulaikymo faktas, o ne sulaikymo sąlygos. Kaip jau minėta, Europos Sąjungos teisėje sulaikymo sąvoka apima bet kokią priemonę, „*kai valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta*“. Ši sąvoka liečia išskirtinai judėjimo laisvę, jokios kitos asmens teisės ir laisvės, kurios gali būti ar nebūti užtikrinamos „tam tikroje vietoje“, pateiktame apibrėžime nėra minimos bei, atitinkamai, neturi jokios įtakos asmeniui taikomos judėjimo laisvės suvaržymo priemonės kvalifikavimui, kaip „sulaikymo“. Kitaip tariant, net jeigu asmuo yra laikomas penkių žvaigždučių viešbutyje ar prekybos centre, kuriame spektras siūlomų ir prieinamų paslaugų gerokai viršija žmogaus bazinius poreikius, tai vis tiek yra „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę, kol atitinkamas žmogus negali savo valia tokios vietos palikti. Galimai šis argumentas reikalauja papildomo vystymo, tačiau labai tikėtina, kad sąlygų, kuriomis asmuo laikomas, ir paslaugų, kurios jam yra prieinamos, vertinimas neturi jokios reikšmės sprendžiant, ar asmeniui taikoma priemonė yra „sulaikymas“. Galų gale, anot Europos Žmogaus Teisių Teismo[86], priverstinis hospitalizavimas laikytinas „laisvės atėmimu“, nors, tikėtina, pacientams tokiais atvejais lygiai taip pat užtikrinamos visos būtinosios sąlygos, reikalingos jų poreikiams patenkinti.

„Laisvės atėmimo“ sąvoka, kuri yra artima, nors ir netapati „sulaikymui“, yra plačiai aptariama aktualioje Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje bei, ko gero, puikiai visiems pažįstama iš baudžiamosios teisės. Imigracinis sulaikymas yra administracinio, o ne baudžiamojo pobūdžio, t. y. jis nesuponuoja, kad sulaikytas asmuo padarė nusikaltimą, bei juo nesiekama tokį asmenį nubausti. Atitinkamai, imigracinio sulaikymo modalumai turėtų būti palankesni asmeniui, lyginant su baudžiamuoju. Grįžtant prie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojamos praktikos – anot Teismo, aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“ nelaikytina sulaikymu, kadangi asmens judėjimo laisvė nėra absoliučiai apribota tik apgyvendinimo teritorijoje, nes esant objektyviai būtinybei, užsienietis apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimu gali būti išleistas už apgyvendinimo teritorijos ribų. Kitaip tariant, galimybė, gavus leidimą, laikinai išėiti iš apgyvendinimo teritorijos *per se* neleidžia kvalifikuoti asmeniui taikomo judėjimo laisvės suvaržymo režimo, kaip „sulaikymo“. Šiuo aspektu paminėtina, kad remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 69 straipsniu, terminuotą laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji gali tam tikromis sąlygomis gauti leidimą „*be palydos išvykti iš bausmės atlikimo vietos į darbo, mokymosi ar resocializacijos priemonių atlikimo vietą ir iš jos grįžti*“. Anot Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, vien tokio pobūdžio galimybės numatymas įstatyme turi įtakos asmeniui taikytinos judėjimo laisvės suvaržymo priemonės kvalifikavimui. Vadovaujantis tokia logika, nuteistieji, kuriems taikytina minėta Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso nuostata, neturėtų būti laikomi asmenimis, kuriems taikomas „laisvės atėmimas“, nors jiems skirta laisvės atėmimo bausmė.

[86] Žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. liepos 19 d. sprendimą byloje L.M. prieš Latviją (pareiškimo numeris 26000/02), CE:ECHR:2011:0719JUD002600002

Šiame kontekste aktualus ir paskutinis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo argumentas – nėra pateikta duomenų, kad Užsienietis būtų kreipęsis į Centro vadovą ar jo įgaliotą asmenį dėl išvykimo iš Centro teritorijos, ir toks leidimas jam nebūtų duotas. Anot teismo, asmeniui taikomo judėjimo laisvės suvaržymo režimo kvalifikavimas šiuo atveju yra iš esmės situacinis bei priklauso nuo paties asmens ir kitų asmenų veiksmų. Kitaip tariant, jeigu asmuo prieš jo valią laikomas tam tikroje vietoje, kurios jis savo valia negali palikti be leidimo ir palydos, tačiau neprašo tokio leidimo, tai nėra „sulaikymas“. Jeigu toks asmuo paprašo leidimo ir jam leidžiama pusvalandžiui su palyda nueiti iki artimiausios maisto prekių parduotuvės, tai irgi nėra „sulaikymas“. Tačiau jeigu jis paprašo leidimo ir jo negauna – ar tai jau galėtų būti „sulaikymas“? Grįžtant prie laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų analogijos ir jų teisės gauti leidimą be palydos išvykti iš bausmės atlikimo vietos – ar iš tikrųjų tai, kad asmuo paprašo (nepaprašo) tokio leidimo bei jį gauna (negauna), gali turėti įtakos jam skirtos bausmės perkvalifikavimui į „su laisvės atėmimu nesusijusią“? Be abejo, čia pateikta daugiau klausimų, negu atsakymų, tačiau klausimai kyla pirmiausia dėl to, kad Teismas šiuo klausimu apsiriboja iš esmės užuomina – fakto, jog „nėra duomenų“, kad asmuo būtų prašęs ir negavęs leidimo, konstatavimu, nepaaiškindamas nei kokias teisines išvadas Teismas daro šių argumentų pagrindu, nei kodėl jis daro būtent tokias išvadas.

Kaip jau buvo minėta, nuo 2025 m sausio 1 d. Lietuvoje pradėjo veikti Priėmimo ir integracijos agentūra, kuri tapo atsakinga, be kita ko, už prieglobsčio prašytojų, įskaitant tuos, kuriems skirta aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, apgyvendinimą. Užsieniečiai, kuriems teismo sprendimu skirtas sulaikymas, įskaitant sulaikytus prieglobsčio prašytojus, liko Valstybės sienos apsaugos tarnybos žinioje. Atitinkamai, sulaikytiems užsieniečiams taikomos 2025 m. kovo mėn. nauja redakcija išdėstytos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklės. Remiantis galiojančių vidaus tvarkos taisyklių 92–93 punktais, užsienietis, norėdamas gauti banko perlaidą, siuntinį ar iškilus kitiems būtinoms poreikiams išvykti iš centro teritorijos, rašo prašymą centro viršininkui, kuris, įsitikinęs užsieniečio išvykimo iš centro būtinumu, įvertinęs rizikos faktorius ir esant galimybei, organizuoja vežimą centro transportu į jo prašyme nurodytą įstaigą. Užsienietį privalomai lydi centro pareigūnai. Primintina, kad ši tvarka skirta išskirtinai asmenims, kuriems teismo sprendimu taikomas sulaikymas, nes tai vienintelė asmenų kategorija, šiuo metu likusi Užsieniečių registracijos centro žinioje. Taigi, remiantis minėtomis vidaus tvarkos taisyklėmis, teismo sprendimu sulaikyti asmenys turi galimybę, esant objektyviai būtinybei, gauti leidimą ir su palyda laikinai išvykti iš centro, kuriame jie yra laikomi. Akivaizdu, kad šioje situacijoje tokia galimybė savaime niekaip neįtakoja jų judėjimo laisvės suvaržymo kvalifikavimo, kaip „sulaikymo“. Kas papildomai iliustruoja, jog „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę, ir galimybė gauti leidimą laikinai išvykti iš tam tikros vietos, kurioje asmuo yra laikomas, nėra tarpusavy nesuderinami ar vienas kitą paneigiantys dalykai.

Vykdydama savo funkcijas, Priėmimo ir integracijos agentūra vadovaujasi, be kita ko, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintu Užsieniečių apgyvendinimo laikino apgyvendinimo vietose sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo iš laikino apgyvendinimo vietų tvarkos aprašu[87]. Šio tvarkos aprašo X skyrius reglamentuoja užsieniečių, kuriems nesuteikta teisė laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje, laikino išvykimo iš laikino apgyvendinimo vietos tvarką. Remiantis šiuo X skyriaus nuostatomis, **jeigu laikino apgyvendinimo vietoje neteikiamos medicinos, socialinės, švietimo, maitinimo ir (ar) kitos paslaugos, psichologinė pagalba**, užsieniečiams, kuriems paskirta aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, Agentūros direktoriaus ar jo įgalioto asmens leidimu gali būti leista laikinai išvykti iš laikino apgyvendinimo vietos minėtoms paslaugoms gauti ir (ar) maisto produktams įsigyti, kai yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos rizika. Tokiu atveju užsienietis teikia rašytinį prašymą leisti laikinai išvykti iš laikino apgyvendinimo vietos. Agentūros direktorius ar jo įgaliotas asmuo, **įsitikinęs tokio užsieniečio išvykimo iš**

[87] Užsieniečių apgyvendinimo laikino apgyvendinimo vietose sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo iš laikino apgyvendinimo vietų tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2025 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. A1-2 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įgyvendinimo“, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/29fe52d5ca1211efb81fa0211f8edf4d>

laikino apgyvendinimo vietos būtinumu nurodytoms paslaugoms gauti ar maisto produktams įsigyti ir esant galimybei organizuoti užsieniečio palydą ar pritaikyti kitas užsieniečio pasišalinimo rizikos valdymo priemones, priima sprendimą leisti užsieniečiui laikinai išvykti iš laikino apgyvendinimo vietos prašyme nurodytu tikslu.

Kaip minėta, aprašyta laikino išvykimo iš Pabradės priėmimo centro sistema šiuo metu iš esmės veikia ir dalis asmenų, kuriems skirta aptariama „alternatyvi sulaikymui priemonė“, sugeba ją pasinaudoti. Šiuo požiūriu dalies asmenų, kuriems taikoma ši „alternatyvi sulaikymui priemonė“, situacija pasikeitė ir šiuo metu, gavę leidimą, jie gali, kad ir tik trumpam laikui, išeiti iš centro be palydos. Kita vertus, kitų asmenų, kuriems skiriama ta pati „alternatyvi sulaikymui priemonė“, situacija iš esmės nepasikeitė nepaisant kelis kartus performuluotos įstatyminės nuostatos – iš centro teritorijos jie gali išeiti tik su leidimu, kurio negauna. Tokia situacija, anot Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, vadinama sulaikymu. Jeigu konkrečiu atveju, „valdant pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos riziką“, tam tikram asmeniui laikinai išeiti iš centro teritorijos faktiškai neleidžiama, tuomet, beveik neabejotina, tokiomis sąlygomis „apgyvendintas“ asmuo laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės, t. y. laikytinas asmeniu, kuriam taikomas „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę.

„Teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“ nesuteikimas, kaip *de facto* sulaikymas

Kad ir kiek būtų galima pasakyti apie aptartą pseudo-alternatyvią sulaikymui priemonę, tam tikrais atvejais prilygstančią *de facto* sulaikymui, svarbu nepamiršti, kad ją skiria teismai, turintys įgaliojimus spręsti dėl sulaikymo, ir skiria tik tais atvejais, kai egzistuoja įstatyme įtvirtintas sulaikymo pagrindas, bent jau teoriškai. Kitaip tariant, vietoj aptartos „alternatyvios sulaikymui priemonės“ tas pats teismas tam pačiam asmeniui tomis pačiomis aplinkybėmis galėtų visiškai teisėtai ir pagrįstai skirti sulaikymą. Problema su *de facto* sulaikymu šiuo atveju yra tik tai, kad jo pasirinkimas leidžia net nesvarstyti kitų prieinamų alternatyvų sulaikymui bei iškreipia sulaikytų asmenų statistiką.

Visai kitokia situacija susidaro, kai *de facto* sulaikymą skiria institucijos, neturinčios įgaliojimų spręsti dėl sulaikymo, ir daro tai nesant įstatyme įtvirtinto sulaikymo pagrindo. 2021 m., susidūrusi su stipriai išaugusiu prieglobsčio prašytojų srautu, Lietuvos institucijos uždarė tūkstančius užsieniečių, įskaitant vaikus, tam tikslui įvairiose vietose spontaniškai kuriamose stovyklose, kurių tuo momentu atsirado virš 30. Nors taikytinos teisės normos reikalauja, kad sulaikymas būtų vykdomas tik griežtai apibrėžtais pagrindais bei individualiai vertinant kiekvieną atvejį, be to – tik raštišku teismo sprendimu (arba užtikrinant skubią teisminę peržiūrą), buvo pasirinktas pragmatinis sprendimas – šiuo atveju sulaikymas tiesiog nebuvo vadinamas „sulaikymu“. Įvardinus prieglobsčio prašytojų laikymą izoliuotai tam tikroje vietoje, kur jų judėjimo laisvė yra atimta, kaip „apgyvendinimą nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“, buvo sukurtas teisinis modelis, leidžiantis stovyklose uždarytų žmonių nelaikyti sulaikytais ir apskritai esančiais Lietuvos teritorijoje, bei tokiu būdu nepaisyti teisės normų, reglamentuojančių asmenų sulaikymą. Aprašytas *de facto* sulaikymas buvo taikytas vadovaujantis bendro pobūdžio įstatymine nuostata, nevertinant individualių aplinkybių ir nepriimant individualių sprendimų.

Tokiomis aplinkybėmis žmonės galėjo būti laikomi uždaroje stovyklose iki 6 mėnesių, o šiam laikui pasibaigus – dar iki 6 mėnesių, bet jau Migracijos departamentui arba Valstybės sienos apsaugos tarnybai priėmus atitinkamus administracinius sprendimus[88]. Paminėtina, kad šiuo metu Europos Žmogaus Teisių Teismas

[88] Plačiau apie aprašytą praktiką aktualiu laikotarpiu: Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2023 m. vasaris). Teisinė apžvalga #9, prieiga: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2024/10/TEISINE-APZVALGA-9.pdf>

nagrinėja net kelis skundus prieš Lietuvą dėl minėtos judėjimo laisvės suvaržymo praktikos taikymo. Vis dėlto neatmestina, kad nepriklausomai nuo to, kokie sprendimai bus priimti dėl šių skundų, Lietuvos institucijos, įskaitant teismus, pasirinks laikytis pozicijos, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo pateikti išaiškinimai liečia išskirtinai jau seniausiai pasikeitusį teisinį reglamentavimą ir todėl nereikalauja teisės aktų ir taikomos praktikos keitimo.

Kaip ir pirmiau aptartos „alternatyvios sulaikymui priemonės“ atveju, situacija pasikeitė 2023 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui priėmus nutarimą Nr. KT53-A-N6/2023 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Įvertinęs galiojusi reglamentavimą bei jo taikymo praktiką, Teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nuostatos, pagal kurias užsieniečiai privalėjo būti apgyvendinami nurodytose vietose, nesuteikiant jiems teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje, kai toks apgyvendinimas galėjo trukti iki 6 mėnesių, kompetentingai institucijai nepriėmus sprendimo, kurį būtų galima skųsti teismui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsniui. Atkreiptinas dėmesys į aibę Teismo paminėtų atsargių „saugiklių“, kurie neturi nieko bendro su „sulaikymo“ apibrėžimu pagal Europos Sąjungos teisę, kaip antai „apgyvendinimo“ trukmė – iki 6 mėnesių, individualių sprendimų nepriėmimas; apskundimo galimybės nesuteikimas. Nenuostabu, kad įgyvendinant minėtą Konstitucinio Teismo sprendimą, teisėkūros subjektai pasirinko dar vieną pragmatinį sprendimą – iš esmės išlaikyti tą patį „apgyvendinimo nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“ modelį, tik numatant, kad jis gali trukti nebe iki 6 mėnesių, o „tik“ iki 5 mėnesių, ir kompetentingai institucijai (Migracijos departamentui arba Valstybės sienos apsaugos tarnybai) priimant atitinkamus administracinius sprendimus, kuriuos galima skųsti teismui.

Tokiu būdu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. birželio 7 d. nutarimas neturėjo įtakos praktikai, kuomet *de facto* sulaikymas nelaikomas „sulaikymu“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę, ir, atitinkamai, taikomas nesant Europos Sąjungos teisėje nustatytų sulaikymo pagrindų bei nesilaikant ten pat numatytų procedūrinių garantijų. Atkreiptinas dėmesys, kad Teismas konstatavo galiojusio teisinio reglamentavimo prieštaravimą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsniui. Šis straipsnis nustato bendras taisykles, taikomas „sulaikymo“ ir „laisvės atėmimo“ atveju. Tuo atveju, jeigu „apgyvendintų“ asmenų faktinė situacija nepilygtų „sulaikymui“ ar „laisvės atėmimui“, jiems, labai tikėtina, nebūtų taikytinos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnyje numatytos garantijos, t. y. šio straipsnio nuostatos būtų neaktualios Teismo nagrinėjamoje byloje. Atitinkamai, vien tai, kad pakeistas teisinis reglamentavimas tariamai nebeprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsniui, reikštų tik tiek, kad laikomasi sulaikytiems asmenims Konstitucijoje nustatytų procedūrinių garantijų, bet ne tai, kad *de facto* sulaikyti asmenys nebelaikomi „sulaikytais“ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnio kontekste. Bet kuriuo atveju, šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas[89] vis dar suteikia Migracijos departamentui ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai įgaliojimus savo sprendimu „laikinais apgyvendinti“ užsieniečių nesuteikiant jam teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje laikotarpiui iki 5 mėnesių, t. y. *de facto* sulaikyti asmenį administraciniu (o ne teismo) sprendimu nesant įstatyminio sulaikymo pagrindo.

Nuo 2025 m. sausio 1 d. užsieniečiai, kuriems taikomas tokio pobūdžio „laikinas apgyvendinimas“, atsiduria Priėmimo ir integracijos agentūros žinioje bei įprastai laikomi Pabradės priėmimo centre tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir užsieniečiai, kuriems taikoma pirmiau aptarta teismo skirta „alternatyvi sulaikymui priemonė“. Kaip ir pastariesiems, šios kategorijos užsieniečiams laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimu gali būti leidžiama laikinai išvykti iš laikino apgyvendinimo vietos, kad gautų medicinos, socialines, švietimo, maitinimo ir (ar) kitas paslaugas, psichologinę pagalbą ar įsigytų maisto produktų, kai tokios paslaugos neteikiamos apgyvendinimo vietoje bei yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietų rizika[90]. Labai

[89] Žr. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 140⁸ str. 3-4 d. (taikytinos paskelbtos ekstremaliosios situacijos metu), taip pat 5 str. 3¹ d. (netaikytina paskelbtos ekstremaliosios situacijos metu).

[90] Žr. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 140⁸ str. 6 d.

tikėtina, kad, vertinant, ar tokie užsieniečiai laikytini asmenimis, kuriems taikomas sulaikymas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat atkreiptų dėmesį į minėtą galimybę laikinai išesti iš centro gavus leidimą, bei konstatuotų, kad jų judėjimo laisvė nėra „absoliučiai apribota“, todėl jiems taikomas „apgyvendinimo“ režimas nelaikytinas „sulaikymu“. Visgi, dalies tokių asmenų faktinė situacija šiai dienai yra tokia, kad leidimo laikinai išesti iš centro teritorijos jie negauna. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimu, tokiomis sąlygomis „laikiniai apgyvendintas“ asmuo laikytinas atskirtu nuo kitų gyventojų ir netekusiu judėjimo laisvės, t. y. laikytinas asmeniu, kuriam taikomas „sulaikymas“, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos teisę.

Pabaigai svarbu paminėti, kad aptartoje situacijoje, siekiant esamo teisinio reglamentavimo pakeitimo, neišvengiamai įžvelgiama ir tam tikrų rizikų. Nesant galimybės taikyti *de facto* sulaikymą, institucijos gali pradėti plačiau taikyti prieglobsčio prašytojų sulaikymą, tuo faktiškai pabloginant jų faktinę padėtį. Pvz., šiuo metu sulaikymui prilygstančios „alternatyvios sulaikymui priemonės“ skyrimas leidžia institucijoms formaliai taikyti „švelnesnius“ judėjimo laisvės suvaržymus, bet tuo pačiu metu pasiekti savo tikslą – efektyviai „valdyti pasišalinimo riziką“. Netekus galimybės taikyti *de facto* sulaikymą, vienintelis būdas neprarasti esamo pasišalinimo rizikos valdymo efektyvumo būtų kiekvienu atitinkamu atveju siekti, kad teismas leistų sulaikyti prieglobsčio prašytoją. Kita vertus, kalbant apie sulaikymui prilygstantį „laikiną apgyvendinimą nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“ administraciniu sprendimu, šiuo atveju institucijoms būtų sudėtingiau pakeisti jį sulaikymu, kadangi ši judėjimo laisvės suvaržymo priemonė taikoma nesant įstatyminio sulaikymo pagrindo. Bet kuriuo atveju norisi tikėti, kad vieną gražią dieną gausi sąvoka „*de facto* sulaikymas“ nustos būti Lietuvos teisinės sistemos neatsiejamu bruožu.

**DELSIMO KREIPTIS DĖL PRIEGLOBSČIO ĮTAKA
PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJO PATIKIMUMO VERTINIMUI**

2023 m. rugsėjis buvo pranešta, kad Baltarusijos Respublikos konsulinės įstaigos nebeišdavinės užsienyje gyvenantiems Baltarusijos piliečiams pasų, t. y., norint pasikeisti kelionės dokumentą, kurio galiojimas baigiasi, būtina vykti į Baltarusiją. Pabėgėlio statusą turintiems Baltarusijos piliečiams šis pokytis neturėjo tokios įtakos, kadangi jų migracinis statusas nereikalauja turėti galiojantį kilmės valstybės išduotą kelionės dokumentą. Tačiau tūkstančiams kitų priverstinai kilmės šalį palikusiems baltarusiams, kurių dokumentų galiojimas ėjo į pabaigą, teko rinktis: likti užsienyje be galiojančių kelionės dokumentų arba rizikuoti patirti politiškai motyvuotą persekiojimą grįžus į Baltarusiją pasui pasikeisti[91]. Grįžimo į kilmės valstybę baiminantiems žmonėms jų turimų pasų galiojimo pasibaigimas sąlygojo situaciją, kai jie neteko galimybės prasitęsti turimus leidimus gyventi Lietuvoje. Dalis jų, neradę kitos išeities, kreipėsi dėl prieglobsčio, apeliuodami į persekiojimo riziką grįžimo į Baltarusiją atveju. Ir iškart sulaukė įtarimų piktnaudžiavimu bei reikalavimo pasiaiškinti, kodėl, jei jie iš tikrųjų bijo persekiojimo, jie nesikreipė dėl prieglobsčio anksčiau.

Tokių žmonių situacija skiriasi nuo tipinių *sur place* pabėgėlių, kadangi grėsmės, kurių jie baiminasi, egzistavo ir buvo žinomos dar anksčiau, o ne atsirado jiems gyvenant Lietuvoje. Neretai tai yra grėsmės, kurios savo laiku ir paskatino šiuos žmones emigruoti ir nebeįgrįžti į Baltarusiją. Be to, svarbu paminėti, kad analogiškoje situacijoje atsiduria ne tik Baltarusijos piliečiai su baigusiais galioti pasais. Yra daugybė scenarijų, kuomet užsieniečiai, dėl vienu ar kitu priežasčių netekę galimybės prasitęsti turimus leidimus gyventi Lietuvoje, tačiau negalintys grįžti į savo kilmės valstybes, tampa prieglobsčio prašytojais. Visus juos vienija keli bendri bruožai – visi jie turėjo leidimus gyventi Lietuvoje su prieglobsčiu nesusijusiais pagrindais ir visi jie kreipėsi dėl prieglobsčio, kai susidūrė su sunkumais pakeičiant turėtus leidimus gyventi. Jeigu vadovausimės euristicine taisykle, jog kreipimosi dėl prieglobsčio motyvai visada yra tapatūs priežastims, dėl kurių žmogus negali grįžti į savo šalį, bei dichotominiu mąstymu, kuris aiškiai atskiria „norą pasilikti Lietuvoje“ nuo „baimės grįžti į kilmės valstybę“, kaip tarpusavyje nesuderinamus ir dėl to vienas kitą paneigiančius dalykus, tokios situacijos automatiškai atrodo įtartina ir natūraliai kils klausimas, ar čia nėra piktnaudžiavimo apraiškų.

Teisiniu požiūriu sąvoka „pabėgėlis“ aiškinama dvejopai – kaip žmogaus subjektyvi padėtis arba kaip asmens teisinis statusas jį priėmusioje valstybėje. Remiantis 1951 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl pabėgėlių statuso, „pabėgėlis“ yra asmuo, kuris dėl pagrįstos baimės[92] būti persekiojamam dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba. Ši sąvoka apibrėžia paties žmogaus būseną ir padėtį bei nerefuruoja į valstybės, į kurią atvyko pabėgėlis, procedūras, susijusias su šių aplinkybių nustatymu, patvirtinimu ir oficialiu asmens pripažinimu pabėgėliu. Asmuo gali būti pabėgėliu, atitinkančiu šią konvencinę apibrėžtį, tačiau niekad nesikreipti į atitinkamas institucijas dėl jo pripažinimo pabėgėliu ir pabėgėlio statuso jam suteikimo[93]. Kitaip tariant, asmenį „pabėgėliu“ padaro jo baimės patirti persekiojimą pagrįstumas, o ne tai, ar ir kada jis inicijuoja formalią „pabėgėlio statuso nustatymo“ arba „tarptautinės apsaugos suteikimo“ procedūrą.

[91] Žr., pvz., Human Rights Watch, „Belarus: Decree Puts Exiled Citizens at Risk“, 2023 m. rugsėjo 8 d., prieiga: <https://www.hrw.org/news/2023/09/08/belarus-decree-puts-exiled-citizens-risk>

[92] Perteiktame „pabėgėlio“ apibrėžime, lyginant su oficialiu 1951 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl pabėgėlių statuso vertimu į lietuvių kalbą, sąmoningai praleistas žodis „visiškai“ („dėl **visiškai** pagrįstos baimės“). Konvencijos teksto originale anglų kalba vartojamas būdvardis „well-founded“, kuris semantiškai reiškia „pagrįstas“ arba, geriausiu atveju, „tinkamai pagrįstas“, bet ne „visiškai pagrįstas“. Konvencijos tekste vokiečių kalba vartojama sąvoka „begründeten Furcht“ (pagrįsta baimė), prancūzų kalba – „craignant avec raison“ (pagrįsta baimė), ispanų kalba – „temores fundados“ (pagrįstos baimės). Anglų kalboje būdvardis „well-founded“ turi aukštesnįjį („more well-founded“) ir aukščiausiąjį („most well-founded“) laipsnius, tuo tarpu „visiškai pagrįstas“ savaimė yra visų aukščiausias būdvardžio laipsnis, kadangi „pagrįstumas“ negali būti mažiau ar labiau „visiškas“. „Visiškai pagrįstas“ angliškai būtų „completely well-founded“ arba „fully well-founded“, tačiau Konvencija tokio „visiškumo“ reikalavimo baimės pagrįstumui nenustato. Atsižvelgus į tai, šiame tekste, kalbant apie „pabėgėlio“ apibrėžimą, žodis „visiškai“ sąmoningai nevertojamas.

[93] Šaltinis – Migracijos departamentas, prieiga: <https://www.migracija.lt/noriu-gauti-prieglobst%C4%AF-Ir->„Visuomenei apie prieglobstį“>> „Kas laikomas „pabėgėliu“?“, kopija interneto archyve: <https://web.archive.org/web/20250807222948/https://www.migracija.lt/noriu-gauti-prieglobst%C4%AF-Ir>

Remiantis 2022 m. atliktos Lietuvoje gyvenančių baltarusių apklausos rezultatais[97], apie 86 proc. respondentų iš Baltarusijos išvyko dėl politinių priežasčių, tačiau tik kiek daugiau negu 8 proc. buvo gavę prieglobstį arba kreipėsi dėl prieglobsčio jiems suteikimo. Absoliuti dauguma (68 proc.) respondentų gyvena Lietuvoje su leidimais gyventi kitais pagrindais, o 15 proc. – su humanitarine viza. Kai 2023 m. pasirodė informacija, jog Baltarusijos Respublikos konsulinės įstaigos nebeišdavinės užsienyje gyvenantiems Baltarusijos piliečiams pasų, tuometinė Migracijos departamento direktorė Evelina Gudzinskaitė teigė, kad Lietuvoje gyvena „ne vienas tūkstantis baltarusių“, „kurie negali grįžti į Baltarusiją dėl humanitarinių ar politinių priežasčių“[98]. Anot E. Gudzinskaitės, kalbama ne vien apie tuos, „kurie atvyko su Užsienio reikalų ministerijos tarpininkavimu ir gavo tuos humanitarinius leidimus gyventi, bet tai gali būti absoliučiai kitais pagrindais dirbti tiesiog atvykę užsieniečiai, kurie žino, kad negali grįžti į Baltarusiją“[99]. Nepaisant to, šiuo metu to paties Migracijos departamento praktikoje pastebima, kad tokiems asmenims galiausiai pasikreipus dėl prieglobsčio delsimas pateikti prašymą iškart po atvykimo į Lietuvą naudojamas, kaip argumentas atsisakymui suteikti prieglobstį pagrįsti.

Aptariamoms problematikoms kontekste nagrinėsime šią ištrauką iš Migracijos departamento 2025 m. balandžio 2 d. sprendimo, kuriuo prieglobsčio prašytojų šeimai buvo atsisakyta suteikti prieglobstį:

„<...> atkreiptinas dėmesys, kad nors kilmės valstybę jie paliko dar 2020 m. lapkričio mėn., tačiau prašymą suteikti prieglobstį pateikė tik 2023 m. gruodžio mėn., kai iškilo sunkumų gauti pasą, o tuo pačiu ir gauti naujus leidimus laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Toks prieglobsčio prašytojų elgesys leidžia daryti pagrįstas išvadas, kad [prieglobsčio prašytojai] tarptautinės apsaugos poreikį vertina asmeninės naudos perspektyvoje, o ne visiškai pagrįstos baimės suvokimu.“[100]

Anot Migracijos departamento, tai, jog žmonės, kurie išvyko iš Baltarusijos iškart po 2020 m. masinių protestų ir nuo to laiko gimtinėje nesilankė, pasiprašė prieglobsčio tik tuomet, kai dėl susiklosčiusių aplinkybių buvo verčiami grįžti į kilmės šalį, kažkokiu būdu įrodo, jog jų prašymo suteikti prieglobstį pateikimo motyvas yra „asmeninė nauda“, o ne baimė patirti persekiojimą. Teisingumo dėlei verta paminėti, kad šiuo konkrečiu atveju prieglobsčio prašytojų „elgesys“ (delsimas pateikti prašymą) nebuvo vienintelis „argumentas“ atsisakyti suteikti jiems prieglobstį. Kita priežastis buvo tai, kad jie faktiškai nepatyrė persekiojimo praeityje. Bet tai jau būtų kito pokalbio tema, kaip ir pastebėjimas, jog siekiant pagrįsti daromas išvadas, Migracijos departamento darbuotojai tiesiog prirašo, jog jų „išvados“ yra „pagrįstos“.

Teisės aktai neįpareigoja prieglobsčio prašytojo pateikti prašymą iškart po atvykimo, tačiau delsimas gali turėti įtakos jo pasakojimo patikimumo vertinimui. Kaip antai, Direktyvos 2011/95/ES[101] 4 straipsnio 5 dalies (d) punktas bei jį įgyvendinanti Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 83 straipsnio 2 dalis numato, kad iš prieglobsčio prašytojo nereikalaujama patvirtinti jo pasakojimo dokumentais ir kitais įrodymais su sąlyga, kad, *inter alia*, prašymas suteikti prieglobstį pateikiamas „kiek įmanoma anksčiau“ (nebent prieglobsčio prašytojas gali nurodyti tinkamą priežastį, dėl ko to nepadare). Tokiu būdu, delsimas kreiptis dėl prieglobsčio leidžia netaikyti prieglobsčio prašytojui „abejonės privilegijos“ bei reikalauti įrodymų jo pasakojimui pagrįsti.

[97] Žr. Rytų Europos studijų centras (šiuo metu – Geopolitikos ir saugumo studijų centras), „Migracija iš Baltarusijos ir imigrantų ekonominė, socialinė ir politinė integracija Lietuvoje“, 2022, prieiga: <https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2022/10/EESC-tyrimas-Migracija-is-CC%8C-Baltarusijos-ir-imigrantu-CC%A8-ekonomine-CC%87-socialine-CC%87-ir-politine-CC%87-integracija-Lietuvoje.pdf>

[98] Žr. LRT, „Baltarusijai žadant stabdyti pasų išdavimą ambasadose krūvis Migracijos departamentui dar labiau išaugs“, 2023 m. rugsėjo 11 d., prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2073449/baltarusijai-zadant-stabdyti-pasu-isdavima-ambasadose-kruvim-migracijos-departamentui-dar-labiau-isaugs>

[99] Žr. LRT, „Dėl Minsko sprendimų VRM siūlo ilginti užsieniečių paso galiojimo trukmę“, 2023 m. rugsėjo 11 d., prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2073687/del-minsko-sprendimu-vrm-siuolo-ilginti-uzsienieciu-paso-galiojimo-trukme>

[100] Šaltinis: Migracijos departamento 2025 m. balandžio 2 d. sprendimas Nr. 25M19945

[101] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų

Anot Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros, Direktyvos 2011/95/ES 4 straipsnio 5 dalies (d) punkte nurodytas reikalavimas turi būti aiškinamas kartu su Direktyvos 2013/32/ES[102] 10 straipsnio 1 dalimi, kuri reikalauja užtikrinti, kad tarptautinės apsaugos prašymai nebūtų nei atmetami, nei nenagrinėjami vien dėl to, kad jie nebuvo pateikti nedelsiant. Vis dėlto, į tai, kad prašymas nebuvo pateiktas laiku, būtina atsižvelgti vertinant, ar prieglobsčio prašytojo teiginiai privalo būti patvirtinti įrodymais[103]. Pažymėtina, kad Reglamente (ES) 2024/1347[104], kuris bus taikomas nuo 2026 m. liepos 1 d. ir kuriuo panaikinama Direktyva 2011/95/ES, atskiros nuostatos, reikalaujančios įvertinti, ar prašymas buvo pateiktas „kiek įmanoma anksčiau“, neliko. Vis dėlto „laikas, kada prašytojas pateikė tarptautinės apsaugos prašymą“ (kas, tikėtina, apima ir situacijas, kai delsiama kreiptis dėl prieglobsčio) yra minimas Reglamento (ES) 2024/13474 straipsnio 5 dalies (d) punkte bei siejamas su prieglobsčio prašytojo bendro patikimumo vertinimu.

Galiojantis teisinis reguliavimas suponuoja, kad tuo atveju, jeigu prašymas nėra pateiktas „kiek įmanoma anksčiau“, prieglobsčio prašytojui suteikiama galimybė paaiškinti, kodėl tai nebuvo padaryta. Jeigu prieglobsčio prašytojas nenurodo tinkamų priežasčių, tai gali turėti įtakos jo pateiktų duomenų (nepatvirtintų įrodymais) patikimumo vertinimui („abejonės privilegijos“ taikymui). Nepaisant to, praktikoje pastebima, jog delsimas kreiptis dėl prieglobsčio leidžia Migracijos departamentui kvestionuoti prieglobsčio prašytojo subjektyviąją „baimę“ (kuri nėra nei „patikimumo testo“, nei „abejonės privilegijos“ objektas, kadangi tai yra dvasinė būseną ir bet kuriuo atveju negali būti „patvirtinta rašytiniais įrodymais“) bei tuo grįžti atsakymą suteikti prieglobstį net ir tais atvejais, kai prieglobsčio prašytojo nurodytos faktinės aplinkybės nekeltų abejonių. Taip pat pastebima, kad tokiais atvejais vietoj priežasčių, dėl kurių asmuo negali grįžti į kilmės valstybę, dėmesys sutelkiamas į priežastis, dėl kurių jis išvyko iš kilmės valstybės, arba net į priežastis, dėl kurių jis atvyko į Lietuvą, tokiu būdu faktiškai iškreipiant pabėgėlio sąvokos esmę ir prieglobsčio suteikimo kriterijus. Pažymėtina, kad šis fenomenas pastebimas ne tik sprendimuose dėl prieglobsčio, bet ir, pvz., sprendimuose dėl laikinosios apsaugos, kuriuose vietoj priežasčių, dėl kurių žmogus išvyko iš kilmės valstybės (vienintelis aktualus klausimas) Migracijos departamentas tendencingai koncentruojasi į tokias periferines detales, kaip kelionės maršrutas arba atvykimo į Lietuvą motyvai[105].

Išaiškinimo, ar iš *bona fide* pabėgėlio, gyvenančio priimančiojoje šalyje kitais, su prieglobsčio nesusijusiais pagrindais, gali būti pagrįstai reikalaujama, kad jis kreiptųsi dėl prieglobsčio „kiek įmanoma anksčiau“, nepaisant to, kad jam negresia grįžimas į šalį, kurioje jis pagrįstai baiminasi patirti persekiojimą, šiai dienai nerandama nei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, nei, tuo labiau, Lietuvos teismų jurisprudencijoje. Vis dėlto, aptariamoms

[102] 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos

[103] European Union Agency for Asylum and IARLJ-Europe, Evidence and credibility assessment in the context of the common European asylum system – Judicial analysis, Publications Office of the European Union, 2023, 4.3.7.4 d., prieiga: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/27625>

[104] 2024 m. gegužės 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1347, dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo pabėgėlių arba papildomą apsaugą galinčių gauti asmenų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio standartų, kuriuo iš dalies keičiama Tarybos direktyva 2003/109/EB ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES

[105] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 23 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-2309-520/2025, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2c002b106f0a11f09f35d7a7964762ee>

Šios nutarties 33-34 p. teismas pateikė tokį išaiškinimą, susijusį su aktualių vertintinų aplinkybių pakeitimu neaktualiomis:

„33. Atsakovas, teigdamas, kad pareiškėja negali būti pripažinta asmeniu, pasitraukusiu iš Ukrainos dėl Rusijos karinės agresijos, akcentuoja pareiškėjos pasirinktą evakavimosi maršrutą, tai, kad ji teisėtai gyveno Baltarusijoje ir kitose valstybėse, o į Lietuvą atvyko dėl geresnių ekonominių gyvenimo sąlygų paieškos, t. y. dėl ekonominių motyvų.

34. Įvertinus šias atsakovo nurodomas aplinkybes, konstatuotina, kad jos nepaneigia pareiškėjos statuso, dėl kurio jai pagal pirmiau aptartas teisės aktų nuostatas turi būti suteikiama laikinoji apsauga, nes pareiškėjos evakavimosi maršrutas ir jos paaiškinimai apie ketinimą dirbti ir pan. nepaneigia fakto, kad jos gyvenamoji vieta iki 2022 m. vasario 24 d. buvo Ukrainoje, iš kurios ji pasitraukė po 2022 m. vasario 24 d. dėl Rusijos karinės agresijos. Kaip jau minėta, Nutarimas ir kiti teisės aktai nenustato jokių išimčių. Teismų praktikoje yra nustatyta, kad Ukrainos piliečių, pasitraukusių iš Ukrainos po 2022 m. vasario 24 d. dėl Rusijos karinės agresijos, gyvenimas kitoje valstybėje neturi įtakos Nutarimo 1.1.1 punktui taikyti (šiuo aspektu žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-1087-629/2025).“

temos kontekste gali būti įdomi Kanados Federalinio teismo praktika, kurioje šis klausimas buvo keliamas ne vieną kartą. Apžvelgiant Kanados Federalinio teismo praktiką, pradėti norėtusi ne nuo bendrų tendencijų ir suformuluotų taisyklių, o nuo verčiau išskirtinio, bet pakankamai iliustratyvaus atvejo.

Byloje *Gyawali*[106] Federalinio teismo teisėja Tremblay-Lamer sutiko, kad egzistuoja situacijos, kai negalima daryti neigiamų išvadų vien dėl to, kad prašymas dėl pabėgėlio statuso nebuvo pateiktas nedelsiant, ir konstatavo, kad asmens turimas galiojantis teisinis statusas Kanadoje gali būti tinkama priežastis neprašyti tarptautinės apsaugos:

[15] Pareiškėjas pirmiausiai nurodo, kad jis neturėjo prievolės teikti prašymo dėl pabėgėlio statuso anksčiau. Jis teigia, kad nuo to laiko, kai jis atvyko į Kanadą, iki prašymo pateikimo jis naudojosi galiojančiu laikinu statusu ir nebuvo situacijoje, kai jis gali būti verčiamas grįžti į Nepalą. Aš sutinku.

[16] Nors teismo praktika bendrai nurodo, kad prašymo dėl pabėgėlio statuso nepateikimas nedelsiant po atvykimo arba per pagrįstą laiką gali būti svarbus faktorius, į kurį atsižvelgiama nustatant prašytojo patikimumą (Huerta v. Canada (Minister of Employment and Immigration) (1993), 157 N.R. 225 (F.C.A.), yra situacijų, kuriose negalima daryti neigiamų išvadų ir prašymo dėl pabėgėlio statuso nepateikimas nedelsiant po atvykimo į Konvencijos šalį negali būti vienintelis pagrindas kvestionuoti prašytojo patikimumą.

[17] Byloje Hue v. Canada (Minister of Employment and Immigration), [1988] F.C.J. No. 283 (F.C.A.), penkerių metų laikotarpiu nuo jo išvykimo iš namų iki prašymo dėl pabėgėlio statuso pateikimo pareiškėjas dirbo laive. Teismas nustatė, kad jis akivaizdžiai nebijojo būti priverstas grįžti į gimtinę, kol turėjo jūrininko dokumentus ir laivą, kuriuo plaukė; tokia baimė buvo suvokta tik tuomet, kai jį atleido iš laivo ir kilo klausimas dėl grįžimo į Seišelius.

[18] Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas turėjo studento vizą ir taip pat pateikė prašymą dėl nuolatinio gyvenimo. Neabejotina, kad kol jis neprarado Nepale gyvenančios šeimos finansinės paramos ir nebegalėjo susimokėti už studijas, jis nesibaimino, kad jam teks ten grįžti. Akivaizdu, kad čia yra tiesioginė paralelė su jūrininku laive, kuris galiausiai buvo atleistas ir neturėjo kur vykti, tik namo. Abu jie paliko namus dėl persekiojimo baimės ir rado saugią vietą pasilikti ir dirbti, jie neįtę poreikio kreiptis dėl pabėgėlio statuso, kadangi tuo metu jie buvo saugūs. Staiga, dėl aplinkybių, kurioms jie neturėjo jokios įtakos ar galios, abu atsidūrė situacijoje, kai jie turi grįžti namo, ir tuomet nedelsdami pateikė prašymus.

[19] Todėl Taryba neturi pagrindo daryti jokių neigiamų išvadų pareiškėjo atžvilgiu.

Šis teisėjos Tremblay-Lamer sprendimas yra įdomus keliais aspektais. Jame atsispindi paties pareiškėjo pateikti paaiškinimas, teisėjos pozicija dėl šių paaiškinimų, aktuali jurisprudencija, analogijos metodo taikymas ir, galiausiai, racionalus samprotavimas aiškinant asmens elgesį. Tai iš esmės yra „motyvuoto argumentavimo“ pavyzdys, kuris nagrinėjamo klausimo kontekste yra universalus, t. y. neapribotas konkrečia teisine sistema ir jurisdikcija. Būtent tokio „motyvuoto argumentavimo“ trūksta pirmiau pacituotame Migracijos departamento sprendime, kuriame, kaip minėta, vietoj daromų išvadų pagrindimo tiesiog nurodyta, kad daromos išvados yra „pagrįstos“.

Vis dėlto, kaip minėta, šis Kanados Federalinio teismo sprendimas yra verčiau išimtis, kadangi daugelyje bylų teismas palaikė atsakovo poziciją bei sutiko, kad galiojančio, bet laikino teisinio statuso turėjimas nepateisina delsimu kreipiantis dėl pabėgėlio statuso. Teismo vertinimu, tokiais atvejais atsakovas pagrįstai kvestionavo pareiškėjo patikimumą ir (arba) jo subjektyviąją baimę.

[106] Žr. *Gyawali v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)*, 2003 FC 1122, prieiga: <https://www.canlii.org/en/ca/fct/doc/2003/2003fc1122/2003fc1122.html>

Pavyzdžiui, byloje *Nijjer*[107] teismas konstatavo:

[23] *Galiausiai, pareiškėjas teigė, kad RPD*[108] *nepagrįstai vertino delsimą kreiptis dėl pabėgėlių apsaugos jo nenaudai. Kadangi jam nereikėjo nerimauti dėl deportacijos, nes jis turėjo vienerius metus galiojančią vizą, jam buvo normalu ieškoti kity, perspektyvesnių galimybių likti Kanadoje (įskaitant santuoką), ypač atsižvelgiant į tai, kad pabėgėlio statuso gavimo galimybės buvo labai mažos.*

[24] *Visuotinai žinoma, kad delsimas pateikti prašymą dėl pabėgėlio apsaugos, nors ir nėra lemiamas, išlieka svarbiu elementu, į kurį tribunolas gali atsižvelgti vertindamas tiek pareiškėjo pareiškimus, tiek veiksmus ir poelgius: Huerta v. Canada (Minister of Employment and Immigration) (1993), 157 N.R. 225 (F.C.A.), [1993] F.C.J. No. 271. Pareiškėjas atvykęs į Kanadą žinojo, kad jam leidžiama Kanadoje būti tik tam tikrą ir ribotą laiką. Tokiomis aplinkybėmis buvo pagrįsta tikėtis, kad jis kuo greičiau įteisins savo statusą, jei iš tikrųjų bijotų dėl savo gyvybės ir fizinio neliečiamumo Indijoje.*

Byloje *Murugesu*[109] Federalinio teismo teisėjas Fothergill buvo lakoniškesnis:

[23] *Delsimas pateikti prašymą dėl pabėgėlio apsaugos yra svarbus aspektas vertinant tiek pareiškėjos patikimumą, tiek jos subjektyvią baimę (Ortiz Garzon v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2011 FC 299, 30 p.; Goltsberg v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2010 FC 886, 28 p.). Nors delsimas savaime nėra lemiamas, jis „gali, atitinkamomis aplinkybėmis, būti pakankamu pagrindu atmesti prašymą“ (Duarte v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2003 FC 988, 14 p.).*

[24] *Ponia Murugesu žinojo, kad ji gali prašyti pabėgėlio apsaugos Kanadoje, bet padarė tai tik po to, kai baigė galioti jos viza. Tokiomis aplinkybėmis, RAD*[110] *galėjo padaryti jai nepalankią išvadą ir nuspręsti, kad ponia Murugesu neturėjo subjektyvios persekiojimo baimės (Jeune v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2009 FC 835, 15 p.; Peti v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2012 FC 82, 42 p.).*

Byloje *Ndouno*[111] teismas laikėsi analogiškos pozicijos, papildomai paaiškindamas, kuo pareiškėjos situacija skiriasi nuo aplinkybių *Gyawali* byloje:

[21] *Pareiškėja remiasi sprendimu byloje Gyawali v Canada (Minister of Citizenship and Immigration), 2003 FC 1122 [Gyawali], teigdama, kad, turėdama lankytojo statusą, ji pagrįstai laukė visą tą laiką, kol pateikė prašymą dėl pabėgėlio apsaugos. Toje byloje Teismas, pažymėdamas, kad prašymo dėl pabėgėlio statuso nepateikimas nedelsiant po atvykimo arba per pagrįstą laiką gali būti svarbus faktorius, į kurį atsižvelgiama nustatant prašytojo patikimumą, nustatė, kad tam tikromis aplinkybėmis toks delsimas negali būti vienintelis pagrindas išvadoms dėl nepatikimumo (Gyawali, 16 p.).*

[22] *Šios „aplinkybės“ Gyawali byloje buvo susijusios su faktu, kad pareiškėjas, kuris buvo Kanadoje su studijų viza, buvimo Kanadoje metu sužinojo, jog sukilėliai jo kilmės šalyje, kurių jis baiminosi praeityje, padegė jo šeimos namus ir fermą. Tik sužinojęs apie šį įvykį, jis pasiprašė pabėgėlio apsaugos, kadangi, dėl to netekęs šeimos finansinės paramos, jis bijojo, kad turės grįžti į savo šalį ir susidurti su šių sukilėlių keliamo grėsme. Jis buvo Kanadoje tam tikrą laiką. Teismas nustatė, kad pareiškėjas negalėjo būti baudžiamas už delsimą pateikiant prašymą, kadangi tai buvo aplinkybių, kurios atsirado jo buvimo Kanadoje metu ir kurių jis negalėjo kontroliuoti, padarinys.*

[107] Žr. *Nijjer v. Canada (Citizenship and Immigration)*, 2009 FC 1259, prieiga: <https://www.canlii.org/en/ca/fct/doc/2009/2009fc1259/2009fc1259.html>

[108] RPD – **Refugee Protection Division** of the Immigration and Refugee Board of Canada (Kanados Imigracijos ir pabėgėlių tarybos Pabėgėlių apsaugos skyrius)

[109] Žr. *Murugesu v. Canada (Citizenship and Immigration)*, 2016 FC 819, prieiga: <https://www.canlii.org/en/ca/fct/doc/2016/2016fc819/2016fc819.html>

[110] RAD – **Refugee Appeal Division** of the Immigration and Refugee Board of Canada (Kanados Imigracijos ir pabėgėlių tarybos Pabėgėlių apeliacijų skyrius)

[111] Žr. *Ndouno v. Canada (Citizenship and Immigration)*, 2019 FC 541, prieiga: <https://www.canlii.org/en/ca/fct/doc/2019/2019fc541/2019fc541.html>

[23] Kita vertus, nagrinėjamoje byloje situacija yra visiškai kitokia. Pareiškėja negrindžia savo baimės įvykiais, kurie nutiko po jos atvykimo į Kanadą. Ji taip pat neteigia, kad ji kreipėsi dėl pabėgėlio apsaugos kai tik susidarė situacija, kelianti persekiojimo baimę, kurios ji nenumatė ir pagrįstai negalėjo numatyti. Priešingai, savo reikšmingą delsimą pateikiant prašymą ji pateisina tuo, kad, anot jos, ji atostogavo. Trumpai tariant, pareiškėja nepateikė pagrįsto paaiškinimo dėl savo delsimo pateikti prašymą dėl pabėgėlio apsaugos, o RAD pagrįstai padarė išvadą, kad ji neturėjo subjektyvios baimės. Pažymėtina, kad, net remiantis Gyawali byla, prašymo nepateikimas laiku "gali būti svarbus faktorius", į kurį atsižvelgiama nustatant pabėgėlio apsaugos prašytojo patikimumą.

Byloje *Chen*[112] Kanados Federalinis teismas apibendrina pagrindinius principus, susijusius su delsimu kreiptis dėl apsaugos (perteikiama be originalo tekste esančių nuorodų į teismo jurisprudenciją):

[24] Pagrindiniai principai, susiję su delsimu kreiptis dėl apsaugos, gali būti apibendrinti taip:

- a) Delsimas kreiptis dėl pabėgėlio apsaugos nėra lemiamas veiksnys; tai yra veiksnys, į kurį sprendimą priimančias asmuo gali atsižvelgti vertindamas prašymo patikimumą <..>.
- b) Visų pirma, delsimas gali rodyti, kad prašytojas (-ja) nebijo persekiojimo atitinkamoje šalyje. <..>. Kitaip tariant, delsimas gali turėti įrodomosios vertės nustatant, ar prašytojo (-jos) teiginys, kad jis ar ji bijo persekiojimo atitinkamoje šalyje, yra patikimas <...>.
- c) Ar buvo delsimas, o jei taip, jo trukmė, turi būti nustatyta atsižvelgiant į prašytojo (-jos) baimės atsiradimo laiką, nustatytą remiantis prašytojo (-jos) asmeniniu pasakojimu.
- d) Pagrindinis klausimas yra toks: ar prašytojo (-jos) veiksmai yra suderinami su jo ar jos nurodytą persekiojimo baimę?
- e) Delsimas kreiptis dėl apsaugos gali būti nesuderinamas su subjektyvia baimė, nes paprastai tikimasi, kad iš tikrųjų bijantis prašytojas kreipsis dėl apsaugos pasitaikius pirmai progai <...>.
- f) Kai prašytojas (-ja) nepasiprašė apsaugos pasitaikius pirmai progai, sprendimą priimančias asmuo, vertindamas šio fakto svarbą, turi apsvarstyti, kodėl jis ar ji to nepadarė. Tinkamas alternatyvus paaiškinimas, kodėl prašytojas (-ja) delsė kreiptis dėl pabėgėlio apsaugos, gali pagrįsti išvadą, kad delsimas nėra nesuderinamas su prašytojo (-jos) nurodyta persekiojimo baimė. Nesant tinkamo alternatyvaus paaiškinimo, sprendimą priimančias asmuo gali daryti išvadą, kad, nepaisant to, ką prašytojas (-ja) dabar sako, jis ar ji iš tikrųjų nebijo persekiojimo ir kad būtent todėl apsaugos nebuvo kreiptasi anksčiau <...>.
- g) Ar alternatyvus paaiškinimas yra priimtinas, ar ne, priklauso nuo konkrečios bylos faktų, įskaitant prašytojo (-jos) asmenines savybes ir aplinkybes bei jo ar jos supratimą apie imigracijos ir pabėgėlių apsaugos procesą <...>.

Šioje byloje Kanados Federalinis teismas nustatė, kad RAD nepagrįstai sureiškino pareiškėjo delsimą kreiptis dėl pabėgėlio statuso, kuris šiuo atveju, teismo vertinimu, buvo tinkamai paaiškintas. Nepaisant to, įvertinęs pareiškėjo baimės „objektyvųjį“ elementą, t. y. jos pagrįstumą, teismas konstatavo, kad pareiškėjas nepagrindė realios rizikos patirti persekiojimą kilmės valstybėje. Pažymėtina, kad, be minėto pagrindinių principų apibendrinimo, *Chen* byloje pateikta ir kitų dėmesio ir pasvarstymo vertų įžvalgų, todėl besidominantiems prieglobsčio teise rekomenduotina susipažinti su šiuo Kanados Federalinio teismo sprendimu visa apimtimi.

Grįžtant prie Lietuvos realijų, atkreiptinas dėmesys į pirmiau nurodytus Kanados Federalinio teismo išaiškinimus, susijusius su „tinkamu alternatyviu paaiškinimu“. Faktiškai, tas pats numatyta ir Lietuvos Respublikos įstatyme dėl užsieniečių teisinės padėties – iš sprendimą priimančios institucijos tikimasi, kad prieglobsčio prašytojui bus suteikta galimybė paaiškinti, kodėl jis nesikreipė dėl apsaugos „kiek įmanoma anksčiau“. Ir šioje vietoje svarbu pažymėti, kad klausimas „kodėl jūs nesikreipėte dėl apsaugos anksčiau?“ nėra tolygus klausimui „kodėl jūs

[112] Žr. *Chen v. Canada (Citizenship and Immigration)*, 2019 FC 334, prieiga: <https://www.canlii.org/en/ca/fct/doc/2019/2019fc334/2019fc334.html>

pasikreipėte dėl apsaugos dabar?“, kadangi žmogaus prašoma paaiškinti skirtingą elgesį (neveikimą ir veikimą) skirtingu laiku (tik atvykus ir pateikiant prašymą). Atitinkamai, atsakymai į šiuos klausimus bus skirtingi. Kaip antai, pirmiau pacituotoje ištraukoje iš Migracijos departamento sprendimo akcentuojamos būtent priežastys, kodėl prieglobsčio prašytojai pasikreipė dėl apsaugos 2023 m. („kai iškilo sunkumų gauti pasą, o tuo pačiu ir gauti naujus leidimus laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje“), tačiau net neužsimenama apie priežastis, kodėl jie to nepadarė 2020 m., nors būtent tai turėtų būti vertinimo objektu. Jokioje kitoje šio cituojamo sprendimo dalyje tokios priežastys taip pat nėra nei aptariamoms, nei apskritai minimoms.

Pažymėtina, kad iki pasikreipiant dėl prieglobsčio atitinkami asmenys, kurių atžvilgiu buvo priimtas aptariamas Migracijos departamento sprendimas, gyveno Lietuvoje, turėdami leidimus laikinai gyventi, išduotus remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 130¹ straipsnio 2 dalimi, kuri suformuluota taip: „Jeigu dėl užsieniečio, kuris yra persekiojamas nedemokratinio režimo ir (ar) yra nukentėjęs ar gali nukentėti nuo šio režimo vykdomų represijų, atvykimo į Lietuvos Respubliką tarpininkavo Užsienio reikalų ministerija ir šis užsienietis dėl šių priežasčių negali grįžti į kilmės valstybę, jam šio įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatytu pagrindu gali būti išduotas leidimas laikinai gyventi“. Šis leidimo laikinai gyventi išdavimo pagrindas laikytinas paraleline apsaugos sistema, iš esmės skirta Baltarusijos ir Rusijos piliečiams bei konkuruojančia su egzistuojančia prieglobsčio procedūra[113]. Pažymėtina, kad, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (beje, nagrinėdamas aptariamo Migracijos departamento sprendimo teisėtumo klausimą) pateikė tokį išaiškinimą[114] dėl skirtumų tarp prieglobsčio procedūros ir leidimo laikinai gyventi išdavimo minėtu pagrindu:

„Pirmosios instancijos teismas sprendime konstatavo, jog pareiškėjams leidimai laikinai gyventi Lietuvoje buvo išduoti įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 8 punkte nurodytu pagrindu būtent dėl to, jog pareiškėjai nukentėjo nuo nedemokratinio režimo, todėl atsakovas šio ginčo tyrimo bei ginčijamo sprendimo priėmimo metu privalėjo nustatyti, kad šios aplinkybės nebeegzistavo. Visų pirma, pažymėtina, jog nei įstatymas, nei kiti teisės aktai, išduodant leidimą laikinai gyventi įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 8 punkte nurodytu pagrindu, neįpareigoja Migracijos departamento atlikti tyrimą vertinant asmenų baimę grįžti į kilmės valstybę prieglobsčio teisės kontekste, t. y. tokiam leidimui išduoti pakanka Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos pateikto tarpininkavimo rašto. Antra, atsižvelgiant į šių situacijų teisinio reguliavimo ypatumus, akivaizdu, jog šios procedūros yra skirtingos.<...>“

Iš esmės šis išaiškinimas reiškia, kad, anot teismo, vien tai, jog asmeniui leidimas laikinai gyventi buvo išduotas remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 130¹ straipsnio 2 dalimi, savaime nereiškia, kad jo baimė patirti persekiojimą yra pagrįsta, kadangi ji nebuvo įvertinta pagal prieglobsčio procedūrai nustatytus standartus. Nesiginčijant su šia pozicija, vis dėlto norisi atkreipti dėmesį į tai, kad šis išaiškinimas yra susijęs su baimės pagrįstumo vertinimu, o ne su prieglobsčio prašytojo patikimumu ir jo subjektyvios baimės egzistavimo faktu. Kitaip tariant, tai, jog tokio žmogaus baimė patirti persekiojimą galimai nėra pagrįsta, nekeičia fakto, kad praeityje leidimo gyventi jis kreipėsi tuo pagrindu, kad „negali grįžti į kilmės valstybę“ dėl „nedemokratinio režimo vykdomų represijų“, t. y., dėl baimės patirti persekiojimą. Ar tokioje situacijoje būtų pagrįsta kvestionuoti subjektyvios baimės egzistavimą vien tuo pagrindu, kad žmogus kreipėsi dėl prieglobsčio per vėlavimą? Juk ir ankstesnis procesas – leidimo laikinai gyventi jam išdavimas – buvo grindžiamas ta pačia subjektyvia baimė. Ji neatsirado „iš niekur“, ji ir anksčiau buvo pagrindas kreiptis dėl leidimo gyventi ir jį gauti. Ir tikėtinas atsakymas į

[113] Pavyzdžiui, 2025 m. rugsėjo 11 d. Baltarusijos režimas paleido grupę politinių kalinių, kurių didžioji dalis buvo faktiškai išstumta į Lietuvą (žr. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2674550/baltarusija-paleido-52-politinius-kalinius-tarp-ju-sesis-lietuvos-piliecius>). Rugsėjo 16 d. žiniasklaida pranešė, kad „Jiems siūloma arba tapti pabėgėliais, arba gauti 3 metams leidimą gyventi Lietuvoje“ (žr. <https://lnk.lt/straipsniai/politika/paleisti-politiniai-kaliniai-atskleide-savo-isgyvenimus/334764>). Iš esmės tai reiškia, kad šie žmonės turi galimybę pasirinkti – kreiptis dėl prieglobsčio ar prašyti leidimo laikinai gyventi remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 130¹ straipsnio 2 dalimi, kas iliustruoja, jog esamoje situacijoje, įvertinus žmonių profilį ir padėtį, „tinka“ abidvi nurodytos opcijos.

[114] Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. rugpjūčio 27 d. sprendimo administracinėje byloje Nr. eA-2362-662/2025 25 p., prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68a680128db311f0b351ee31aa0a26b8>

klausimą „kodėl jūs nesikreipėte dėl apsaugos anksčiau?“, jei toks būtų užduotas, būtų „nes jūsų teisinė sistema žmonėms tokioje situacijoje, kaip aš, siūlo alternatyvą, kuria aš ir pasinaudojau“. Ar toks „alternatyvus paaiškinimas“ būtų tinkamas ir priimtinas? Kita vertus, atsakymas į klausimą „kodėl jūs pasikreipėte dėl apsaugos dabar?“, kaip ir buvo nagrinėjama atveju, būtų susijęs su Baltarusijos valdžios sprendimu nebeišdavinėti užsienyje gyvenantiems Baltarusijos piliečiams pasų ir dėl to susidariusia situacija, kai žmonės nebegalėjo prasitęsti turimų leidimų gyventi ir faktiškai buvo verčiami grįžti į kilmės valstybę (aplinkybės, kurių jie negalėjo numatyti ir kurioms jie neturėjo jokios įtakos). Ar jų veiksmai tokioje situacijoje būtų suderinami su jų nurodyta baime?

Nagrinėjamame Migracijos departamento sprendime šių klausimų aptarimo nepateikta, o daromos išvados, kaip jau minėta, grindžiamos ne išsamiu ir racionalių aktualių aplinkybių vertinimu, o lakonišku pareiškimu, kad jos yra „pagrįstos“. Tai nereiškia, kad šiuo atveju žmonėms buvo nepagrįstai atsisakyta suteikti prieglobstį. Tačiau labai tikėtina, kad šiuo konkrečiu atveju delsimas kreiptis dėl prieglobsčio buvo nepagrįstai įvertintas prieglobsčio prašytojų nenaudai, kaip aplinkybė, pagrindžianti prielaidas dėl subjektyvios baimės nebuvimo.

Kiek nukrypstant į šoną, pabaigai norėtuši pasidalinti dar vienu Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos pavyzdžiu, šįsuk svarstant ne su prieglobsčio, o su pilietybės suteikimu susijusius klausimus. Šiuo atveju pareiškėjams (Turkijos piliečiams) Lietuvos Respublikos Prezidento 2024 m. lapkričio 13 d. dekretais buvo suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė, tačiau Migracijos departamentas neleido jiems prisiekti Lietuvos Respublikai bei, atitinkamai, tapti Lietuvos piliečiais[115], kadangi jie nepateikė įrodymų, patvirtinančių turimos Turkijos Respublikos pilietybės atsisakymą. Pareiškėjai nurodė, kad jie yra *de facto* pabėgėliai, kad dėl jiems gresiančio persekiojimo jie jau 10 metų nesilanko kilmės šalyje ir saugumo sumetimais nebuvo palikę Europos Sąjungos teritorijos, o po 2016 m. nepavykusio karinio perversmo Turkijoje jiems nebeteikiamos konsulinės paslaugos, nebekeičiami baigę galioti pasai. Atitinkamai, pareiškėjų teigimu, jie negali net patekti į Turkijos ambasadą prašymui dėl pilietybės atsisakymo pateikti bei negali gauti iš savo kilmės valstybės institucijų jokių dokumentų, kurie patvirtintų Turkijos Respublikos pilietybės atsisakymą ar bent jau ketinimą tai padaryti. Pareiškėjai taip pat paaiškino, kad nesikreipė dėl prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje manydami, jog jau turi leidimus nuolat gyventi ir jautėsi saugiai Lietuvos Respublikoje (asmenims, kurie Lietuvos Respublikos pilietybę įgyja turėdami pabėgėlio statusą, netaikomas reikalavimas atsisakyti turimos pilietybės bei leidžiama būti kartu ir kitos valstybės piliečiu).

Atmesdamas pareiškėjų skundą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas *inter alia* konstatavo[116]:

„<...> teisėjų kolegija vertina, kad pareiškėjai, nepateikdami prašymų dėl politinio prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje ir abstrakčiai akcentuodami jų buvimą *de facto* politiniais pabėgėliais Lietuvos Respublikoje, prisiėmė atitinkamą riziką patirti negatyvius suteiktos Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo prisiekiant administracinius nesklandumus: a) būnant jų kilmės valstybės piliečiais ir nebūnant *de jure* politiniais pabėgėliais Lietuvos Respublikoje; b) jaučiant ar patiriant baimę kontaktuoti su jų kilmės valstybės institucijomis dėl pastarųjų išduodamų oficialių dokumentų apie tos valstybės pilietybės atsisakymo procedūros įvykdymą, tačiau negalint tokios baimės pagrįsti dokumentais dėl individualaus ir neabejotinai buvusio, esamo ar būsiančio persekiojimo (susidorojimo), priskirtino Turkijos Respublikos institucijoms.“

[115] Remiantis Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 23 straipsnio nuostatomis, asmuo, kuris Lietuvos Respublikos pilietybę įgyja supaprastinta tvarka, natūralizacijos tvarka, išimties tvarka, ją grąžinus, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nustatytais pagrindais, **Lietuvos Respublikos piliečiu tampa ir Lietuvos Respublikos piliečio teises, laisves ir pareigas įgyja tik po to, kai prisiekia Lietuvos Respublikai**. Reikalavimas prisiekti Lietuvos Respublikai netaikomas asmenims, teismo pripažintiems neveiksniams tam tikroje srityje, ir vaikams, nesukakusiems 18 metų. Tokie asmenys Lietuvos Respublikos piliečiais tampa ir Lietuvos Respublikos piliečio teises ir pareigas įgyja nuo Respublikos Prezidento dekreto dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo ar grąžinimo įsigaliojimo dienos.

[116] Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. rugsėjo 24 d. nutarties administracinėje byloje Nr. eA-2372-1188/2025 52 p., prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaiska/tekstas.aspx?id=ad66c7a0-258c-46b0-b8aa-30bb3e20566d>

Iš esmės, kaip ir prieš tai pateiktame išaiškinime dėl leidimo laikinai gyventi, išduoto Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 130¹ straipsnio 2 dalyje nurodytu pagrindu, teismas laikosi pozicijos, kad persekiojimo grėsmės realumas turėtų būti vertinamas prieglobsčio procedūros kontekste, taikant šiai procedūrai nustatytus standartus. Atitinkamai, jeigu asmuo dėl prieglobsčio nesikreipė ir pabėgėlio statuso negavo (netapo *de jure* pabėgėliu), jis, nepriklausomai nuo individualių aplinkybių, negali pagrįstai tikėtis pabėgėliams numatytų garantijų ir išimčių, o bet kokie jo teikiami paaiškinimai dėl grėsmių bus laikomi „abstrakčiais“ samprotavimais. Labai tikėtina, kad Baltarusijos ir Rusijos piliečiai, kurie šiuo metu Lietuvoje naudojami ne prieglobsčiu, o minėta paraleline apsaugos sistema, ateityje, norėdami įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę natūralizacijos tvarka, susidurs su analogiškomis kliūtimis.

Kaip neretai pasitaiko prieglobsčio teisėje, iš pirmo žvilgsnio periferinio klausimo dėl delsimo kreiptis su prašymu suteikti prieglobstį aptarimas parodė, kad jis nėra nei paprastas, nei vienareikšmis. Tikėkimės, kad šis aptarimas bent jau pailiustravo, jog tokio pobūdžio aplinkybių tinkamas vertinimas reikalauja šiek tiek daugiau, negu tiesiog konstatavimo, jog viena ar kita išvada yra „pagrįsta“.

TEISĖS DIRBTI ĮGIJIMAS
NAGRINĖJANT PRAŠYMĄ SUTEIKTI PRIEGLOBSTĮ „IŠ NAUJO“

2025 m. spalio 22 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėmė nutartį administracinėje byloje Nr. eA-2433-1188/2025[117], kurioje buvo svarstomas klausimas dėl prieglobsčio prašytojo teisės dirbti. Ši nutartis yra verta dėmesio dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, tai yra retas atvejis, kai prieglobsčio prašytojų įgyjama teisė dirbti, t. y. prieiga prie darbo rinkos, tampa teismo ginčo objektu. Kita vertus, tai yra puikus pavyzdys sprendimo, kuriame visas dėmesys sutelkiamas į antraeilius dalykus, o svarbiausi klausimai net nekeliami. Bet apie viską iš eilės.

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 10 punktu, prieglobsčio prašytojas įgyja teisę *dirbti arba vykdyti savarankišką veiklą, jeigu per 6 mėnesius nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo dienos Migracijos departamentas nepriėmė sprendimo dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ne dėl prieglobsčio prašytojo kaltės*. Ši nuostata įgyvendina 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (toliau – Direktyva 2013/33/ES), 15 straipsnio 1 dalį, įpareigojančią valstybes nares užtikrinti, kad *prašytojai turėtų galimybę patekti į darbo rinką ne vėliau kaip per 9 mėnesius nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo datos, jei pirmojoje instancijoje kompetentinga institucija nepriėmė sprendimo ir prašytojas nekaltas dėl delsimo*.

Remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 22 d. nutartyje pateikiama informacija, 2023 m. spalio 12 d. pareiškėjas pateikė prašymą suteikti jam prieglobstį. Vadovaudamasis 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (toliau – Reglamentas „Dublinas III“), 2024 m. vasario 9 d. Migracijos departamentas priėmė sprendimą perduoti pareiškėją Vengrijos Respublikai. Pareiškėjas su šiuo sprendimu nesutiko ir kreipėsi į teismą. 2024 m. birželio 12 d. sprendimu[118] Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pareiškėjo skundą tenkino, panaikino Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimą bei įpareigojo Migracijos departamentą iš naujo spręsti klausimą dėl valstybės, atsakingos už pareiškėjo prašymo dėl prieglobsčio suteikimo nagrinėjimą, nustatymo. Migracijos departamentas nusprendė pats išnagrinėti pareiškėjo prašymą suteikti prieglobstį ir 2025 m. vasario 11 d. priėmė sprendimą, kuriuo atsisakė suteikti jam prieglobstį. Su šiuo sprendimu pareiškėjas taip pat nesutiko ir kreipėsi į teismą, kuris šiuo metu vis dar nagrinėja jo skundą.

Pareiškėjo įsitikinimu, praėjus 6 mėnesiams po prašymo suteikti prieglobstį pateikimo, t. y. 2024 m. balandžio 12 d., jis įgijo teisę dirbti, kadangi per šį laiką Migracijos departamentas nepriėmė sprendimo dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo. Vis dėlto, Migracijos departamentas atsisakė pripažinti, kad pareiškėjas įgijo teisę dirbti, ir laikėsi pozicijos, kad 2024 m. vasario 9 d. sprendimas dėl pareiškėjo perdavimo Vengrijos Respublikai yra susijęs su prieglobsčio byla ir procesais, todėl laikytinas „*sprendimu dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo*“ Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 10 punkto kontekste. Anot Migracijos departamento, minėtas sprendimas buvo priimtas per 4 mėnesius nuo pareiškėjo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo, todėl teisės dirbti pareiškėjas neįgijo.

Regionų administracinis teismas sutiko su Migracijos departamento pozicija ir 2025 m. liepos 8 d. sprendimu pareiškėjo skundą atmetė. Be kita ko, teismas konstatavo, kad Migracijos departamentas gali nagrinėti prašymą iš esmės ir priimti sprendimą suteikti ar nesuteikti prieglobsčio, tačiau taip pat gali ir nuspręsti, kad už prašymo nagrinėjimą atsakinga kita valstybė, taigi toks sprendimas, nors ir nėra galutinis dėl pateikto prašymo, tačiau

[117] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2433-1188/2025, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/82dd22a4b69811f09105e65d686755d5>

[118] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. birželio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1774-821/2024, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9cbdddb2332511efb121d2fe3a0eff27>

vertintinas kaip adekvatus galutiniam sprendimui prieglobsčio byloje. Regionų administracinio teismo vertinimu, pareiškėjas prieglobsčio prašymą pateikė 2023 m. spalio 12 d., o Migracijos departamentas sprendimą dėl jo perdavimo Vengrijos Respublikai priėmė 2024 m. vasario 9 d., t. y. sprendimas prieglobsčio byloje buvo priimtas praėjus tik 4 mėnesiams nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo, todėl Migracijos departamentas pagrįstai atsisakė tenkinti pareiškėjo prašymą dėl teisės dirbti.

Išnagrinėjęs pareiškėjo apeliacinį skundą, 2025 m. spalio 22 d. nutartimi Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas jį atmetė, konstatavęs, kad Regionų administracinis teismas priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą, kurį naikinti pareiškėjo apeliaciniame skunde nurodytais ar kitais argumentais nėra pagrindo. Teismo vertinimu, Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimas perduoti pareiškėją Vengrijos Respublikai neabejotinai esmingai pakeitė pareiškėjo, kuris siekė prieglobsčio ir galimybės dirbti, situaciją, nes prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje klausimas buvo išnagrinėtas nusprendžiant perduoti pareiškėją Vengrijos Respublikai nepaėjus 6 mėnesių terminui nuo pareiškėjo prašymo pateikimo 2023 m. spalio 12 d., taigi pareiškėjas, priešingai nei jis akcentuoja, neįgijo teisės dirbti 2024 m. balandžio 12 d.

2025 m. spalio 22 d. nutartyje aptariama daugybė dalykų – nuo to, ar ir kokia apimtimi pareiškėjo situacijai taikytinos Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties X² skyriaus nuostatos, iki kreipimosi išaiškinimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ir Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą tikslingumo. Tačiau ko visiškai pasigendama šioje nutartyje – tai taikytinos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos aiškinant prieglobsčio prašytojų teisę patekti į darbo rinką.

Kaip ir Lietuvos nacionalinių teismų atveju, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika nagrinėjamu klausimu nėra gausi. Tačiau, dėl neįtikėtino sutapimo, esama praktika liečia būtent tokius atvejus, kaip aptariamoje byloje. 2021 m. sausio 14 d. sprendime sujungtose bylose C-322/19 ir C-385/19[119] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pateikė išaiškinimą dėl Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio taikymo. Keturi pareiškėjai šiose bylose kreipėsi dėl prieglobsčio Airijoje. Visų keturių atžvilgiu buvo priimti sprendimai dėl perdavimo kitai (atsakingai) valstybei narei remiantis Reglamentu „Dublinas III“. Visi keturi šiuos sprendimus apskundė. Europos Sąjungos Teisingumo Teismui priimant 2021 m. sausio 14 d. sprendimą visų keturių pareiškėjų skundai dėl perdavimo pagal Reglamentą „Dublinas III“ vis dar buvo nagrinėjami, o perdavimas – sustabdytas. Visi keturi pareiškėjai eigoje nustatyta tvarka kreipėsi dėl galimybės patekti į darbo rinką, tačiau jų prašymai buvo atmesti, motyvuojant tuo, kad jų atžvilgiu priimti sprendimai perduoti kitai valstybei narei pagal Reglamentą „Dublinas III“. Atrodytų, kad minėtų aplinkybių daugiau nei pakanka, kad būtų įžvelgtos tam tikros paralelės su Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėta byla ir bent jau aptarta, ar Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pateiktas išaiškinimas yra aktualus šiai bylai. Vis dėlto, nei proceso šalys, nei pats Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendimo net nemini. Taigi, teks paminėti mums.

Aiškindamas Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalies turinį, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pirmiausia priminė, kad pagal šią nuostatą valstybės narės užtikrina, kad prašytojai turėtų galimybę patekti į darbo rinką šioje nuostatoje nustatytais sąlygomis. Taip pat Teismas priminė, kad Direktyvos 2013/33/ES 2 straipsnio b punkte „prašytojas“ apibrėžtas kaip „tarptautinės apsaugos pasiprašęs trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, dėl kurio dar nepriimtas galutinis sprendimas“. Anot Teismo, šioje nuostatoje nedaroma jokie skirtumo pagal tai, ar dėl prašytojo vyksta perdavimo kitai valstybei narei procedūra pagal Reglamentą „Dublinas III“, ar ne. Iš tiesų šioje nuostatoje numatyta, kad prašytojas išsaugo šį statusą, kol dėl jo tarptautinės apsaugos prašymo „dar nepriimtas galutinis sprendimas“. Sprendimas dėl perdavimo savo ruožtu nėra galutinis sprendimas dėl tarptautinės apsaugos prašymo, todėl jį priėmus suinteresuotasis asmuo negali netekti „prašytojo“ statuso, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/33/ES 2 straipsnio b punktą.

[119] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendimas sujungtose bylose C-322/19 ir C-385/19, ECLI:EU:C:2021:11

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimu, toks pažodinis aiškinimas atitinka Sąjungos teisės aktų leidėjo valią, kaip matyti iš Direktyvos 2013/33/ES 8 konstatuojamosios dalies, kurioje nurodyta, kad ši direktyva taikoma visais etapais ir visų rūšių procedūroms, susijusioms su tarptautinės apsaugos prašymais, ir tol, kol prašytojams leidžiama likti valstybių narių teritorijoje kaip prašytojams. Tuo remiantis Teismas padarė išvadą, kad prašytojai, dėl kurių vyksta pagal Reglamentą „Dublinas III“ nustatytos „tarptautinės apsaugos prašymų procedūros“, akivaizdžiai patenka į minėtos direktyvos ir atitinkamai į jos 15 straipsnio taikymo asmenų atžvilgiu sritį.

Be to, kaip nurodė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, iš Reglamento „Dublinas III“ 11 konstatuojamosios dalies aiškiai matyti, kad Direktyva 2013/33/ES taikytina vykstant už tarptautinio apsaugos prašymo nagrinėjimą atsakingos valstybės narės nustatymo procedūrai, reglamentuojamai pagal šį reglamentą. Tokia procedūra praktiškai vyksta valstybėje narėje, kuri prašo perduoti prašymą kitai valstybei narei, iki tol, kol prašoma valstybė narė perima savo žinion ar atsiima prašytoją, jeigu paaiškėja, kad pastaroji valstybė iš tiesų yra atsakinga už to prašymo nagrinėjimą pagal šį reglamentą.

Kartu Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priminė savo ankstesnį, 2012 m. rugsėjo 27 d. sprendimą byloje C-179/11[120], kuriame Teismas *inter alia* pažymėjo, kad tarptautinės apsaugos prašytojas išlaiko šį statusą iki to laiko, kol priimamas galutinis sprendimas dėl jo prašymo, o valstybės narės, kuriai pateiktas toks prašymas, pareigos užtikrinti numatytas priėmimo sąlygas baigiasi tik tuomet, kai ši valstybė narė faktiškai perduoda šį prašytoją. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimu, galimybė patekti į darbo rinką yra priskirtina prie priėmimo sąlygų pagal Direktyvos 2013/33/ES 2 straipsnio f punktą, suprantamą kaip teisės ir privilegijos, kurios pagal šią direktyvą suteikiamos bet kuriam tarptautinės apsaugos prašytojui, dėl kurio prašymo nėra priimta galutinio sprendimo. Todėl atitinkamos valstybės narės pareigos pagal Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalį suteikti tarptautinės apsaugos prašytojui galimybę patekti į darbo rinką nelieka tik galutinai perdavus šį asmenį prašomai valstybei narei.

Atsižvelgus į aptartą teisinį reglamentavimą bei jo siekiamus tikslus, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas konstatavo, kad Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos tarptautinės apsaugos prašytojui neleidžiama patekti į darbo rinką vien dėl to, kad buvo priimtas sprendimas dėl jo perdavimo pagal Reglamentą „Dublinas III“. Papildomai, aiškindamas Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalies turinį, Teismas *inter alia* pažymėjo, jog valstybė narė negali laikyti, kad tarptautinės apsaugos prašytojas kaltas dėl delsimo nagrinėjant jo tarptautinės apsaugos prašymą, kurį lėmė jo pateiktas stabdomąjį poveikį turintis skundas dėl sprendimo perduoti kitai valstybei narei.

Grįžtant prie aptariamo Lietuvos teismuose nagrinėto atvejo, pirmiausia priminėtina, kad, Regionų administracinio teismo vertinimu (kuriam pritarė ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas), Migracijos departamento sprendimas perduoti prieglobsčio prašytoją Vengrijai yra „adekvatus galutiniam sprendimui prieglobsčio byloje“. Įvertinus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendime pateiktą išaiškinimą, labai tikėtina, kad toks nacionalinio teismo vertinimas prasilenkia su Europos Sąjungos teise. Tas pats pasakytina ir apie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teiginį, kad Migracijos departamento sprendimas perduoti pareiškėją Vengrijai neabejotinai esmingai pakeitė pareiškėjo situaciją, nes prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje klausimas buvo išnagrinėtas. Kaip matyti iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pateikto išaiškinimo, tokio pobūdžio sprendimo priėmimas neturi įtakos nei asmens turimam „prieglobsčio prašytojo“ statusui, nei galimybei naudotis su šiuo statusu susijusiomis priėmimo sąlygomis, prie kurių priskirtina ir teisė dirbti.

Nesiimsim vertinti, ar minėta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika sąlygotų kitokį rezultatą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtoje byloje. Bet beveik neabejotina, kad Europos Sąjungos Teisingumo

[120] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje C-179/11, ECLI:EU:C:2012:594

Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendime pateikti išaiškinimai būtų aktualūs šiai bylai ir turėjo būti bent jau aptarti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 22 d. nutartyje pasigendama ne tik aktualios Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aptarimo, bet ir kito šiai bylai potencialiai svarbaus aspekto. Kaip jau minėta, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas minėtoje nutartyje konstatavo, jog Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimas perduoti pareiškėją Vengrijos Respublikai neabejotinai esmingai pakeitė pareiškėjo situaciją. Tačiau šioje vietoje Teismas net nemini, kad 2024 m. birželio 12 d. sprendimu pats panaikino Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimą. Kas tuomet nutiko su minėta pareiškėjo „situacija“? Ar sprendimo panaikinimas šios „situacijos“ esmingai nepakeitė?

Remiantis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 94 straipsniu, skundžiamo teisės akto (veiksmo) panaikinimas reiškia, kad konkrečiu atveju atkuriamą buvusi iki ginčijamo teisės akto (veiksmo) priėmimo padėtis, tai yra atkuriamos pažeistos pareiškėjo teisės ar teisėti interesai. Atitinkamai, panaikintas administracinis aktas laikomas niekiniu ir Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui panaikinus Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimą buvo atkurta padėtis, buvusi iki šio sprendimo priėmimo. Tokiais atvejais administracinė procedūra, pradėta pagal prašymą, dėl kurio buvo priimtas panaikintas sprendimai, lieka nebaigta bei turi būti užbaigta[121]. Panaikintą sprendimą priėmęs subjektas savo ruožtu turi pareigą, nesant kito prašymo ar jo tikslinimo, tęsti administracinę procedūrą pagal turimą prašymą ir priimti administracinį sprendimą[122]. Panaikinus administracinį sprendimą, išnyksta ir jo sukeltos pasekmės, o jį priėmusi institucija, kaip viešojo administravimo subjektas, pagal gero administravimo principą privalo pati atlikti veiksmus, kad būtų atkurta iki panaikinto sprendimo buvusi teisinė padėtis[123].

Tiek ABTĮ 94 straipsnis, tiek Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika aiškinant minėtą teisės normą patvirtina, kad 2024 m. birželio 12 d. Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui panaikinus Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimą dėl pareiškėjo perdavimo Vengrijai, buvo atkurta padėtis, buvusi iki šio sprendimo priėmimo, ir toliau nagrinėjamas tas pats prašymas, kurį pareiškėjas pateikė 2023 m. spalio 12 d. Sprendimas dėl šio prašymo buvo priimtas tik 2025 m. vasario 11 d., t. y. suėjus 6 mėnesių terminui nepriklausomai nuo to, ką laikyti atskaitos tašku – prašymo pateikimo dieną 2023 m. spalio 12 d. arba Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimo priėmimo dieną 2024 m. birželio 12 d. Ir visą šį laiką, remiantis pirmiau aptartame Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendime pateiktais išaiškinimais, pareiškėjas turėjo „prieglobsčio prašytojo“ statusą bei galimybę naudotis su šiuo statusu susijusiomis priėmimo sąlygomis, prie kurių priskirtina ir teisė dirbti.

Pagrindinis klausimas, susijęs su ABTĮ 94 straipsnio taikymu nagrinėjamam atvejui, yra šis: jeigu 2024 m. birželio 12 d., Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui panaikinus Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimą dėl pareiškėjo perdavimo, buvo atkurta padėtis, buvusi iki šio sprendimo priėmimo, koku būdu 2025 m. spalio 22 d. šis panaikintas sprendimas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo buvo vis dar laikomas „neabejotinai esmingai pakeitusiu pareiškėjo situaciją“? Teisingumo dėlei verta paminėti, kad šiuo pagrindu Teismas konstatavo, jog pareiškėjas „*neįgijo teisės dirbti 2024 m. balandžio 12 d.*“, t. y. dar iki Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimo panaikinimo. Tačiau ginčas šioje byloje kilo dėl pareiškėjo prašymo, susijusio su teise dirbti, kuris buvo pateiktas 2025 m. balandžio mėn., ir Migracijos departamento atsisakymo tenkinti būtent šį prašymą. Šiame kontekste, ko gero, ne taip svarbu, kada tiksliai pareiškėjas įgijo teisę dirbti bei ar jis tokią teisę turėjo 2024 m. balandžio 12 d. Esminis klausimas – ar jis apskritai tokią teisę įgijo bei ar jis ją turėjo 2025 m.

[121] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. rugsėjo 18 d. nutarties administracinėje byloje Nr. eA-2115-1047/2024 24 p., prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/03b01cf18b2c11efaf94d67dd8b48a7c>

[122] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. gegužės 29 d. nutarties administracinėje byloje Nr. eA-227-575/2024 70 p., prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/05f88d00282911efb121d2fe3a0eff27>

[123] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutarties administracinėje byloje Nr. eA-2428-1047/2023 64 p., prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4f413ec084bf11ee9ee3e4a7f62b7a26>

balandžio mėn., kai kreipėsi į Migracijos departamentą su atitinkamu prašymu. Anot Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, kažkokiu būdu gaunasi, kad pareiškėjas tokios teisės iš viso nebuvo įgijęs, nes 2024 m. vasario 9 d. Migracijos departamentas priėmė sprendimą dėl pareiškėjo perdavimo, nors šis sprendimas buvo panaikintas ir, remiantis ABTĮ 94 straipsniu, nebegalėjo turėti pareiškėjui jokių teisinių pasekmių.

Tikėtina, kad šių klausimų aptarimas būtų pakankamai įdomus ir reikšmingas ne tik aptariamai bylai, bet apskritai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos vystymuisi. Tačiau, kaip ir aktualios Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos atveju, šių klausimų nekėlė nei proceso šalys, nei pats Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

Nagrinėjamu atveju centriniu ginčo elementu buvo Migracijos departamento priimtas sprendimas dėl pareiškėjo perdavimo ir šio sprendimo priėmimo fakto įtaka pareiškėjo galimybei įgyti teisę dirbti. Bendrajame kontekste ši situacija nėra unikali, tačiau turinti išskirtinį bruožą – šiuo atveju Migracijos departamentas, neviršydamas 6 mėnesių termino, priėmė sprendimą dėl prieglobsčio prašytojo perdavimo atsakingai valstybei narei. Pirmiau aptarti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendime pateikti išaiškinimai liečia būtent tokius atvejus ir tokius sprendimus. Vis dėlto, su teisės dirbti ir priegigos prie darbo rinkos įgijimo problematika žymiai dažniau susiduriama, kai Migracijos departamentas priima sprendimą nesuteikti asmeniui prieglobsčio, o šis sprendimas vėliau teismo panaikinamas.

Įsivaizduokime, kad, kaip ir nagrinėjamu atveju, žmogus pateikia prašymą suteikti jam prieglobstį 2023 m. spalio 12 d., o Migracijos departamentas išnagrinėja šį prašymą iš esmės ir 2024 m. vasario 9 d. priima sprendimą nesuteikti jam prieglobsčio. Neabejotina, kad tokioje situacijoje, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 10 punktu, prieglobsčio prašytojas neįgytų teisės dirbti, kadangi Migracijos departamentas sprendimą priėmė neviršydamas 6 mėnesių termino. Tačiau kas nutinka su tokio prašytojo galimybe kaž kuriuo momentu įgyti teisę dirbti, jeigu Migracijos departamento 2024 m. vasario 9 d. sprendimas yra panaikinamas ir prašymas suteikti prieglobstį nagrinėjamas iš naujo?

Remiantis stebima Migracijos departamento praktika, vien ta aplinkybė, kad pirmas (panaikintas) sprendimas buvo priimtas per 6 mėnesius nuo prašymo pateikimo, savaime užkerta tokiam prieglobsčio prašytojui kelią kada nors įgyti teisę dirbti nepriklausomai nuo to, kiek ilgai ir kiek dar kartų Migracijos departamentas „iš naujo“ nagrinės jo prašymą. Kitaip tariant, net jeigu prašymas bus „iš naujo“ nagrinėjamas, sakykim, 8 mėnesius, prieglobsčio prašytojas negalės įgyti teisės dirbti, kadangi šiai teisei įgyti aktualus laiko tarpas visada bus skaičiuojamas nuo prašymo pateikimo iki pirmojo (panaikinto) sprendimo priėmimo. O įsivaizduokime, kad po 8 mėnesių nagrinėjimo „iš naujo“ Migracijos departamentas vėl atsisako suteikti šiam žmogui prieglobstį. O šis sprendimas vėl yra panaikinamas teismo ir prašymas vėl 8-10-12 mėnesių nagrinėjamas „iš naujo“. Visą šį laiką žmogus kaip ir nepraranda „prieglobsčio prašytojo“ statuso bei galimybės naudotis su šiuo statusu susijusiomis priėmimo sąlygomis, kaip išaiškino Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Tačiau, anot Migracijos departamento, teisės dirbti jis jau niekad neįgys. Nes atskaitos taškas išlieka tas pats – prašymo pateikimo diena, t. y. 2023 m. spalio 12 d., o sprendimo, priimto 2024 m. vasario 9 d., panaikinimas neturi jokios įtakos faktui, jog jis buvo „priimtas“.

Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalyje nedviprasmiškai nustatomas 9 mėnesių termino, po kurio, nepriėmus sprendimo pirmojoje instancijoje, prieglobsčio prašytojas įgyja teisę dirbti, atskaitos taškas – nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo datos. Direktyva nieko nepasako apie situacijas, kai tas pats prašymas nagrinėjamas „iš naujo“ bei nenustato tokiems atvejams kito atskaitos taško. Procedūrine prasme prašymas, kuris nagrinėjamas „iš naujo“ po to, kai teismas panaikino prieš tai priimta administracinį sprendimą, nėra laikomas „paskesniu prašymu suteikti prieglobstį“, nes tai yra tas pats prašymas, kurio nagrinėjimas pirmojoje

(administracinėje) instancijoje tęsiamas toliau ir kurio „pateikimo data“ lieka ta pati. Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalyje minimas „pirmojoje instancijoje priimtas sprendimas“ savo ruožtu referuoja į 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (toliau – Direktyva 2013/32/ES) III skyrių, kuris reglamentuoja „pirmosios instancijos procedūras“. Tai yra administracinis prieglobsčio procedūrų etapas, kuris pradedamas asmeniui pateikus prašymą suteikti prieglobstį bei užbaigiamas priėmus „pirmosios instancijos“ administracinį sprendimą dėl šio prašymo. Atitinkamai, teisine prasme negali būti situacijos, kai tuo pačiu metu vyksta pirmosios instancijos procedūros, susijusios su tam tikro prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu, ir egzistuoja jau priimtas sprendimas dėl šio prašymo. Kitaip tariant, jeigu „pirmosios instancijos procedūros“ vis dar vyksta, t. y. prašymas suteikti prieglobstį vis dar nagrinėjamas, reiškia sprendimo pirmojoje instancijoje, kaip tai suprantama Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalies kontekste, dar nėra priimta. Ir jeigu nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo datos jau praėjo 9 mėnesiai (Lietuvos atveju – 6 mėnesiai) ar daugiau, o šis prašymas vis dar nagrinėjamas, tuomet prieglobsčio prašytojas įgyja teisę dirbti.

„Pirmojoje instancijoje priimtas sprendimas“, kaip veiksnys, sąlygojantis tam tikrų garantijų ir teisių, kuriomis naudojasi prieglobsčio prašytojai, pasibaigimą, minimas ne tik Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnio 1 dalyje, bet taip pat, pavyzdžiui, Direktyvos 2013/32/ES 9 straipsnio 1 dalyje. Remiantis šia nuostata, „prašytojams leidžiama likti valstybėje narėje, kol sprendžiančioji institucija priima sprendimą pagal pirmosios instancijos procedūras“. Jeigu teismo panaikintas sprendžiančiosios institucijos sprendimas būtų toliau laikomas „pirmojoje instancijoje priimtu sprendimu“, kurio „priėmimas“ savaime turi tiesioginių pasekmių prieglobsčio prašytojo teisėms, gautųsi, kad teismui panaikinus sprendžiančiosios institucijos sprendimą, kaip nepagrįstą ir neteisėtą, bei grąžinus prašymą nagrinėti „iš naujo“, prieglobsčio prašytojas jau nebeturėtų teisės likti valstybės teritorijoje, nors jo prašymas vis dar nagrinėjamas. Tačiau tiek nacionalinėje teisėje, tiek praktikoje tokiais atvejais ginčų dėl panaikinto sprendimo teisinės reikšmės nekyla ir prieglobsčio prašytojai toliau naudojasi teise likti Lietuvos teritorijoje, kol jų prašymai nagrinėjami „iš naujo“.

ABTĮ 94 straipsnis ir jo taikymo praktika suponuoja, kad teismo sprendimu panaikintas administracinis aktas netenka teisinės reikšmės, o administracinė procedūra, kuri buvo užbaigta panaikintu administraciniu aktu, laikoma nepabaigta bei tęsiama toliau, t. y. laikoma, kad jos rėmuose nėra priimta sprendimo. Kitaip tariant, teismo panaikintas sprendimas pripažįstamas teisiškai negaliojančiu retrospektyviai, tarsi procesiniu požiūriu jis niekada teisiškai neegzistavo. Taigi, bet kuriuo konkrečiu momentu laike „pirmojoje instancijoje priimtas sprendimas“ gali būti tik vienas, po jo gali sekti tik teisminių institucijų sprendimai, bet tikrai ne neribotas skaičius tokių pačių „pirmojoje instancijoje priimtų sprendimų“ dėl to paties prašymo. Teismo panaikintas sprendimas nelaikytinas „priimtu“ ir negali turėti teisinių pasekmių prieglobsčio prašytojui, kaip antai grindžiant juo atsisakymą suteikti prieglobsčio prašytojui, kuris laukia sprendžiančiosios institucijos sprendimo dėl jo prašymo, pateikto daugiau negu prieš 6 mėnesius, prieigą prie darbo rinkos. Bet Lietuvoje toks panaikintas sprendimas ne tik toliau laikomas „priimtu“, bet ir visam laikui užkerta prieglobsčio prašytojui galimybę kada nors įgyti teisę dirbti, kad ir kiek laiko jis praleistų laukdamas sprendimo dėl jo prašymo.

Kaip pirmiau aptartame 2021 m. sausio 14 d. sprendime pažymėjo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Direktyvos 2013/33/ES 11 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad turėtų būti nustatytos prašytojų priėmimo normos, kurių pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis, o darbas akivaizdžiai padeda išsaugoti prašytojo orumą, nes pajamos už šį darbą padeda jam ne tik patenkinti savo poreikius, bet ir apsigyventi ne priėmimo centruose esančiame būste, kuriame jis prireikus gali priimti savo šeimą. Taip pat Teismas, referuodamas į Direktyvos 2013/33/ES 23 konstatuojamąją dalį, pažymėjo, kad vienas iš šia direktyva siekiamų tikslų yra „skatinti ekonominį prašytojų savarankiškumą“, bei priminė, kad galimybė patekti į darbo rinką naudinga tiek tarptautinės apsaugos prašytojui, tiek priimančiajai valstybei narėi. Galimybės šiems prašytojams patekti į darbo rinką supaprastinimas gali, atsižvelgiant į jų nesaugią padėtį, padėti išvengti jų izoliacijos ir didelės

socialinės atskirties grėsmės. Anot Teismo, taip skatinamas ir ekonominis tarptautinės apsaugos prašytojų savarankiškumas, kuris yra vienas iš Direktyvos 2013/33/ES tikslų. Atsižvelgus į tai, kyla pagrįstų abejonių, ar situacija, kai pirmojo (panaikinto) sprendimo dėl prieglobsčio prašymo priėmimas visam laikui užkerta prieglobsčio prašytojui kelią įgyti teisę dirbti nepriklausomai nuo to, kiek dar metų ir kartų jo prašymas bus nagrinėjamas „iš naujo“, yra suderinama su Direktyvos 2013/33/ES tikslais ir reglamentavimu.

Be abejo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kurio praktikoje nestokojama elegantiškų, įžvalgių ir įkvepiančių teisės aiškinimo pavyzdžių, galėtų išnarplioti šį raizginį bei pateikti atsakymus į keliamus klausimus. Bet tam būtina šiuos klausimus uždavinėti. Kita vertus, turint omeny, jog keliami klausimai yra tiesiogiai susiję su Europos Sąjungos teise, galimai būtų tikslinga kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu, kuris gali būti suformuluotas, pavyzdžiui, taip:

Ar Direktyvos 2013/33/ES 15 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos tarptautinės apsaugos prašytojui neleidžiama pateikti į darbo rinką vien dėl to, kad pirmojoje instancijoje kompetentinga institucija buvo priėmusi sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, kuris apeliacinėje procedūroje buvo panaikintas, o prašymas grąžintas iš naujo nagrinėti pirmojoje instancijoje?

Administracinėje byloje Nr. eA-2433-1188/2025 pareiškėjas prašė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su panašiai suformuluotu klausimu, tačiau Teismas šio prašymo netenkino, konstatuodamas, kad nagrinėjamu atveju pagrįstų abejonių dėl Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų aiškinimo jam nekyla. Vis dėlto, jau 2025 m. gruodžio 29 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėmė diametraliai priešingą nutartį administracinėje byloje Nr. eA-2817-442/2025[124], kurioje tiesiogiai pasirėmė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendimu.

Administracinėje byloje Nr. eA-2817-442/2025, kaip ir prieš tai aptartoje byloje Nr. eA-2433-1188/2025, kilo ginčas dėl to, ar Migracijos departamento sprendimas dėl pareiškėjo perdavimo kitai valstybei laikytinas „sprendimu dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo“ Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 71 straipsnio 1 dalies 10 punkto kontekste. Remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gruodžio 29 d. nutartyje pateikiama informacija, 2025 m. vasario 17 d. pareiškėjas pateikė prašymą suteikti jam prieglobstį. Vadovaudamasis Reglamentu „Dublinas III“, 2025 m. liepos 18 d. Migracijos departamentas priėmė sprendimą perduoti pareiškėją Rumunijos Respublikai. Pareiškėjas su šiuo sprendimu nesutiko ir kreipėsi į teismą, tačiau, skirtingai negu byloje Nr. eA-2433-1188/2025, galutinis teismo sprendimas dėl jo skundo dar nebuvo priimtas.

Pareiškėjo įsitikinimu, praėjus 6 mėnesiams po prašymo suteikti prieglobstį pateikimo jis įgijo teisę dirbti, kadangi per šį laiką Migracijos departamentas nepriėmė sprendimo dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo. Tačiau, pareiškėjui pasikreipus į Migracijos departamentą su prašymu išduoti jam užsieniečio registracijos pažymėjimą, patvirtinantį teisę dirbti, jam buvo atsisakyta. Kaip ir administracinėje byloje Nr. eA-2433-1188/2025, Migracijos departamentas laikėsi pozicijos, kad 2025 m. liepos 18 d. sprendimas dėl pareiškėjo perdavimo Rumunijos Respublikai laikytinas „sprendimu dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo“. Anot Migracijos departamento, minėtas sprendimas buvo priimtas per 5 mėnesius nuo pareiškėjo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo, todėl teisės dirbti pareiškėjas neįgijo.

Įvertinęs nagrinėjamo atvejo faktinių aplinkybių visumą bei *inter alia* vadovaudamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendimu, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2025 m. gruodžio 29 d. nutartyje konstatavo, kad Migracijos departamentas nėra priėmęs sprendimo dėl prieglobsčio

[124] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gruodžio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2817-442/2025, prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=a3c500b8-9e28-43ad-8581-ab9785ef1211>

Lietuvos Respublikoje suteikimo per 6 mėnesius nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo dienos ne dėl pareiškėjo kaltės, todėl nagrinėjamu atveju pareiškėjas atitiko teisės dirbti įgijimo sąlygas. Taip pat Teismas pažymėjo, jog aplinkybė, kad pareiškėjas buvo apskundęs teismui Migracijos departamento sprendimą dėl jo perdavimo kitai valstybei, nėra teisiškai reikšminga sprendžiant dėl jo teisės dirbti įgijimo.

Kaip ir administracinėje byloje Nr. eA-2433-1188/2025, Teismas netenkino pareiškėjo prašymo kreiptis išaiškinimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, šįkart konstatuodamas, kad ginčui aktuali klausimu Europos Sąjungos Teisingumo Teismas jau yra pasisakęs savo jurisprudencijoje ir šia jurisprudencija Teismas vadovaujasi. Vis dėlto, nepaisant Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gruodžio 29 d. nutartyje pateikto išaiškinimo, kiek tai susiję su teise dirbti vykdant procedūras pagal Reglamentą „Dublinas III“, ši teismo praktika neišsprendžia klausimo dėl prieglobsčio prie darbo rinkos įgijimo nagrinėjant prašymą suteikti prieglobstį iš naujo. Šioje problematikoje, tikėtina, ateityje dar turėtų atsirasti vietos ir „pagrįstoms abejonėms“, ir platesniam požiūriui. Tad nenustokime kelti klausimų ir reikalauti atsakymų.

RAŠTAS NR. 18-3956**DĖL KLAUSIMYNO VERTINIMO**

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 56 straipsnio 1 dalį, įrodymai administracinėje byloje yra visi faktiniai duomenys, kurie priimti bylą nagrinėjančio teismo ir kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių proceso šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra. Nurodyti faktiniai duomenys nustatomi tokiomis priemonėmis: proceso šalių ir jų atstovų paaiškinimais, liudytojų parodymais, specialistų paaiškinimais ir ekspertų išvadomis, daiktiniais įrodymais, dokumentais ir kitais rašytiniais, elektroniniais, garso bei vaizdo įrodymais (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 56 straipsnio 2 dalis). Jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios. Teismas įvertina įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu, taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 56 straipsnio 7 dalis).

Taigi, konstatuoti tam tikro fakto buvimą ar nebuvimą galima tik remiantis byloje surinktų įrodymų visuma, o ne atskirais įrodymais. Nustatant teisiškai reikšmingas aplinkybes, turi būti įvertintas surinktų įrodymų pakankamumas, jų nuoseklumas, galimi jų prieštaravimai, logiškumas, atitinkamų duomenų nurodymo aplinkybės, įrodymų šaltinių patikimumas. Įrodymų vertinimas, kaip objektyvios tiesos nustatymo procesas, grindžiamas subjektyviu faktoriumi – vidiniu įsitikinimu. Vidinis įsitikinimas – tai ne išankstinis įsitikinimas, nuojauta, o įrodymais pagrįsta išvada, kuri padaroma iš surinktų įrodymų, kada išnagrinėjami reikšmingi faktai, iškeliamos ir ištiriamos galimos versijos, įvertinamas kiekvienas įrodymas atskirai ir jų visuma. Nei vienos proceso šalies pateikta įrodymų interpretacija teismui nėra privaloma.[125]

Remiantis išskirtinai viešos sprendimų paieškos Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO[126] rezultatais, siūlome susipažinti su Baltarusijos piliečio H. S. atveju. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. gruodžio 1 d. sprendimu[127] H. S. buvo skirta alternatyvi sulaikymui priemonė – įpareigojimas kiekvieną trečiadienį nuo 8 iki 17 val. elektroninių ryšių priemonėmis pranešti Valstybės sienos apsaugos tarnybos Užsieniečių registracijos centrui apie savo buvimo vietą. 2024 m. vasario 19 d., 2024 m. gegužės 23 d. ir 2024 m. rugpjūčio 28 d. šios

[125] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugsėjo 13 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A822-2564/2012, 2018 m. balandžio 4 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-3730-261/2018 ir kt.

[126] Lietuvos teismų informacinė sistema LITEKO, Vieša sprendimų paieška, prieiga:
<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx?detali=2>

[127] Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. gruodžio 1 d. sprendimas administracinio nusižengimo byloje Nr. A20.-603-405/2023 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos teikimą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės paskyrimo, prieiga:
<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e419f1f9-b726-403f-b1a2-d7b9b9f133f0>

alternatyvios sulaikymui priemonės terminas buvo pratęsiamas. 2024 m. gruodžio 23 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas eilinį kartą pratęsė[128] H. S. skirtos alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo terminą, sprendime *inter alia* pažymėjęs, kad:

„2023-04-12 Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Migracijos departamentas) gavo Valstybės saugumo departamento išvadą Nr. 18-3956, kurioje nurodyta, jog (duomenys neskelbtini) piliečio H. S. gyvenimas Lietuvos Respublikoje kelia grėsmę valstybės saugumui, kadangi užsienietis teigė, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai ir taip jis išreiškia paramą Rusijos Federacijai.“

2025 m. vasario 26 d. tas pats teismas dar kartą pratęsė[129] H. S. skirtos alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo terminą, vėl nurodydamas, kad:

„2023-04-12 Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Migracijos departamentas) gavo Valstybės saugumo departamento išvadą Nr. 18-3956, kurioje nurodyta, jog Baltarusijos Respublikos piliečio H. S. gyvenimas Lietuvos Respublikoje kelia grėsmę valstybės saugumui, kadangi užsienietis teigė, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai ir taip jis išreiškia paramą Rusijos Federacijai.“

2025 m. birželio 21 d. jau kitas – Utenos apylinkės teismas iš naujo skyrė[130] H. S. tą pačią alternatyvią sulaikymui priemonę – įpareigojimą kiekvieną trečiadienį nuo 8.00 val. iki 17.00 val. elektroninių ryšių priemonėmis pranešti Valstybės sienos apsaugos tarnybai apie savo buvimo vietą, taip pat nurodydamas, kad:

„2023 m. balandžio 12 d. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – ir Migracijos departamentas) gavo Valstybės saugumo departamento išvadą Nr. 18-3956, kurioje nurodyta, jog Užsieniečio gyvenimas Lietuvos Respublikoje kelia grėsmę valstybės saugumui, kadangi Užsienietis teigė, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai ir taip jis išreiškia paramą Rusijos Federacijai.“

Atsižvelgus į tai, kas nurodyta minėtuose teismų sprendimuose, yra pagrindas prielaidai, kad 2023 m. balandžio 12 d. Valstybės saugumo departamentas pateikė išvadą Nr. 18-3956 dėl Baltarusijos piliečio H. S. keliamos grėsmės valstybės saugumui. Keli skirtingi teismai, remdamiesi byloje surinktų įrodymų visuma, konstatavo šį faktą. Tačiau yra vienas „bet“. 2024 m. spalio 4 d., sprendžiant dėl alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo Ukrainos piliečiui D. S. (t. y. visiškai kitoje byloje), Vilniaus regiono apylinkės teismas konstatavo[131]:

„Nustatyta, kad Ukrainos pilietis D. S. (toliau – ir užsienietis) į Lietuvą atvyko 2022 m. rugpjūčio mėn., jam buvo išduotas leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos VSD 2023-04-12 Migracijos departamentui prie LR VRM pateikė raštą Nr. 18-3956, kuriame nurodyta, kad užsienietis kelia grėsmę valstybės saugumui.“

[128] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Nr. A20.-1415-1011/2024 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro teikimą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo pratęsimo, prieiga:

<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=224966bd-d934-44d5-a22b-19f6db38ed0e>

[129] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. vasario 26 d. sprendimas byloje Nr. A20.-51-818/2025 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro teikimą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės termino pratęsimo, prieiga:

<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5113318a-560d-4f8d-905e-15bf9648f761>

[130] Utenos apylinkės teismo 2025 m. birželio 21 d. sprendimas byloje Nr. A20.-366-664/2025 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro teikimą dėl sulaikymo taikymo, prieiga:

<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c4e6c8a3-42b5-48dd-9fb0-a5747d71baca>

[131] Vilniaus regiono apylinkės teismo 2024 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Nr. A20.-415-617/2024 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro teikimą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės taikymo, prieiga:

<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=496261aa-cf93-469c-8c48-9661e0f7d0f9>

Šiame sprendime, kaip ir H. S. atveju, minimas Valstybės saugumo departamento 2023 m. balandžio 12 d. raštas Nr. 18-3956, tik šiuo atveju teismas „nustatė“, kad šiame dokumente nurodyta, jog nebe Baltarusijos pilietis H. S., o Ukrainos pilietis D. S. kelia grėsmę valstybės saugumui.

Atlikus papildomą paiešką LITEKO sistemoje, nustatyta, kad paslaptingas „2023 m. balandžio 12 d. raštas Nr. 18-3956“ [132] yra minimas daugybėje „migracinių“ bylų. Taip pat nustatyta, kad jis nėra individualizuotas, t. y. jame iš tikrųjų nėra nurodyta, kad Baltarusijos pilietis H. S., Ukrainos pilietis D. S. ar koks kitas konkretus žmogus kelia grėsmę valstybės saugumui. Galiausiai, nustatyta, kad dar 2024 m. birželio 5 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pateikė tokį „2023 m. balandžio 12 d. rašto Nr. 18-3956“ vertinimą [133]:

„21.3. VSD 2023 m. balandžio 12 d. rašte Nr. 18-3956 pateikė savo vertinimą, jog jei užsienietis teigiamai atsako į Klausimyno 10 klausimą ir (arba) atsakydamas į 11 klausimą nurodo, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai, jis taip išreiškia paramą Rusijos įvykdytai karinei agresijai prieš Ukrainą ir jos teritorijų okupacijai. Tai rodo, jog asmuo remia Rusijos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Tai taip pat rodo, kad asmuo yra lojalus Rusijos režimui ir gali būti išnaudotas Rusijos valstybės institucijų ir (ar) žvalgybos tarnybų, vykdant veiklą, nukreiptą prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus.

<...>

42. Nagrinėjamu atveju iš bylos medžiagos matyti, jog Valstybės saugumo departamentas pateikė Migracijos departamentui 2023 m. balandžio 12 d. raštą, kuriame nėra individualizuojama konkrečiai pareiškėjo grėsmė valstybės saugumui, o tik pateikiamas bendras situacijos vertinimas apie užsieniečius, teigiamai atsakiusius į Klausimyno 10 klausimą ir (arba), kurie atsakydami į 11 klausimą nurodo, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai, siūlant Migracijos departamentui vertinti, kad jie taip išreiškia paramą Rusijos įvykdytai karinei agresijai prieš Ukrainą ir jos teritorijų okupacijai bei kad tai rodo, kad užsienietis remia Rusijos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, o taip pat, kad asmuo yra lojalus Rusijos režimui ir gali būti išnaudotas Rusijos valstybės institucijų ir (ar) žvalgybos tarnybų, vykdant veiklą, nukreiptą prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus. Šiame VSD rašte nėra nurodyti individualūs pareiškėjo duomenys, nėra daromos konkrečios išvados, susijusios su išskirtinai pareiškėjo keliamą grėsmę valstybės saugumui, nors įstatymų leidėjas yra nurodęs, kad būtent VSD teikia išvadą dėl konkretaus asmens keliamos (nekeliamos) grėsmės valstybės saugumui. Pažymėtina, kad byloje nėra duomenų apie jokią kitą VSD išvadą dėl pareiškėjo grėsmės valstybės saugumui.

43. Išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgusi į tai, jog leidimo nuolat gyventi užsieniečiui išdavimo klausimas gali būti sprendžiamas tik gavus VSD išvadą, kad užsienietis nekelia grėsmės valstybės saugumui (įstatymo 4 str. 4, 5 d.), daro išvadą, jog tokiu būdu yra nustatoma pareiga VSD pateikti išvadą dėl konkretaus užsieniečio grėsmės įvertinimo, kuri pagal savo esmę turi būti personalizuota, skirta tam individualiam atvejui. Todėl neindividualizuotas VSD raštas, kuriame pateikiamas bendro pobūdžio siūlymas Migracijos departamentui priimant sprendimus dėl užsieniečių, teigiamai atsakiusių į Klausimyno 10 klausimą ir (arba) į 11 klausimą nurodžiusių, kad Krymas priklauso Rusijos Federacijai, nesiūsti papildomai vertinti VSD bei kad minėti atsakymai reiškia, jog užsienietis yra lojalus Rusijos režimui ir gali būti išnaudotas Rusijos valstybės institucijų ir (ar) žvalgybos tarnybų, vykdant veiklą, nukreiptą prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus, negali būti prilyginamas įstatyme nustatytai VSD išvadai, kuri turi būti skirta tam konkrečiam asmeniui. Svarbu paminėti ir tai, kad toks bendro pobūdžio VSD raštas nepripažintinas pakankamu Migracijos departamentui, priimančiam galutinį aktą, sukeltantį asmeniui materialaus pobūdžio teises pasekmes, visapusiškai įvertinti individualią asmens situaciją ir priimti objektyviais duomenimis pagrįstą sprendimą. Poreikį

[132] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. sausio 29 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1225-463/2025 (prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/73f44932e59211efaaf7b71596f7c8a4>) šis dokumentas vadinamas „Valstybės saugumo departamento 2024 m. balandžio 12 d. išvada Nr. 18-3956 „Dėl klausimyno vertinimo““.

[133] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2024 m. birželio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1304-968/2024, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ba4dd0229be11efb121d2fe3a0eff27>

individualizuoti VSD išvadas patvirtina ir nuosekli Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika (2023 m. rugsėjo 27 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-2274-520/2023, 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2430-520/2023, 2024 m. gegužės 22 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-1529-821/2024, kt.)."

Iš pateikto Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išaiškinimo akivaizdu, kad „2023 m. balandžio 12 d. rašte Nr. 18-3956“ nebuvo pateikta jokios informacijos konkrečiai apie Baltarusijos piliečio H. S. (ar Ukrainos piliečio D. S.) keliamą grėsmę valstybės saugumui[134]. Tokiomis aplinkybėmis beveik neabejotina, kad įvertinus šio rašto turinį, teismai negalėtų „nustatyti“, jog tai yra išvada dėl konkretaus asmens keliamos grėsmės. Taigi kyla klausimas – kokių įrodymų pagrindu teismai nustatė „faktą“, kad Valstybės saugumo departamentas pateikė išvadas, jog Baltarusijos pilietis H. S. ir Ukrainos pilietis D. S. kelia grėsmę valstybės saugumui? Vien tuo pagrindu, kad taip savo teikimuose nurodė Valstybės sienos apsaugos tarnyba? *Ipse dixit*? Bet juk faktus galima nustatinėti tik remiantis įrodymais, o proceso šalių pateikiamos įrodymų interpretacijos teismui nėra privalomos. Ir dar opesnis klausimas – kodėl valstybės institucija toliau teikia teismams tokias „įrodymų interpretacijas“ net ir po to, kai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pateikė pirmiau pacituotą vertinimą? Galimai dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių Migracijos departamentas ir po išplėstinės teisėjų kolegijos pateikto išaiškinimo toliau ne tik grindžia savo sprendimus „2023 m. balandžio 12 d. raštu Nr. 18-3956“[135], bet ir skundžia apeliacine tvarka pirmosios instancijos teismo sprendimus, kuriuose tokia praktika įvertinama kritiškai[136]. Deja, šioje situacijoje telieka tik spėlioti.

[134] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje taip pat randama tokių 2023 m. balandžio 12 d. rašto Nr. 18-3956 turinio apibūdinimų, kaip, pvz.:

„Šiame VSD rašte nenurodyti individualūs duomenys, susiję su išskirtinai pareiškėjos keliamą grėsmę valstybės saugumui“ (žr. 2024 m. rugsėjo 11 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-1303-442/2024, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/82f4cd8076be11ef84ff9693ecd03ff5>);

„<...> atsakovas rėmėsi VSD 2023 m. balandžio 12 d. raštu Nr. 18-3956, kuris buvo parengtas a priori (iš anksto) ir nebuvo priimtas pareiškėjos atžvilgiu. Kitaip tariant, minėtame VSD rašte nebuvo individualizuota ir personalizuota pareiškėjos grėsmė valstybės saugumui, o tik pateikiamas VSD bendras situacijos vertinimas <...>“ (žr. 2024 m. gruodžio 18 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-2521-525/2024, prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0f376a82c7b611efb81fa0211f8edf4d>).

[135] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gegužės 21 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-1825-968/2025 ir jame išdėstytas aplinkybes, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0c0bdfc23fe911f0a19dcea0bcc863ad>

[136] Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-2521-525/2024 ir joje išdėstytas aplinkybes, prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0f376a82c7b611efb81fa0211f8edf4d>

Country Guidance: Belarus

Byloje C-158/20 Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nustatė, kad prieglobsčio prašytojų laikymas Röske tranzito zonoje Vengrijos ir Serbijos pasienyje prilygsta *de facto* sulaikymui, kas buvo būtinoji sąlyga taikyti keturių savaičių prieglobsčio procedūros terminą, kaip nustatyta Prieglobsčio procedūrų direktyvoje.

Tokią informaciją sugeneravo AI Overviews[137] – į Google paieškos sistemą integruotas dirbtinis intelektas, Google paieškos lauke įvedus užklausą „*what is cjeu case law on de facto detention*“. Iš pirmo žvilgsnio ši apibendrinta informacija atrodo patikima, tačiau pasigilinus į detales joje rasta klaida ir netikslumas. Visų pirma, pagal aprašymą tikėtina, kad turima omeny byla *FMS ir kiti*, tačiau jos numeris nėra „C-158/20“. *FMS ir kiti* yra sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU[138], tuo tarpu C-158/20 yra visiškai kita byla, nesusijusi nei su prieglobsčiu, nei su sulaikymu[139]. Tai būtų dirbtinio intelekto padaryta faktinė klaida. Be to, sprendime byloje *FMS ir kiti* Europos Sąjungos Teisingumo Teismas išaiškino, kad tekste minimos „Prieglobsčio procedūrų direktyvos“, t. y. Direktyvos 2013/32/ES[140] 43 straipsnis „*turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį neleidžiama sulaikyti tarptautinės apsaugos prašytojo tranzito zonoje ilgiau nei keturias savaites*“. Tai, jog dirbtinis intelektas apibūdino minėtas keturias savaites, kaip „prieglobsčio procedūros terminą“, savaiame nelaikytina klaida, tačiau turint omeny, kad šis terminas liečia išskirtinai pasienio procedūras ir sulaikymą tranzito zonoje, pateiktas apibendrinimas laikytinas netikslu.

Šioje situacijoje nėra nieko nuostabaus. Nėra paslaptis, kad dirbtinio intelekto pagrindu sukurti įrankiai neretai pateikia klaidingą informaciją, o kartais net išgalvoja neegzistuojančius informacijos šaltinius. Be to, tokių įrankių generuojamas turinys yra ypatingai jautrus jiems pateiktos užklausos formulotei. Pavyzdžiui, jeigu šiuo atveju užklausa paieškos lauke būtų „*what is the essence of cjeu ruling in joined cases C-924/19 PPU and C-925/19 PPU*“, AI Overviews pateikta apibendrinta informacija būtų visiškai kitokia. Ir net tokiu atveju ji savo turinio tikslumu ir išsamumu neprilygtų pačiam teismo sprendimui, kuris ir turėtų būti pagrindinis informacijos šaltinis.

[137] Žr. <https://search.google/ways-to-search/ai-overviews/>

[138] Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2020 m. gegužės 14 d. sprendimą sujungtose bylose C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, ECLI:EU:C:2020:367

[139] Žr. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-158/20>

[140] 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos

rekomendacija, visiškai iškreipiant perteikiamos informacijos esmę. Toks reiškinys taip pat yra būdingas dirbtinio intelekto sugeneruotam turiniui.

Galiausiai, paminėtinas kone keisčiausias tokio pobūdžio atvejis, kai Migracijos departamento sprendime aptikta informacija, kad „Remiantis Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros (toliau – ESPA) aktualia ataskaita „Country Guidance: Belarus“, realus pavojus persekiojimui Baltarusijos Respublikoje kyla asmenims, kurie aktyviai dalyvavo opozicinėje veikloje, demonstracijose, viešai reiškė režimo netoleruojamus įsitikinimus ar priklausė organizacijoms, kurios Baltarusijos Respublikoje yra uždraustos“. Šis teiginys kelia antakius, nes tokios ataskaitos („Country Guidance: Belarus“) Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra niekad nebuvo išleidusi. Kitaip tariant, sprendime, kaip perteikiamos informacijos šaltinis, nurodomas neegzistuojantis dokumentas. Tai yra, anot mūsų ir anot pačios Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros tokio dokumento neegzistuoja, bet paslaugus dirbtinis intelektas yra kitos nuomonės:

Google

EUAA report "Country Guidance: Belarus" X

Viskas Naujienos Vaizdai Vaizdo įrašai Trumpi vaizdo įrašai Žiniatinklis Knygos Da

◆ AI Overview +2 ⋮

The European Union Asylum Agency (EUAA) has published a "Country Guidance: Belarus" report, which provides decision-makers and policymakers with objective, reliable country-of-origin information and assessment criteria to evaluate asylum applications from Belarus. This document is developed by the EUAA in collaboration with senior policy officials from EU+ countries, using established assessment criteria from the Qualification Directive. ⓘ

To find and access the report, you should visit the official [European Union Agency for Asylum \(EUAA\) website](#) and navigate to the Country Guidance section. ⓘ

Rėmimosi neegzistuojančiu dokumentu fenomeną Migracijos departamentas paaiškino „žmogiškąja klaida“, tačiau, ko gero, yra gan ribotas spektras situacijų, galinčių sąlygoti tokią „klaidą“, kaip neegzistuojančio dokumento pavadinimo įvardinimas sprendime ir tam tikro turinio (neva pagrindžiančio daromas išvadas) atribucija šiam neegzistuojančiam dokumentui. Bet kuriuo atveju iš institucijos, kuri prieglobsčio prašytojų pasakojimams taiko maksimalaus tikslumo reikalavimus, būtų pagrįsta tikėtis didesnio atidumo ir kruopštumo, ypač turint omeny, kad šitaip sprendžiama dėl žmonių likimų.

“PATIKTUKAI”

Šiuolaikiniame pasaulyje asmens politinių įsitikinimų reiškimas tapo beveik neatsiejamas nuo naudojimosi socialiniais tinklais. Atitinkamai, prieglobsčio prašymų kontekste žmogaus veikla tam tikroje socialinėje medijoje neretai pristatoma, kaip įrodymas, patvirtinantis persekiojimo grėsmę. Tuo atveju, jeigu tokio pobūdžio veikla gali būti potencialaus persekiojimo subjekto suvokta, kaip „netoleruotinę“ politinių įsitikinimų reiškimas, būtina įvertinti tikimybę, ar toks persekiojimo subjektas žino (gali sužinoti) apie prieglobsčio prašytojo veiklą socialinėje medijoje.

Migracijos departamento sprendimuose randama tokio pobūdžio vertinimo pavyzdžių. Pastebėta, kad tokiais atvejais departamentas vadovaujasi Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros (EUAA) 2022 m. gruodį išleistu „Politinių įsitikinimų praktiniu vadovu“^[145] – metodinėmis gairėmis, kuriose *inter alia* aptariamas aktyvumo socialinėje medijoje vertinimas. Kaip antai, 2025 m. priimtame Migracijos departamento sprendime pateikiamas toks minėto praktinio vadovo turinio apibendrinimas:

„ESPA savo „Politinės nuomonės praktiniame vadove“ nurodo, jog vertinant tikimybę prieglobsčio prašytojui patirti persekiojimą dėl įrašų internete, turi būti nustatomi tikėtino persekiojimo subjekto veiklos socialinėje žiniasklaidoje stebėsenos apimtis ir jos veiksmingumas bei publikacijos aprėptis. Publikacijos internete gali turėti didelį žiūrovų potencialą, tačiau vien tai, kad potencialas egzistuoja, nereiškia, kad kiekviena publikacija internete turi didelę auditoriją ir kad į šią auditoriją patenka tikėtinas persekiojimo vykdytojas. Reikia įvertinti pareiškėjo publikacijų internete aprėptį. Ši aprėptis priklausys ir nuo persekiojimo subjekto elgesio (ar jis aktyviai ieško tokių publikacijų), ir nuo autoriaus publikacijų viešumo (kaip ir kur buvo paskelbta publikacija ir koks jos pasiekiamumas). Pačių publikacijų viešumas (matomumas) gali priklausyti nuo kelių veiksnių – peržiūrų, „patiktukų“, paspaudimų skaičiaus, autoriaus sekėjų skaičiaus, naudojamų žiniasklaidos priemonės rūšių ir jos poveikio svarbos.“

Lyginant su „Politinių įsitikinimų praktiniame vadove“ pateikta informacija, šis apibendrinimas yra pakankamai tikslus, tačiau nepilnas. Iš tikrųjų, Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra išskiria 2 pagrindinius vertinimo elementus: persekiojimo subjekto vykdomos socialinių tinklų turinio stebėsenos apimtį (angl. *surveillance of activities on social media by the actor of persecution*) bei prieglobsčio prašytojo paskelbto turinio aprėptį (angl. *coverage of the publication*). Vis dėlto, kalbant apie paskelbto turinio „aprėpties“ vertinimą, „Politinių įsitikinimų praktiniame vadove“, be pateiktoje ištraukoje nurodyto (a) „persekiojimo subjekto elgesio (ar jis aktyviai ieško tokių publikacijų)“ ir (b) „autoriaus publikacijai suteikto viešumo (kaip ir kur buvo paskelbta publikacija ir kokia jos aprėptis

[145] European Union Agency for Asylum, Practical guide on political opinion – December 2022, Publications Office of the European Union, 2022, prieiga: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/336734>

net ir pasyvesniam vartotojui)“ nurodyti dar keli vertinimo kriterijai, kaip antai (c) turinio prieinamumas (angl. *accessibility*), t. y. kas gali pasiekti šį turinį ir kaip lengvai prie jo galima prieiti, bei (d) jo pasiekiamumas (angl. *availability*), t. y. ar atitinkamas turinys vis dar pasiekiamas internete. Šie du vertinimo kriterijai Migracijos departamento sprendime neminimi, kaip ir tai, jog Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros leidinyje pabrėžiama, kad **visi nurodyti kriterijai turi būti vertinami kartu.**

Po taikytinos metodikos apibendrinimo aptariamame Migracijos departamento sprendime pateikiamas toks vertinimas (kontekstas – prieglobsčio prašytojo iš Baltarusijos veikla socialiniuose tinkluose):

„Prieglobsčio prašytojo socialinio tinklo „Instagram“ analizė <...> nerodo didelio viešumo: paskutiniai opoziciniai įrašai <...> daryti 2022 m., jie sulaukė tik kelių „patinka“ paspaudimų, nebuvo populiarūs. Be to, paskyroje nėra nurodytas prieglobsčio prašytojo vardas ir pavardė, todėl jo identifikavimas vien pagal šiuos įrašus būtų ribotas. Tai rodo, kad [prieglobsčio prašytojo] politinė veikla socialiniuose tinkluose nebuvo ir nėra viešai ar plačiai matoma. Skelbiamos informacijos „sekėjai“ nekommentavo, paskyroje vykstantis aktyvumas buvo pagrįste paremtas interakcija su prieglobsčio prašytojo sekėjais, o ne turinio sklaida naujoms potencialių žiūrovų grupėms.“

Kitos informacijos, kiek tai liečia „Politinių įsitikinimų praktiniame vadove“ aprašytas vertinimo gaires, Migracijos departamento sprendime nepateikta, t. y. atliktas tyrimas iš esmės apsiriboja „patiktukų“ ir „sekėjų“ suskaičiavimu. Jau nekalbant apie tai, kad tai yra vos vienas iš keturių minėtame vadove pateiktų „aprėpties“ vertinimo kriterijų (kurie turi būti vertinami visi kartu), šioje sprendimo dalyje net neužsimenama apie kitą vertinimo elementą – persekiojimo subjekto vykdoma socialinių tinklų turinio stebėsenos mastą. Tokiu būdu, nors sprendime referuojama į patikimas praktines gaires (kas turėtų suteikti atliekamam tyrimui validumo), iš tikrųjų šiomis gairėmis dėl nepaaiškintų priežasčių nesivadovaujama. Vietoj to, geriausiose "patvirtinimo šališkumo"[146] tradicijose iš informacijos visumos tendencingai ištraukiamas ir izoliuotai aptariamas vienintelis aspektas, suderinamas su daromomis išvadomis, o likusi informacijos dalis tiesiog ignoruojama.

Kaip nurodyta „Politinių įsitikinimų praktiniame vadove“, persekiojimo subjekto vykdoma socialinių tinklų turinio stebėseną gali būti bendro pobūdžio (kai stebima visa įmanoma „ardomoji“ veikla) arba nukreipta į konkrečias asmenų grupes (pvz., žurnalistus, aktyvistus ir įtakingus asmenis). Persekiojimo subjektas gali naudoti gana elementarias technines stebėjimo priemones arba, priešingai, turėti labai išvystytas informacinių technologijų sistemas ir algoritmus. Kuo sudėtingesnės naudojamos priemonės, tuo didesnė tikimybė, kad persekiojimo subjektas žino arba gali žinoti apie tam tikro asmens veiklą internete.

Socialinės medijos platformos, pvz., „Telegram“, „X“, „Facebook“ ir „Instagram“, yra bedugniai duomenų apie vartotojų nuomones, tendencijas ir aktyvumą šaltiniai. Neribotus resursus turinčioms specialiosioms tarnyboms šių atviros prieigos duomenų rinkimas ir analizė gali būti veiksminga priemonė visuomenės nuomonei stebėti bei tendencijoms nustatyti. Maža to, šiais laikais prieinamos techninės priemonės leidžia tai daryti net nesikreipiant duomenų į atitinkamus socialinius tinklus. Duomenų rinkimui gali būti pasitelktas dirbtinis intelektas, žiniatinklio nuskaitymas (angl. *web scraping*[147]), namų tinklo tarpiniai serveriai (angl. *residential web proxies*[148]) ir kitos priemonės[149]. Internetinės reklamos platforma „Google Ads“[150] leidžia kurti reklamą, skirtą tikslinėms asmenų grupėms (pvz., užsienyje gyvenantiems baltarusiams), bei rinkti informaciją apie visus nuorodą paspaudžiusius asmenis, kas gali apimti geolokacijos duomenis, IP adresus ir kitus vartotojų asmens duomenis,

[146] Patvirtinimo šališkumas (angl. *confirmation bias*) yra kognityvinis reiškinys, kuris pasireiškia dvejais elementais: selektyvia informacijos paieška ir šališku prieinamos informacijos interpretavimu. Tai yra tendenciją ieškoti, interpretuoti, palyginti ir prisiminti informaciją tokiu būdu, kuris patvirtina jau turimus įsitikinimus ar hipotezes. Žr., pvz., <https://confirmation-bias.lietuvikai.lt>

[147] Žr., pvz., https://en.wikipedia.org/wiki/Web_scraping

[148] Žr., pvz., <https://brightdata.com/blog/proxy-101/what-is-a-residential-proxy>

[149] Žr. <https://hpc.by/tracking-trends-in-social-networks>

[150] Žr., pvz., https://lt.wikipedia.org/wiki/Google_Ads

kurie gali būti naudojami tolesniam stebėjimui[151]. Nėra paslaptis, kad specialiosios tarnybos realiu laiku stebi veiklą socialiniuose tinkluose bei disponuoja didžiuliu kiekiu „nutekintų“ duomenų bei kitos informacijos, kuri leidžia „deanonimizuoti“ tokių tinklų vartotojus[152].

Šiame kontekste taip pat paminėtina, kad, pvz., 2024 m. gruodžio 19 d. „Telegram“ platformoje buvo sukurtas kanalas pavadinimu „Deanon protesta“[153] (šiuo metu kanalas nebeaktyvus, tačiau išnašose papildomai pateikiamos nuorodos į kopijas interneto archyve, kas leidžia susipažinti su skelbtu turiniu). Šio kanalo kūrėjai, be kita ko, automatinio būdu rinko, susistemindavo ir skelbė atviros prieigos duomenis apie „Instagram“ platformos vartotojus, kurie „seka“ tam tikras „Instagram“ platformoje esančias paskyras, Baltarusijoje pripažintas „ekstremistiniais materialais“[154], palieka jose „patiktukus“ arba komentuoja šių paskyrų skelbiamą turinį. Pranešama[155], kad kai kurie tokių „deanonimizuotų“ vartotojų gavo asmenines žinutes su nuoroda į „Telegram“ kanalą „Deanon protesta“, kurio pirmoje paskelbtoje žinutėje (2024 m. gruodžio 23 d.) nurodoma: *„Jeigu jūs patekote į šį kanalą per personalizuotą žinutę, jūs buvote deanonimizuoti ir perduoti Baltarusijos Respublikos specialiosioms tarnyboms <...>“*[156].

Kaip antai, 2024 m. gruodžio 23 d. „Telegram“ kanale „Deanon protesta“ buvo paskelbtas tekstinis dokumentas (.txt) „Сбор комментариев с Зеркала_io.txt“ su priedu „nedidelis gabalėlis komentatorių, kurie prenumeruoja EKSTREMISTINĮ resursą https://www.instagram.com/zerkalo_io/“[157]. Pačiame tekstiniame dokumente pateikti „Instagram“ vartotojų, komentavusių „Instagram“ paskyroje „Зеркало | Новости“[158] („@zerkalo_io“, 2022 m. gruodžio 1 d. pripažinta „ekstremistiniais materialais“) skelbiamą turinį, komentarai[159]. Tą pačią dieną „Telegram“ kanale „Deanon protesta“ buvo paskelbtas tekstinis dokumentas „Лайкеры Зеркала.txt“ su priedu „Mėgėju palikti patiktuką TUT.by žinutėse bazė“[160]. Šiame tekstiniame dokumente pateiktas „Instagram“ vartotojų, palikusių „patiktuką“ „Instagram“ paskyroje „Зеркало | Новости“, sąrašas[161]. 2025 m. sausio 21 d. „Telegram“ kanale „Deanon protesta“ buvo paskelbtas tekstinis dokumentas „RADIOSVABODA.txt“[162], kuriame pateiktas „Instagram“ vartotojų, palikusių „patiktuką“ „Instagram“ paskyroje „Радыё Свабода | Беларусь“[163] („@radiosvaboda“, 2021 m. gruodžio 3 d. pripažinta „ekstremistiniais materialais“), sąrašas[164]. Tą pačią dieną

[151] Žr. <https://nexta.tv/belarus/3413-opasnaya-reklama-kak-spetssluzhby-belarusi-targetiruyut-reklamu-na-emigrantov-cherez-google-ads>

[152] Žr., pvz., <https://gazetaby.news/post/byopol-speczsluzhbam-izvestno-vse-chto-razmeshheno-o-vas-v-internete-ne/207574/>; <https://www.rferl.org/a/belarus-kgb-online-data-access-lukashenka/32101939.html>

[153] Žr.: https://t.me/deanon_protesta, kopija interneto archyve: https://web.archive.org/web/20250207072953/https://t.me/deanon_protesta.

„Deanon“ yra iš Rusijos kilęs slengas, kuris reiškia „deanonimizaciją“ (identifikavimą) kažko, kas buvo anonimiška (žr. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=deanon>). „Deanon protesta“ šiame kontekste iš esmės reiškia „protesto deanonimizacija“.

[154] Žr.: <http://mininform.gov.by/documents/respublikanskiy-spisok-ekstremistskikh-materialov/>, kopija interneto archyve: <https://web.archive.org/web/20250217075734/http://mininform.gov.by/documents/respublikanskiy-spisok-ekstremistskikh-materialov/>; „Respublikinis ekstremistinių materialų sąrašas“: <http://mininform.gov.by/upload/iblock/e6f/4od79uv9ubm6xvowqzak3a59xtiar9kn.doc>, kopija interneto archyve:

<https://web.archive.org/web/20250217075935/http://mininform.gov.by/upload/iblock/e6f/4od79uv9ubm6xvowqzak3a59xtiar9kn.doc>

[155] Žr., pvz.: <https://news.zerkalo.io/life/89401.html>; <https://ru.belsat.eu/84677858/belarusam-massovo-pishet-okrestino-chto-proshodit>

[156] Žr.: https://t.me/deanon_protesta/3, kopija interneto archyve:

https://web.archive.org/web/20250217100330/https://t.me/deanon_protesta/3

[157] Žr.: https://t.me/deanon_protesta/29, kopija interneto archyve:

https://web.archive.org/web/20250207072659/https://t.me/deanon_protesta/29

[158] Žr.: https://www.instagram.com/zerkalo_io/

[159] Komentarai pateikti formatu [source:id:login:id_comment:text_comment:date_comment]

[160] Žr.: https://t.me/deanon_protesta/30, kopija interneto archyve:

https://web.archive.org/web/20250207070203/https://t.me/deanon_protesta/30

[161] Sąrašas pateiktas formatu [id:login:privacy:business:name:desc:phone:email:link:city:country:reg_date:ads]

[162] Žr.: https://t.me/deanon_protesta/97, kopija interneto archyve:

https://web.archive.org/web/20250207091941/https://t.me/deanon_protesta/97

[163] Žr.: <https://www.instagram.com/radiosvaboda>

[164] Sąrašas pateiktas formatu [id:login:privacy:business:name:desc:phone:email:link:city:country:reg_date:ads]

„Telegram“ kanale „Deanon protesta“ buvo paskelbtas tekstinis dokumentas „С6op c belsat.txt“ su priedu „Teliaka išsiųsti filtravimui“[165]. Dokumente pateiktas „Instagram“ vartotojų, palikusių „patiktuką“ „Instagram“ paskyroje „Belsat TV“[166] („@belsat“, 2021 m. liepos 27 d. pripažinta „ekstremistiniais materialais“), sąrašas[167]. Šis pavyzdys iliustruoja, kokios yra techninės galimybės automatizuotu būdu rinkti socialinių tinklų vartotojų duomenis, kurie gali būti naudojami susiejant konkrečius žmones su „ekstremistiniais materialais“.

Apibendrinus, šiuolaikinės duomenų rinkimo priemonės, kurios prieinamos atitinkamoms tarnyboms, leidžia surasti tam tikro turinio informaciją nepriklausomai nuo to, kiek „patiktukų“ surinko jos autorius arba kiek „sekėjų“ jis turi. Būtent todėl Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra išskiria persekiojimo subjekto vykdomą socialinių tinklų turinio stebėseną, kaip elementą, kurį būtina įvertinti nagrinėjant prieglobsčio prašymą, grindžiamą asmens veikla internete. Nepaisant to, aptariamame Migracijos departamento sprendime tokio vertinimo nepateikiama, kas liudija apie Migracijos departamento atlikto tyrimo nepakankamumą.

Beje, atkreiptinas dėmesys į šį Migracijos departamento sprendimo teiginį: „<...> paskyroje nėra nurodytas prieglobsčio prašytojo vardas ir pavardė, todėl jo identifikavimas **vien** pagal šiuos įrašus būtų ribotas“. Su tuo galima būtų sutikti, tačiau beveik neabejotina, kad asmens „deanonimizavimas“ vyktų ne „vien pagal šiuos įrašus“. Kaip antai, šiuo konkrečiu atveju prieglobsčio prašytojo „Instagram“ paskyroje, be daugybės nuotraukų, kuriose matomas jo veidas, randamas įrašas, kuriame jis nurodo savo vardą, taip pat randamas įrašas, leidžiantis nustatyti, kurioje sulaikymo įstaigoje jis buvo laikomas, bei apytikslį sulaikymo laikotarpį. Galiausiai, šioje paskyroje randama nuoroda į prieglobsčio prašytojo katino vardu vedamą „Instagram“ paskyrą, kurioje tarp ankstesnių įrašų randamas, be kita ko, ir baltarusiškas telefono numeris. Visi šie duomenys gali prisidėti prie asmens „deanonimizavimo“, taigi nėra jokio pagrindo prielaidai, jog jo „identifikavimas“ vyktų „vien pagal“ paskyroje nurodytą vartotojo vardą, o tai liudija apie Migracijos departamento daromų išvadų skubotumą.

Šiame kontekste paminėtinas 2025 m. vasaros pabaigoje pasirodęs Rusijos Tyrimų komiteto pranešimas spaudai[168], kuriame pateikiama informacija apie įtariamojo baudžiamojame byloje dėl internete paskelbto turinio sulaikymą. Be kita ko, pranešime nurodoma, kad šis asmuo, „žinodamas apie vienos iš vaizdo įrašų talpinimo svetainių populiarumą, neribotam skaičiui žmonių paskelbė vaizdo įrašą, kuriame pateikiama Tėvynės gynėjų atminimą įžeidžianti informacija“. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju pats „persekiojimo subjektas“, be informacijos turinio, išskiria ne „patiktukų“ ar peržiūrų skaičius, o platformos, kurioje buvo patalpintas atitinkamas turinys, populiarumą bei paties turinio prieinamumą neribotam vartotojų skaičiui, t. y. vertinimo elementus, kurie minimi Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros „Politinių įsitikinimų praktiniame vadove“, tačiau neatsispindi aptariamame Migracijos departamento sprendime. Šis pavyzdys iliustruoja, kad minėti elementai gali būti reikšmingi persekiojimo subjektui bei, atitinkamai, svarbūs vertinant atitinkamo turinio autoriui gresiančio persekiojimo tikimybę.

Taip pat paminėtinas Lietuvos Respublikos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. lapkričio 12 sprendimas[169], kuriame teismas papildomu kampu įvertino atsakovo Migracijos departamento poziciją, kad pareiškėjo veikla socialinėje erdvėje (pasidalinimai, jo uždėti „patiktukai“) didelio dėmesio nesulaukė, nebuvo populiarūs, žmonės jo pasidalinimų nekommentavo ir neišsakė savo nuomonės nei apie šiuos pasidalinimus, nei apie pareiškėją, jo veikla nesukėlė nei žmonių susidomėjimo, nei diskusijų, nei komentarų (teigiamų ar neigiamų). Šioje byloje Teismas pažymėjo, kad pareiškėjo paskyra socialiniame tinkle „Facebook“ turi 4,3 tūkst. stebėtojų,

[165] Žr.: https://t.me/deanon_protesta/99, kopija interneto archyve: https://web.archive.org/web/20250207073230/https://t.me/deanon_protesta/99

[166] Žr.: <https://www.instagram.com/belsat>

[167] Sąrašas pateiktas formate [id:login]

[168] Žr.: https://t.me/sledcom_press/23526, kopija interneto archyve: https://web.archive.org/web/20250923112658/https://t.me/sledcom_press/23526

[169] Lietuvos Respublikos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. lapkričio 12 sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2638-463/2025, 41-43 p., prieiga: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ae01043c-30c9-4711-9ec2-a4ac29d9bdc8>

3 687 draugų, iš paskyros stebima 455 „Facebook“ vartotojų, taigi ji tikrai pasiekama pakankamai plačiai auditorijai. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad skundžiamajame Migracijos departamento sprendime nebuvo pateikta konkrečios kilmės valstybės informacijos, pagrindžiančios išvadą dėl mažos tikimybės pareiškėjui patirti persekiojimą dėl jo veiklos socialiniuose tinkluose, atsižvelgiant į sekėjų skaičių (pvz., kad asmenys, turintys didelį sekėjų skaičių, paskelbę panašaus populiarumo lygio įrašus, nesusilaukia kilmės valstybės institucijų dėmesio, represijų). Kita vertus, pareiškėjo atstovė šioje byloje įvardijo kelis atvejus, kai asmenys sulaukė teisinės atsakomybės (įskaitant laisvės atėmimo bausmes) dėl panašaus ar net mažesnio populiarumo įrašų paskelbimo. Atsižvelgiant į tai, Teismas konstatavo, kad ši skundžiamo sprendimo dalis nėra tinkamai motyvuota. Toks Teismo pateiktas išaiškinimas aiškiai nurodo, kad negali egzistuoti universalios ir savaimė suprantamos skalės, nusakančios „patiktukų“ skaičiaus ir persekiojimo grėsmės tikimybės koreliaciją, todėl bet kokios išvados dėl įrašų socialiniuose tinkluose populiarumo poveikio tokiai grėsmei turi būti daromos atsižvelgiant į prieinamą atitinkamos kilmės valstybės informaciją.

Pabaigai norisi pažymėti, kad aptarti Migracijos departamento sprendimo trūkumai nebūtinai reiškia, kad jame pateiktos išvados nėra teisingos. Bet jos nėra tinkamai pagrįstos, kadangi tyrimas buvo atliktas nesilaikant taikytinų praktinių gairių bei nevertinant tyrimo objekto iš visų įmanomų perspektyvų. Galų gale, juk ne paslaptis, kad žmones dažniausiai persekioja už tai, kas „nepatinka“ persekiojimo subjektui, o ne už tai, kas „patinka“ jų draugams, todėl persekiojimo grėsmės realumo vertinimas neturėtų, ko gero, apsiriboti „patiktukų“ skaičiavimu.

EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMAS: ATRINKTA 2025 M. PRAKTIKA

2025 m. vasario 27 d. sprendime byloje K.A.M. prieš Kiprą[170] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nagrinėjo grėsmės valstybės saugumui sąvoką. Teismas nusprendė, kad valstybė narė gali panaikinti pabėgėlio statusą arba nuspręsti jo nesuteikti, jeigu yra rimtos priežastys manyti, kad pabėgėlis kelia pavojų šios valstybės narės saugumui, grindžiamos jo veiksmais ar elgesiu iki atvykimo į šios valstybės narės teritoriją. Kartu Teismas pažymėjo, kad tokiais atvejais pabėgėlio statuso panaikinimas ar šio statuso nesuteikimas negali būti laikomi pozicijos dėl atskiro klausimo, ar šis asmuo gali būti išsiųstas į savo kilmės šalį, pareiškimu. Pabrėždamas, kad „pabėgėlio statuso“ panaikinimas arba nesuteikimas nereiškia, kad pareiškėjas nustoja būti „pabėgėliu“, Teismas konstatavo, kad Direktyvos 2011/95/ES[171] 14 straipsnio 4 ir 5 dalys negali būti aiškinamos kaip pridedančios naujas „netaikymo nuostatas“ prie tų, kurios nustatytos minėtos direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje ir 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1F straipsnyje.

Anot Teismo, jei grąžinus pabėgėlį, patenkantį į vieną iš Direktyvos 2011/95/ES 14 straipsnio 4 ir 5 dalyse ir 21 straipsnio 2 dalyje nurodytų situacijų, kiltų rizika, kad bus pažeistos jo pagrindinės teisės, garantuojamos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje ir 19 straipsnio 2 dalyje, pagal kuriuos, kad ir koks būtų atitinkamo asmens elgesys, absoliučiai draudžiamas kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba baudimas ir išsiuntimas į valstybę, kurioje kyla didelis pavojus, kad su asmeniu bus taip elgiama, atitinkama valstybė narė negali nukrypti nuo negrąžinimo principo. Teismo vertinimu, kadangi 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso 33 straipsnio 2 dalyje leidžiama grąžinti pabėgėlį, esant vienai iš šių situacijų, į šalį, kurioje kyla pavojus jo gyvybei ar laisvei, Europos Sąjungos teisėje numatyta platesnė atitinkamų pabėgėlių tarptautinė apsauga, nei užtikrinama minėta konvencija.

Atsižvelgus *inter alia* į tai, kad tam tikros aplinkybės, kurios nėra tokios rimtos, kad pateisintų pabėgėlio išsiuntimą, vis dėlto gali būti laikomos „rimtomis priežastimis“, galinčiomis pateisinti atsisakymą išduoti jam leidimą gyventi šalyje, Teismas konstatavo, kad siekiant įvertinti, pirma, pavojaus, pateisinančio pabėgėlio statuso panaikinimą ar atsisakymą jį suteikti, laipsnį ir, antra, šio panaikinimo ar atsisakymo pasekmes pabėgėlio padėčiai, nereikia remtis 1951 m. konvencijos 33 straipsnio 2 dalyje nurodytai sąvokai „*pavojing[i] šalies* [<...>] *saugumui*“ taikomomis sąlygomis ir iš to kylančiomis rimtomis pasekmėmis šiam pabėgėliui.

2025 m. balandžio 30 d. sprendime byloje Galte[172] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nagrinėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pateiktą prejudicinį klausimą ir pateikė išaiškinimą dėl Direktyvos 2011/95/ES 12 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtintos „netaikymo nuostatos“ (*asmuo padarė sunkų nepolitinį nusikaltimą ne prieglobsčio šalyje prieš pripažįstant jį pabėgėliu*) bei pareigos tokiu atveju atsižvelgti į asmens jau atliktą bausmę, jam suteiktą malonę, amnestiją ar kitą panašaus pobūdžio aplinkybę.

Anot Teismo, Direktyvos 2011/95/ES 12 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinta „netaikymo nuostata“ yra siejama su asmens įvykdytų veiksmų sunkumu, kuris turi būti tokio laipsnio, kad atitinkamas asmuo negalėtų teisėtai siekti pabėgėlio statuso teikiamos apsaugos. Vertinant atitinkamo nusikaltimo sunkumą reikia visapusiškai išnagrinėti visas konkrečius atvejo aplinkybes, todėl sprendimas nesuteikti asmeniui pabėgėlio statuso negali būti priimtas automatiškai.

Teismas išaiškino, kad siekdama įvertinti atitinkamos nusikalstamos veikos sunkumą, kompetentinga institucija turi, be kita ko, išnagrinėti atitinkamos veikos rūšį, paskirtą ir įvykdytą bausmę, laikotarpį, praėjusį nuo

[170] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2025 m. vasario 27 d. sprendimas byloje C-454/23, ECLI:EU:C:2025:114

[171] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija)

[172] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2025 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje C-63/24, ECLI:EU:C:2025:292

nusikalstamos veikos padarymo, suinteresuotojo asmens elgesį šiuo laikotarpiu ir išreikštą gailęstį, jeigu tokio būta. Tai, kad asmuo jau atliko bausmę, yra viena iš aplinkybių, į kurią reikia atsižvelgti siekiant nustatyti, ar jam turi būti taikomas Direktyvos 2011/95/ES 12 straipsnio 2 dalies b punkte nurodyta „netaikymo nuostata“, tačiau vien ši aplinkybė netrukdo nesuteikti asmeniui pabėgėlio statuso.

2025 m. rugsėjo 4 d. sprendime byloje *Adrar*[173] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pateikė išaiškinimą dėl negrąžinimo principo taikymo, kai sprendžiamas klausimas dėl neteisėtai šalyje esančio trečiosios šalies piliečio sulaikymo, siekiant įvykdyti jo išsiuntimą. Teismas konstatavo, kad nacionalinis teismas, į kurį kreiptasi dėl neteisėtai šalyje esančio trečiosios šalies piliečio sulaikymo, siekiant jį išsiųsti vykdant galutinį sprendimą grąžinti, teisėtumo kontrolės, privalo patikrinti, prireikus *ex officio*, ar pagal negrąžinimo principą draudžiamas toks išsiuntimas. Šiuo tikslu nacionalinis teismas turi galėti atsižvelgti į pradinį sulaikymą skyrusios administracinės institucijos nurodytas faktines aplinkybes ir pateiktus įrodymus. Jis taip pat turi turėti galimybę atsižvelgti į atitinkamo asmens teismui galbūt nurodytas faktines aplinkybes, pateiktus įrodymus ir pastabas. Be to, jis turi galėti išsiaiškinti bet kokią kitą sprendimui priimti svarbią aplinkybę, jei nuspręstų, kad tai būtina. Įgaliojimai, kuriuos nacionalinis teismas turi vykdydamas sulaikymo teisėtumo kontrolę, jokia būdu negali būti apriboti vien administracinės institucijos pateiktais duomenimis.

Jei nacionalinis teismas nusprendžia, kad asmeniui taikomas negrąžinimo principas, jis privalo paskelbti sulaikymą neteisėtu ir paleisti asmenį. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionalinė taisyklė ar praktika, pagal kurią negrąžinimo principo laikymąsi galima nagrinėti tik per tarptautinės apsaugos procedūrą, nėra suderinama su Europos Sąjungos teise, nes negrąžinimo principas suteikia vienodą apsaugą visiems neteisėtai šalyje esantiems trečiųjų šalių piliečiams, neatsižvelgiant į tai, dėl kokių priežasčių tokia situacija susiklostė.

Taip pat Teismas pažymėjo, kad nacionalinis teismas, į kurį kreiptasi dėl neteisėtai šalyje esančio trečiosios šalies piliečio sulaikymo, siekiant jį išsiųsti vykdant galutinį sprendimą grąžinti, teisėtumo kontrolės, privalo išnagrinėti, prireikus *ex officio*, ar toks išsiuntimas draudžiamas atsižvelgiant į vaiko interesus ir šeimos gyvenimą. Kaip ir į negrąžinimo principą, į šiuos interesus turi būti tinkamai atsižvelgta visuose grąžinimo procedūros etapuose.

2025 m. gruodžio 18 d. sprendime byloje *Hamoudi prieš Frontex* [174] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas išaiškino taisykles, reglamentuojančias įrodinėjimo našta ir įrodymų rinkimą, pažymėdamas, kad pagarba teisei į veiksmingą teisminę apsaugą reikalauja įrodinėjimo naštos pritaikymo.

Šioje byloje pareiškėjas kreipėsi į Teismą su apeliaciniu skundu dėl 2023 m. gruodžio 13 d. Bendrojo Teismo sprendimo[175], kuriuo jo skundas dėl Europos Sąjungos pakrančių apsaugos agentūros (Frontex) pareigūnų veiksmų buvo atmestas, kaip nepagrįstas. Ginčas šioje byloje kilo nustatant, ar pareiškėjas iš tikrųjų patyrė, kaip jis nurodė, „atstūmimą“ (angl. *pushback*) iš Graikijos teritorijos po to, kai su grupe kitų asmenų, siekdami pasikreipti dėl prieglobsčio, atvyko laivu iš Turkijos ir išsilaipino Samo saloje. Atmesdamas pareiškėjo skundą, Bendrasis Teismas konstatavo, kad paties pareiškėjo, kaip liudytojo, parodymai turi žemą įrodomąją galią, bei pažymėjo, kad minėtuose parodymuose yra keletas teiginių dėl esminių faktinių aplinkybių, kurie nėra pakankamai konkretūs. Kaip antai, pareiškėjas negalėjo nurodyti tikslios datos, kada jis išvyko į Europą, taip pat negalėjo įvardyti kartu buvusių asmenų tapatybių.

[173] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2025 m. rugsėjo 4 d. sprendimas byloje C-313/25 PPU, ECLI:EU:C:2025:647

[174] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2025 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje C-136/24 P, ECLI:EU:C:2025:977

[175] Bendrojo Teismo 2023 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje T-136/22, ECLI:EU:T:2023:821

Išnagrinėjęs pareiškėjo apeliacinį skundą, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nesutiko su Bendrojo Teismo pateiktų vertinimu ir priminė, kad asmens pasakojimas laikytinas „liudytojo parodymais“ bei, atitinkamai, „įrodymu“, kuris negali būti tiesiog atmestas, kaip turintis žemą įrodomąją galią, neįvertinus visų pateiktų įrodymų visumos. Vienintelis reikšmingas kriterijus vertinant įrodymų įrodomąją galią yra jų patikimumas. Įrodymų vertė priklauso tik nuo to, ar liudytojo parodymuose pateikta informacija yra išsami, konkreti ir nuosekli, o juose pateikta informacija – patikima. Situacijose, kai asmens nusiskundimų esmė yra neveikimas iš valstybės institucijų pusės, jam pakanka pateikti *prima facie* įrodymus^[176], patvirtinančius jo įvykių versiją. Šiuo tikslu pakanka, kad žmogus pateiktų išsamų, konkretų ir nuoseklų atitinkamų įvykių aprašymą. Iš asmens nesitikima neginčijamų įrodymų, įrodančių tam tikrą aplinkybių buvimą ar nebuvimą, tačiau vertinama, ar jis pateikė *prima facie* įrodymų apie jo buvimą tam tikroje vietoje ir dalyvavimą aprašytuose įvykiuose. Pernelyg aukšto įrodinėjimo standarto nustatymas ir įrodinėjimo naštos netinkamas paskirstymas tokiose situacijose iš esmės užkirstų kelią bet kokiems veiksams, kurių gali imtis asmenys siekiant apginti savo pažeistas teises, tuo pačiu suteikiant šių teisių pažeidėjams faktinį imunitetą ir padarant pagrindinių teisių apsaugą neveiksminga.

Teismo vertinimu, tai, jog pareiškėjo liudytojo parodymuose buvo keletas nepakankamai konkrečių teiginių dėl esminių faktinių aplinkybių, neleidžia daryti išvados, kad šis liudytojo parodymas nėra *prima facie* įrodymas. Anot Teismo, vien tai, kad asmuo, teigiantis tapęs „atstumimo“ operacijos auka, gali neprisiminti tikslios datos, kada jis išvyko į Europą, ir gali negalėti tiksliai identifikuoti kitų tos operacijos aukų ar net pateikti jų liudytojų parodymų, akivaizdžiai nėra pakankamas pagrindas atmesti tokio asmens parodymų įrodomąją galią nustatant, ar jie yra *prima facie* įrodymai.

[176] *Prima facie* įrodymai (lot. *prima facie* – „iš pirmo žvilgsnio“, „iš pirmo įspūdžio“) – įrodymai, kurie, nebent būtų paneigti, yra pakankami konkrečiam faktui nustatyti arba teiginiui pagrįsti.

*„The way a government treats refugees is very instructive
because it shows how they would treat the rest of us
if they could get away with it.“*

Tony Benn, MP

**Lietuvos
Raudonasis
Kryžius**

J. Jasinskio g. 16B
03163 Vilnius
info@redcross.lt

